

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

<https://ataunnabi.blogspot.com/>

www.aaqideislam.com/org/net

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

فہرست ہدایۃ الرسول		
صفحہ نمبر	مضامین	نمبر شمار
3	خطبہ مشتمل بر دہ اصول	1
3	اصل اول در بیان ایس کہ معرفت لغت عرب واجب بالکفایہ است بر امت مرحومہ	2
8	اصل دوم بر مقدم و مؤخر کہ واقعست در کلام الہی و نوعیست از مبہم	3
10	اصل سوم در بیان آنکہ ارادہ یک معنی در مواضع کثیرہ دلیل نمیباشد بر آنکہ در یک موضع از کلام ہماں متکلم بغیر او مراد داشته نشود۔	4
12	اصل چہارم در آنکہ مفسرین را چونکہ مطمح نظر ہمہ رفع یک اشکال باشد باختلاف مسالك بعد ازان کہ وجوہ نظم محتمل آنا باشد مخالف از یک دیگر نتوان شمرد۔	5
15	اصل پنجم در بیان این معنی کہ صحت احادیث واردہ در باب نزول مسیح بہ ہر دو طریق کشفی و رسمی بہ پایہ ثبوت رسیدہ یا بہ یکے ازان ہر دو۔	6
17	اصل ششم تجسس و غور درین معنی کہ عقیدہ اجماعی مسلمانان از صحابہ الی یومئذ مسئلہ رفع عیسی ابن مریم و نزول او چیست۔	7

Click For More Books

صفحہ نمبر	مضامین	نمبر شمار
19	اصل ہفتم در بیان کیفیت شخصی کہ خانہ زاد فلاسفۂ یونان وغیرہ در عہد قدیم مسقی بقانون قدرت و از دست سکان عرب در عہد سلطان الانبیاء علیہ وعلیہم الصلوٰۃ والسلام گریختہ مختفی شدہ بسازد ریس زمانہ فرمانروائی نیچرو مرزائیت گشتہ۔	8
22	اصل ہشتم در بیان آنکہ تصدیق بمعجزات انبیاء سابقین مبنی است بر ایمان و باور نمودن بقرآن کریم و بماجآء بہ سیدنا ابوالقاسم علیہ السلام نہ آن کہ ناشی باشد از تفصیل سائر انبیاء بر آنحضرت علیہ السلام ۔	9
23	اصل نهم در تشریح و توضیح دعوی جناب مرزا صاحب۔	10
25	اصل دهم در بیان باعث تحریر این رسالہ۔	11
27	مقصد اول در بیان معانی آیات کہ تعلق دارند باین مسئلہ۔	12
52	مقصد دوم در بیان جوابہائے اعتراضات جناب مرزا صاحب باستشہاد آیات بر حیات عیسیٰ ابن مریم علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام۔	13
91	مقصد سیوم در ذکر احادیث صحیحہ در بارہ نزول مسیح ابن مریم و خروج دجال وغیرہ اشراط ساعت۔	14
97	پیشین گوئیای از حضرت خاتم النبیین علیہ السلام ۔	15

Click For More Books

ہدیۃ الرسول

خطبہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى عَبْدِهِ الْقُرْآنَ ثُمَّ جَمَعَهُ فِي صَدْرِهِ
وَعَلَّمَهُ الْبَيَانَ وَالصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ عَلَى مُعَلِّمِ الْقُرْآنِ أَهْلِ الْمَدْرِ وَالْوَهْرِ بِافْصَحِ
لِسَانٍ وَأَوْضَحِ بَيَانٍ وَعَلَى وَرَثَةِ التَّطْهِيرِ وَصَحْبَتِهِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ بِإِحْسَانٍ.

امّا بعد۔ می گوید فقیر مہر علی شاہ غنی عن اللہ کہ اس عجاۃ الیست نافعہ و سواس در بیان
آیات چند را دفعہ مسامۃ بہ حدیث الرسول والقبول ہوا المسؤل وغایۃ المامول مشتمل بر یک
مقدمہ و سہ مقاصد اما المقدمۃ فقینا اصول عشرۃ۔

اصل اول

در بیان اینکه معرفت لغت عرب واجب بالکفایۃ است بر امت مرحومہ۔
وہر یکے را مستحب و مندوب چہ نزول قرآن بلغت عرب بودہ و آنحضرت ﷺ بلغت عرب
تکلم فرمودہ کہے کہ بلغت عرب آشنا نیست در اعلاۃ ذنکال نتوال آورد و در زمرۃ مردماں
نتوال شمرد۔ عجزے بر خود تجویز کردہ کہ شرع آں را معذور نداشتہ و مرحوم نہ کردہ و مفسر را
بالخصوص چنانچہ بحسب اِنَّ الْقُرْآنَ يُفَسِّرُ بَعْضُهُ بَعْضًا مراعاة نصوص قرآنیہ لازم
است بہ ہمیں طور ملا حظہ احادیث صحیحہ نیز ضروری۔ تاکہ در تفسیر و تاویل از جادہ مستقیم نیفتد۔
و در تفسیر کہ عبارت از ما لا یدرک الا بالنقل کا سبب النزول و تاویل کہ
عبارت از ترجیح لاحد المحتملات بلاقطع شی اعتبار عرب اول راست نہ
موشگافان زمان مارا کہ محکم را تشابہ و معلوم را مجہول می سازند چہ سنت البیہ بر آن وقت کہ اہل
ہر ملک و ہر زماں را وضع و لغت عطا فرمودہ کہ دیگران از اں محروم اند و تمی دامن۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

وفاق تر از ہمہ در فہم مراد فہم مخاطب است عموماً در ہر نبی بدلیل تخصیص خطاب و تفویض بہ تبلیغ بدو۔ و در ما نحن بصدہ خصوصاً از برائے آنکہ آنحضرت ﷺ چونکہ موعود اند بوعدہ
ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ. (سورۃ القیامۃ: ۱۹) و نیز مرأوراست (شرط) ﷺ وراثت اُوتِيتُ عِلْمَ
الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ واز ہمیں جائے اجازت سَلُونِي عَمَّا شِئْتُمْ سر برزده لاجرم کلام
شریف او ﷺ در بیان مراد کلام او بجا نہ واجب الرعاۃ (جزا) و ضروری الا صغاء خواہد بود۔

قال الشافعی کل ما حکم بہ رسول اللہ ﷺ فهو مما فہمہ من
القرآن قال اللہ تعالیٰ اِنَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا
اَرَاكَ اللہ ۛ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِفِينَ خَصِيْمًا (سورۃ النساء: ۱۰۵) وَقَالَ اللہ تعالیٰ وَمَا
اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ. (سورۃ النحل: ۶۴) وَقَالَ اللہ تعالیٰ وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ
مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ. (سورۃ النحل: ۶۴)

و از ہمیں جافرمودہ است آنحضرت ﷺ الا انی اُوتِيتُ الْقُرْآنَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ
یعنی السنۃ والسنۃ ایضا تنزل علیہ بالوحي کما یُنَزَّلُ الْقُرْآنُ اِلَّا اَنَّهَا لَا تُتْلَى
کَمَا یُتْلَى الْقُرْآنُ.

اصحاب النواہمیں اور امین مراد دانستہ علی الرأس والعمین قبول خواہند نمود۔ اما بعد
از آنکہ بیایہ صحت و ثبوت رسیدہ باشد و اورا ہر دو (۲) نقادان صحت یعنی اصحاب الکشف
والشہو کہ بطریق کشفی از آنحضرت ﷺ صحیح را از غیر صحیح تمیز کردہ می توانند و دیگر ارباب جرح
و تعدیل از علماء شریعہ محکم تنقید و تصحیح کردہ باشند گوکہ احباب ارسطاطالیس و ذالہم ظہریا
اقلندہ باشند۔ از بس پیدا است کہ اقتضال امر موقوف است بر فہم مراد۔

واعلی طرق فہم اولاً شہادت قرآن کریم است بعد از اں ہماں طریق

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

است کہ ان ذکر کردیم۔ بعد از ان تفسیر صحابی کہ شاید مجلس وحی است۔
چہ بعد از ان کہ در حق اہل کتاب لَا تُصَدِّقُوهُمْ وَلَا تَنْکَلِبُوهُمْ وارد گردیدہ۔
اغلب آنکہ تفسیر آیت را از و شاں نگرفتہ خواہد بود بلکہ از آنحضرت ﷺ شنیدہ باشد و آنچہ
در بخاری مذکور است بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً وَحَدَّثُوا عَنِ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ الْع
مُجُوزِ اسْتِشْبَاهِ اسْتِ بِلَا حَدِيثِ اسْرَائِيلِیہ نہ اعتقاد بآنها و آل اسراہیلیات بر سہ قسم اند۔
یکے آں کہ کتاب و سنت مصدق او باشد۔ دیگر آں کہ تکذیب او از کتاب و سنت معلوم
شدہ باشد۔ سیوم مسکوت عنہ و در حق این قسم ثالث لَا تُصَدِّقُوهُمْ وَلَا تَنْکَلِبُوهُمْ وارد گردیدہ۔
ازیں جا فہمیدہ باشی کہ قبل از مراعات سائر نصوص قرآنیہ و ہمیش از ملاحظہ
احادیث صحیحہ و تفاسیر صحابہ نظم ذوالوجہ را بر محملے فرو آورد و باز نظر توجہ بجانب آنها افکندہ بلحاظ
تخالف مضمون احادیث با معنی مزعوم خود آنها را از موضوعات قرار دہد یا مؤول سازد سخت غلط
کردہ باشد۔ گویا کہ تخصیص را معارض چنانچہ وَالْأَمَّا مَلَکَتْ أَيْمَانُكُمْ (سورۃ النساء: ۲۳) وَاَنْ
تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ (سورۃ النساء: ۲۳) و محکم را مؤول چنانچہ در بَلِّ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ مُحْكَم
ونص در رفع جسمی عنقریب خوانی دانست۔

این جا تقلید و نقل و مراعات طرق فہم مراد بکار است نہ آزادی۔ و محض عقل و ذہول
از طرق مذکورہ مثل فرقہ نیچریہ و مرزائیہ عقل بے چارہ وَاَزْجَلِكُمْ رَاقِرِينَ بِرُؤُسِكُمْ
و داخل تحت چیز افسسحوا دانستہ بے باک حکم مسح رطلین خواہد داد و متسک با نکہ در بیج جائے
از قرآن کریم احد الداخلین در چیز یک فعل معطوف بر متعلقات فعل دیگر نیامدہ و در حتی
تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ (سورۃ البقرہ: ۲۳۰) یاد ر حتی إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ (سورۃ النساء: ۳۵) از لفظ
نکاح عقد شرعی مراد خواہد داشت بدلیل آنکہ ہر جادر قرآن مجید مراد از لفظ نکاح ہمائی عقد
شرعی است وَاِزْ مُتَوَفِّيْكَ و فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي ہر دو معنی موت خواہد گرفت بدلیل آنکہ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السُّوَالِ

در پست و سہ (۲۳) مقام مراد از و معنی موت است۔

بدول مراعات سائر نصوص و بغیر از تمسک بسنت در امثال ایں ہا چارہ نہ۔

از ایں اجا است وقتیکہ علی بن ابی طالب فرستاد ابن عباس را بسوئے خوارج فرمود
اِذْهَبْ اِلَيْهِمْ فَخَاصِمُهُمْ وَلَا تُحَاجِّجْهُمْ بِالْقُرْآنِ وَلَكِنْ خَاصِمُهُمْ بِالسُّنَّةِ
یعنی برو بسوئے خوارج و بہ نفس قرآن در محاصمہ بآنها حجت نگیری زیرا کہ ذوالوجہ یعنی محتمل
احتمالات کثیرہ است و لکن تمسک بسنت گیری بغیر از ایں تقول و یقولون یعنی تو چیزے خواہی
گفت و او ہم خوابند گفت۔

و داری از عمر رضی اللہ عنہ آورده کہ فرمود انہ سیأتیکم الناس یجادلونکم بشبہات
القرآن فخذوہم بالسُّنن فان اصحاب السنن اعلم بکتاب اللہ۔

و نیز داری در مسند خود آورده کہ صیحیح صبیح نام در مدینہ آمد و گفتگو در تشابہات قرآن
شروع کرد۔ عمر رضی اللہ عنہ شاخہائے خرما تیار کردہ اور طلبید۔ پس پرسید عمر رضی اللہ عنہ مَنْ اَنْتَ کِیستی
تو۔ گفت عبداللہ صبیح بندہ خدا صبیح نامی عمر رضی اللہ عنہ بال شاخ خرما اور اذتا کہ از سر او خون
رواں گردید۔ بعد از اندمال جراحت بار دیگر زد اورا۔

باز نو بہ سیوم طلبید اور ابرائے زدن او عرض نمود یا عمر رضی اللہ عنہ اگر ارادہ قتل من
داری یکبارہ مرا قتل کن و بار بار ایں اذیت از من برداشتہ نمی شود۔ پس اذن داد اورا تا کہ
رفت بملک خود و نوشت عمر رضی اللہ عنہ بجانب ابوموسیٰ اشعری کہ نہ نشیند کسی از مسلمین باو۔

بالجملہ خوض در قرآن بغیر تمسک بسنت مرضی است ہائل نہ تھا برائے ہمیں آزاد منش
بلکہ وہائے است متحدی بخدے کہ ہر کہہ اورا دید یا از شنید فوراً متاثر می شود و لہذا صلی اللہ علیہ وسلم وقت یعنی
عمر رضی اللہ عنہ از صحبت او منع شدید فرمود و در علاج او استعمال نسخہ سنت سنیہ علی سائبہ اصلہ و استہامہ را نشان فرمود۔

۱۔ متعلق است بہ بغیر از تمسک بہ سنت اربع۔ ۱۳۔ نہ اندام

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ النہج

ویک قسم تفسیر کہ امر فرمودہ است حق سبحانہ و تعالیٰ آنحضرت را ﷺ بتعلیم او منقسم است بہ دو قسم۔ قسم لایجوز الکلام فیہ الا بطریق السمع کاسباب النزول والناسخ والمنسوخ واللغات والقراءات وقصص الامم واخبار ما ہو کائن۔ وقسم یؤخذ بطریق النظر والاستنباط۔ برمنصف پر ظاہر است کہ ما نحن بصددہ یعنی تفسیر بل رَفَعَهُ اللَّهُ (سورۃ التہا: ۱۵۸) وَأَنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ (سورۃ التہا: ۱۵۹) وَمُتَوَفِّیْکَ وَرَافِعُکَ (سورۃ آل عمران: ۱۵۵) وَفَلَمَّا تَوَفَّیْتَنی (سورۃ المائدہ: ۱۱) از قبیل مالا یجوز الکلام فیہ الا بطریق السمع است۔

بجدائے عزوجل سخت متعجب ام از قول کسی کہ قبل از فہم مراد بہدایت حدیث صحیح برطبق ادراک خود محملے قرار دادہ است شہاد بآیہ فَبَآئِ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ (سورۃ المائدہ: ۵۰) برائے اثبات اعراض از حدیث صحیح و تفسیر صحابی می گیرد۔ آیا ایس آیت را ہمیں معنی است کہ برقول آنحضرت ﷺ کہ مَوْعُودٌ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ (سورۃ القیامہ: ۱۹) است و در حق او است ﷺ اَنَا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ خیال نباید کرد بلکہ اولاً حسب زعم خود نظم ذوالوجہ را محملے قرار دادہ باز شبہات فَبَآئِ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ قول عالم علم الاولین والآخرین را ﷺ از نظر انداخت کلا و حاشا کبرت کَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ أَنْ يَقُولُوا إِلَّا كَذِبًا (سورۃ الکہف: ۱۰۵) و فہمید کہ معنی فَبَآئِ حَدِيثٍ بَعْدَهُ ای بَعْدَ نُزُولِهِ و فہم مرادہ یُؤْمِنُونَ و در فہم مراد بشہادت ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ و بدلیل بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ ہماں فہم نبوی علی صلابۃ الصلوۃ و اسلام مقبول و منظور نظر شارع است۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

اصل دوم

در ذکرم مقدم و مؤخر کہ واقعت در کلام الہی و نوعیت از مبہم
بداں کہ تقدیم و تاخیر در کتاب اللہ واقعت برائے فوائد مثلاً اہتمام یعنی امر مبہم
بالباشان را اولاً ذکر نموده می شود اگرچہ فی الواقع مؤخر باشد۔

ایں جا سادہ اوجی خیال نہ نماید کہ قول بہ تقدیم و تاخیر یک نوع اعتراض است
بر حق سبحانہ و تعالیٰ و اصلاح برائے نظم قرآنی تعالی اللہ عن ذلک علواً کبیراً بلکہ اورا
در رنگ اظہار مراد باید فہمید۔

اہل بصیرت ایں را از محکات بلاغت می انگارند و باعث بر قول بہ تقدیم و تاخیر
و مستند او یا فساد معنی می باشد و ابہام در و کہ بغیر قول بہ تقدیم و تاخیر مراد واضح نہ گردد۔ چنانچہ ابن
ابی حاتم از قتادہ آورده در قول او تعالیٰ فلا تُعْجِبْکَ اَمْوَالُہُمْ وَلَا اَوْلَادُہُمْ اِنَّمَا یُرِیدُ
اللّٰهُ لِيُعَذِّبَہُمْ بِہَا فِی الْحَیْوَۃِ الدُّنْیَا (سورۃ البقرہ: ۵۵) کہ گفت ایں از تقدیم کلام است
اسلش فلا تُعْجِبْکَ اَمْوَالُہُمْ وَلَا اَوْلَادُہُمْ فِی الْحَیْوَۃِ الدُّنْیَا اِنَّمَا یُرِیدُ اللّٰهُ
لِيُعَذِّبَہُمْ بِہَا فِی الْاٰخِرَۃِ و نیز از و آورده وَلَوْ لَا کَلِمَۃٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّکَ لَکَانَ
لِزَامًا وَّ اَجَلَ مَسْمٰی (سورۃ طہ: ۱۲۹) اصل او و لولا کلمۃ و اجل مسمی لکان
لزاماً و از مجاہد در اَنْزَلَ عَلٰی عَبْدِہِ الْکِتَابَ وَلَمْ یَجْعَلْ لَّہٗ عِوَجًا قِیَمًا (سورۃ الکہف: ۲)
یعنی اَنْزَلَ عَلٰی عَبْدِہِ الْکِتَابَ قِیَمًا وَلَمْ یَجْعَلْ لَّہٗ عِوَجًا و از قتادہ در قول
اَوْ سَجَدَ اِنِّیْ مُتَوَفِّیْکَ وَ رَافِعَکَ اِلَیّی (سورۃ آل عمران: ۵۵) یعنی اِنِّیْ رَافِعَکَ اِلَیّی
و مُتَوَفِّیْکَ و از کریم در لَہُمْ عَذَابٌ شَدِیدٌ بِمَا نَسُوا یَوْمَ الْحِسَابِ (سورۃ یونس: ۲۲)
یعنی لَہُمْ عَذَابٌ شَدِیدٌ یَوْمَ الْحِسَابِ بِمَا نَسُوا و از ابن زید وَلَوْ لَا فَضْلُ اللّٰهِ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیٰ الرسول

عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَا تَبْعُكُمْ الشَّيْطَانُ إِلَّا قَلِيلًا (سورة التہائم: ۸۳) یعنی اِذَا غَوَاهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ وَرَحْمَتُهُ لَمْ يَنْجُ قَلِيلٌ وَلَا كَثِيرٌ واز ابن عباس در فَقَالُوا اَرْنَا اللَّهَ جَهْرَةً (سورة التہائم: ۱۵۳) یعنی فَقَالُوا جَهْرَةً اَرْنَا اللَّهَ واز ابن باب است وَاِذَا قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادْرَأُوهَا فِيهَا (سورة البقرة: ۷۴) یعنی اَوَّلَ قِصَّةِ اِزِيس جَا شَرُوع است گر چه مَوْجَر است در تلاوت و تقدیم اِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ بِرَأْيِ تَحْقِيشِ اِيس معنى است اَوَّلًا در ذم بن با و شان کہ دُخ گاو ی براے اظہار قاتل است۔

وقوله تعالى اَفَرَأَيْتُ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ (سورة الجاثية: ۲۳) اِزِيس قَبِيل است یعنی مَنِ اتَّخَذَ هَوَاهُ إِلَهَهُ و قول اوسبحانه اَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ فَجَعَلَهُ غُفَاءً أَحْوَىٰ (سورة الاحقاف: ۵-۴) بنا بر تفسیر اِذَا ی باخضرو گردانیدن اوفعت براے مَرْعَىٰ اِی اَخْرَجَهُ أَحْوَىٰ فَجَعَلَهُ غُفَاءً و تاخیر براے رعایت فاصل است۔

وقول اوسبحانه وَغَرَابِيبُ سُودٍ (سورة النازعات: ۲۰) اِی سُودٌ غَرَابِيبٌ چه غرابیب بمعنی شدید السُّودِ و قول سُبْحَانَهُ فَصَحَّحَتْ (سورة حماد: ۱) قَبَشْرُنَاهَا فَصَحَّحَتْ و قول اوسبحانه وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا اَنْ رَّأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ (سورة يوسف: ۲۱) اِی لَوْلَا اَنْ اِی بُرْهَانَ رَبِّهِ لَهَمَّ بِهَا بِنَاءٌ عَلَيْهِمْ هَمَّ منفی است از یوسف علیہ السلام براے انواع ۲ دیگر مثل تبرک و تعظیم و تشریف و غیره۔

۱۔ قول براے انواع معطوف است بر یا براے فساد معنی۔

ج۔ مراد از معنی اینجا عام است کہ مفہوم لفظ باشد یا مصدر اوق و تقدیر ۱۴۰۱ھ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

اصل سوم

در بیان آنکه اراده یک معنی در مواضع کثیره دلیل نمی باشد بر آنکه
در یک موضع از کلام همان متکلم بغیر او مراد داشته نشود

یعنی از کثرت موارد قانون کلی نباید فهمید بلکه جائز است در یکجا معنی دیگر مراد باشد
یعنی دلیل صارف از دلالت معنی حقیقی و دلیل احتمال اللفظ یعنی در لغت عرب مثلاً آن لفظ در آن
معنی مستعمل شده باشد دلیل (۳) تعیین مراد یعنی چونکه غیر از موضوع له معانی کثیره اند پس
دلیل باید که تعیین معنی مراد کننده دلیل (۴) جواب عن المعارض یعنی جواب دادن از دلالتی که
معارض معنی مراد باشند - بناء کار این جا بر ادله اربعه باید فهمید نه ملاحظه کثرت موارد -
شواهد این را که گفتم از قرآن مجید باید شنید - هر جا در قرآن معنی اسف حزن است
و این دلیل شده نمی تواند بر اینکه در قُلَّمَا اسْفُوفَا (سوره الزمر: ۵۵) که معنی او فَلَمَّا اغْضَبُونَا
است همان معنی حزن است -

و هر جا در قرآن کریم از بروج کواکب مراد اندواین دلیل نیست بر اینکه در وَلَوْ كُنْتُمْ
فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ (سوره النازعات: ۷۸) که معنی او کوشکهاست محکم است همان کواکب مراد باشند و هر جا
از لفظ نخس نقصان مراد است مگر در ثَمَنٍ نَخَسٍ اے حرام - و هر جا از بَعْلٍ زَوْجٍ مراد است مگر در
اتَّذَعُونَ بَعْلًا یعنی صنما و هر جا از بُكُمْ گنگ از کلام مَنْ حَيْثُ الْاِيْمَانُ مگر در عُمَيَّا
وَبُكُمْ اَوْ عُمَيَّا در سوره اسراء و مگر بكم در سوره النحل که مراد در این هر دو جا عدم قدرت است
بر مطلق کلام و هر جا از جِثِيًّا معنی جَمِيعًا مراد است مگر در وَتَوَى كُلُّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً (سوره المائدة: ۲۸)
که مراد از آن برزاقو شونده است و هر جا از حُسْبَانٍ عدد مراد است مگر در حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ

۱- چنانچه در تفسیر عباسی مرتب صاحب قاموس است در سوره مریم جثیا دو بار آمده و ۱۲ مرتبه

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

هَدْيُ السُّؤَالِ

در سورة كهف یعنی عذاب و هرجا از حسرت ندامت است مگر در لیجَعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ (سورة آل عمران ۱۵۲) یعنی حزنا و هرجا و حسرت بمعنی باطل است مگر در فَكَانَ مِنَ الْمُنَاصِحِينَ ای من المفزوعین و هرجا از رجز مراد عذاب است۔

مگر در وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ (سورة المدثر: ۵) که بت است۔ و هرجا از ریب شک است مگر در رَبِّكَ الْمُنُونِ (سورة الطور: ۳۰) که حوادث و هرجا اند۔ و هرجا از رجم قتل است مگر در لَا زُجْمَنَّكَ ای لَا شَتَمَنَّكَ و مگر در رَجَمًا بِالْغَيْبِ (سورة الكهف: ۲۲) ای ظَنًّا و هرجا از زُور كَذِبٍ مع الشُّرُكِ مگر در مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا (سورة المجادلة: ۲) که فقط كَذِبٍ است و هرجا از زَكَاةٍ مَالٍ است مگر در وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكَاةً (سورة مريم: ۱۳) ای طَهْرَةً و هرجا از زَكَاةٍ مَالٍ است مگر در وَإِذَا رَأَيْتُ الْأَبْصَارُ (سورة الاحزاب: ۱۰) ای شُكْرًا و هرجا از سَخِرَ است هزاء مراد است مگر در مَسْخُورًا در سورة زخرف که از تسخیر و مسخر نمودن است و هرجا از سَكَنَ طَمَآنِيَّةٍ مراد است مگر در قَصَصَ طَالُوتَ که شی مانند سرگر به صاحب دوباز است و هرجا در قرآن مراد از و آتش است مگر در ضَلَالٍ وَسُعُورٍ (سورة القمر: ۴۷) که عَنَادًا است و هرجا شیطان مراد از و ابلیس است و لشکر او مگر در إِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ (سورة البقرة: ۱۴) و بر شبید بغیر از مقتولان مراد از و گواه است مگر در وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ (سورة البقرة: ۲۳) ای شُرَكَاءَكُمْ و هرجا مراد از اصحاب النار و زمخنی اند مگر در وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً (سورة المدثر: ۳۱) که مراد ایں جا خاندان و وزخ اند و هرجا از صلوة عبادت و رحمت است مگر در وَصَلَوَاتٍ وَمَسَاجِدَ (سورة الحج: ۲۰) که مَسَاجِدَ و اما کن اند و هرجا از صمم صمم در سماع فی الایمان است خاصه مگر در یک جا که در اسراء است و هرجا قنوت طاعت است مگر وَكُلُّ لَه قَانِتُونَ که مُقِرُّونَ است و هرجا کنز مراد از و مال است مگر در كَهْفٍ که مراد از و صحیفه علم است و هرجا مصباح مراد از و کوكب است مگر در سورة نور که چراغ است و هرجا نکاح در و تزوج است مگر در حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ ای الْحُلُم و هرجا دَخَلَ است مگر در فَلَمَّا

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

هَدْيُ السُّؤَالِ

وَرَدَّمَاءَ مَذِينٍ کہ مراد از وجم علیہ است نہ دخول و ہر جا مراد از ذنوع طاقت ست چنانچہ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا مگر در ذکر طلاق کہ مراد از نفقہ است و ہر یاس مراد از ونا امید ی است مگر در سورۃ اربعہ کہ از علم است علی ہذا القیاس دیگر مواضع را بہ تذکر فکر کن۔

اصل چہارم

در آنکہ مفسرین را چونکہ ^{مطمح} نظر ہمہ رفع یک اشکال باشد باختلاف مسالک از آنکہ وجوہ ^{مطمح} نظم محتمل آنہا باشد مخالف از یکدگر نتوان شمارد

لَا يَكُونُ الرَّجُلُ فَاقِيهَا كُلُّ الْفَقْهِ حَتَّى يَرَى لِلْقُرْآنِ وَجُوهًا كَثِيرَةً یعنی بعد از آنکہ متناقض یک دگر نباشند باین معنی کہ اصل مطلب ^{مطمح} و ^{مطمح} نظر باختلاف توجیہ متبدل نہ گردد۔ مثلاً ابن عباس متوفیک ممیتک گرفتہ قول تقدیم و تاخیر نمود و دیگران مستوفیک یا قابضک یا ممیتک بعد النزول و رافعک الان مراد داشتہ۔

^{مطمح} نظر چونکہ رفع اشکال واحد است و آن بودن موت قبل الرفع خلاف امر واقعی کہ از آیات رفع مثل وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ (سورۃ النساء: ۱۵۷) ومثل وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ (سورۃ النساء: ۱۵۹) و از احادیث صحیحہ مرکوز خاطر او شال شدہ بود و الا کدام باعث است ابن عباس را بر قول تقدیم و تاخیر زیرا کہ قطع نظر از آنکہ کتیم ^{مطمح} بچگونہ فساد معنی لازم نمی آید پس نظر بہ وحدت علت غائیہ ہمہ کہ رفع اشکال واحد است بعینہ کلہم متفق اند یعنی با یکدگر متناقض نیند تا کہ بمراعاة صحبت یکے و حرمان دیگرے قول یکے مقبول و دیگرے مردود تھو رنمودہ شود۔

۱۔ در سورۃ اربعہ: ۳۱۔ اَلَمْ يَجْعَلْ لِّلَّذِينَ آمَنُوا (یا کس بمعنی علم و دانست است)

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السائلین

ارے درس تامل بلغ را بکار باید برد کہ لفظ توفی را معنی بغیر از موت در لغت آمده است یا نہ۔ بعد از رجوع بکتاب لغت و تفاسیر مثل قاموس و صحاح و مصباح منیر و مجمع البحار و سراج و قسطلانی و کرمانی و بیضاوی و کبیر و غیرہ تفاسیر متحقق گشتہ کہ در لغت عرب توفی بمعنی قبض تام آمدہ۔

می گویند توفیت مالی یعنی بیج از مال خود نگذاشته ام ہمہ را گرفته ام الان بعد متع و تحقق این معنی فکرے باید نمود کہ محاورہ قرآن کریم کدام معنی را معاضد و مؤید است اصل سابق بظہور پیوست کہ کثرت موارد دلیل حکم کلی نباید فہمید بشہادت نظر قرآنہ بلکہ بناء کار برد دلیل احتمال اللفظ و فلان و فلاں است و معہذا۔

آیت اللہ یتوفی الأنفس حیث موتہا و الّٰہی لَم تَمُتْ فِی مَنَامِہَا (سورہ الزمر: ۴۲) حسب بیان ابن عباس منادی است باعلی نداء بریں کہ معنی توفی مشترک است مابین موت و منام یعنی ہر دو از افراد وے اند۔ ترجمہ۔ اللہ قبض می کند ارواح را عند الموت و عند المنام فیمسک الّٰہی قضی علیہا الموت و یُرْسِلُ الْآخَرٰی اِلٰی اَجَلٍ مُّسَمًّی۔ پس نمی گذارد کہے را کہ برو موت مقدر گردانیدہ است و میگذارد دیگرے تا وقت معین۔ قید امساک و ارسال ممیز یک دیگر است۔ قبض روح مع الامساک موت است و قبض روح مع ارسال خواب است۔ و غلط نموده است کہے کہ از یتوفی معنی میراند گرفته چہ بریں تقدیر بعد ثبوت معنی قبض حسب محاورہ قرآن کریم ایں قدر خلجان مانده کہ معنی موت در موارد قرآنہ کثیر الوقوع است بخلاف معنی قبض کہ در اللہ یتوفی الأنفس بالاتفاق و در متوفینک محتمل دفع خلجان مذکور املا حظہ شواہد قرآنہ کہ الان در اصل سیوم گذشتہ اند برائے فہیم سلیم الطبع کافی است چہ پر ظاہر است کہ تبدل معنی فعل وقت تغیر مسند الیہ بوجہ کہ قرآن والہ بر تقدیر یک معنی شہادت داده باشند از قبیل ما یجہ العقل نے بلکہ واقعی است اینک لفظ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدای السؤل

صلوة وقت استناد او بئوئے مکلفین ازو معنی اوضاع شرعیہ یعنی نمازی شود مگر در حین نسبت او بجانب حق سبحانه و تعالی چنانچہ در عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ یا در يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ (سورة الاحزاب: ۵۶) **تُوفَى** **زَيْدٌ قَبْضُ زَيْدٍ** ہر جادال بر موت زید خواهد بود مگر وقتیکہ زید را امیر گرفته بسرائے خود برد بعد از علم ایں واقعہ خواہ بطریق معائنہ یا بطور استماع اگر شخصے حکایت کرد کہ **تُوفَى** **زَيْدٌ** یا **قَبْضُ** **زَيْدٍ** معنی او گرفته شد زید خواهد بود نہ مردہ شد باقی ماندہ کلام در علم واقعہ صحیح در بیان معنی آیات عنقریب خواہ آمد فائز نظر ہ بعد ملا حظہ معنی فاء تعقیب کہ در فیمسک است باید کہ موت مع الامساک موت باشد و موت مع الارسال منام باشد و ہو کما تری۔

ارے بر تقدیر ارادہ مجموع جسم و روح از نفس فساد مذکور اگرچہ لازم نیست لیکن نظر بہ قول ابن عباس و صریح لظم مخالف ماسبق لاجلہ الکلام خواہد بود بمنزلہ تحریف گو کہ بر ہر دو تقدیر از ارتکاب مجاز چارہ نے تفسیر کیر و قول ابن عباس و روح البیان و تفسیر ابن کثیر را ایں جاملہ حظہ باید فرمود و در جال را بقول باید شناخت نہ قول را بر جال۔

حاصل آں کہ کہے کہ معنی قبض را الاصل **لَهُ** دانستہ و تفسیر ابن عباس را مخالف تفسیر دیگران شمرده بعد از انکہ **مُطْمَعٍ** نظر ہمہ کیے است و قبلہ قوجہ ممکناں واحد بدو وجہ خطا کردہ چہ در قرآن کریم استعمال توفی بسہ (۳) وجہ متحقق گشتہ۔ **يَكُونُ مَطْلُوقٌ قَبْضُ** چنانچہ در **اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ** (سورة الزمر: ۴۲) **دُونَهُ** در موت کہ فرد اوست چنانچہ در **وَالَّذِينَ يَتُوفَوْنَ** (سورة البقرة: ۲۴۳) و غیرہ سوئم در منام کہ ہم فردا است برائے **مَطْلُوقٌ قَبْضُ** چنانچہ در **وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ** (سورة الانعام: ۶۰) و آنچه مرزا صاحب در ازالہ گفتہ کہ در **يَتَوَفَّاكُم** اطلاق موت بر منام بر علاقہ النوم اخ الموت است پس منشاء او غفلت است از فرق مابین مطلق و افراد او۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

اصل پنجم

در بیان ایں معنی کہ صحت احادیث واردہ در باب نزول مسیح بہ ہر دو طریق کشفی و رسمی بہ پایہ ثبوت رسیدہ یا بہ یکے ازاں ہر دو صحت احادیث نزول و آثار صحابہ بالخصوص اثر ابن عباس کہ تعلق بہ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وارد و در کتب احادیث و تفاسیر معتبرہ چنانچہ صحاح و تفسیر ابن جریر و ابن کثیر با سناد صحیح بہ ثبوت پیوستہ والی یوہنا ہذا اُمّت مرحومہ بر طبق ارشاد آنحضرت ﷺ توکم فیکم امرین لن تضلوا بعدی ماتمسکتکم بہما کتب اللہ و سنۃ نبیہ بسمع رضا و قبول تلقی نمودہ۔ عبارات کتب مذکورہ عنقریب خواہند آمد۔

و اما ثبوت کشفی پس بہ نقل عبارات شیخ محی الدین ابن عربی و امام ہمام جلال الدین سیوطی کہ جناب مؤلف از آلہ او ہام و قول فصیح و بارہا ہر دو ہام اقوی دلائل برنجیکہ ہیج دلیل قوت مقاومت و مصادمات او ندارد۔ قول ہمیں بزرگواران را سند آوردہ نظر خواہد پیوست۔

اما ایں جا بلائے ناگہانی بنظری آید کہ علاج پذیر نیست چہ محی الدین ابن عربی قدس سرہ جلد اول فتوحات حدیث زریب بن برثملہ وصی مسیح ابن مریم را نقل فرمودہ می گوید کہ ایں حدیث اگر چہ علمائے رسوم در صحت او تکلم نمودہ لکن نزد ما کشفاً بہ پایہ ثبوت رسیدہ است۔ آن وصی مسیح صحابہ را وقت مراجعت از خلوان عراق نزد کوہ ملاقی شدہ۔ می گوید کہ مسیح ابن مریم دریں جبل مرا امر بسکون کردہ بود و تا وقتے کہ من از آسمان نازل شوم ہمیں جالعبادت مشغول مانی۔

عمر رضی اللہ عنہ بعد استماع ایں واقعہ از صحابہ فرمود کہ ما نیز شنیدیم از رسول خدا ﷺ کہ بعضی از اوصیاء مسیح ابن مریم دریں کوہ ہستند۔ عنقریب نقل بعبارتہ مع ترجمہ می آید۔ جسم مسیح

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

چونکہ در خطہ دلپذیر کشمیر حسب قول جناب مؤلف ایام^۱ مدفون است نزول اور قادیان
بجہ معنی خواہد بود۔

وحدیث دیگر از مرویات احمد کہ ابن کثیر در تفسیر خود و علامہ سیوطی در دُرّ منثور آورده
کہ مسیح علی نبی و المرسلین شب معراج بعد وقوع گفتگو در بارہ قیامت گفتہ کہ وقت معین اورا
بغیر خدائے عزوجل کسی نمی داند لتار پ من بامن عہد فرمودہ کہ قبل از قیام قیامت نازل خواہی
شد اولاً دجال از دیدن تو گداز شود بعد از ان یا جوج ماجوج را ہلاک خواہی کرد حدیث مع نقل
عبارت می آید۔

آں مسیح موعود کہ در شب معراج خبر از نزول خود و ہلاک دجال و یا جوج ماجوج دادہ
و آں مسیح موعود کہ وصی خود را در کوہ ہائے عراق نشانده دریں ایام نجسہ فرجام بطریق
تتایخ در جسم دیگر غیر از جسم اول کہ در کشمیر مدفون است تعلق گرفته در شہر قادیان مسکمی بہ
جناب مرزا صاحب گشتہ بعد مطالبہ وصی خود از جبل عراق و سایر اوصیاء از شام و غیرہ نواحی
توجہ بحال دجال مبذول خواہند فرمود۔

بعده عنان بہمت بسوئے یا جوج و ماجوج متعطف خواہند نمود۔ آنچه نا پذیرے علاج
گفتم از برائے آنکہ نہ انکار حدیث را را ہے کہ کشفی است و نہ امکان تاویل را مساعی کہ خفشی^۲
است روئے فرار بکہ آورده شود۔ آخر ہمیں کہ بطریق تتایخ روح مسیح کہ نبی وقت بود و در شب
معراج ذکر نزول خود پیش آنحضرت ﷺ کردہ جسم دیگر را مشرف فرمودہ رونق افروز قادیان گشتہ۔
برادر! اگر نوہسم چه نوہسم اگر گوئیم چه گوئیم۔ اللہم اصلح امۃ محمد ﷺ و ارحم امۃ
محمد ﷺ اللہم فرج عن امۃ محمد ﷺ و اغفر امۃ محمد ﷺ۔

۱ ایام^۱ نام کتابت از تصنیفات جناب مرزا صاحب مدفون بودن عینی ابن مریم در قرآن کتاب خطہ دلپذیر
کشمیر زینب قلم فرمودہ الم ۱۲۰۱

۲ خفشی یعنی منسوب بسوئے سخت مرادنا بود و غیر واقعی چہ تاویل بمثل و قیے درست آید کہ جناب مرزا صاحب
شب معراج گفتگو فرمودہ باشند یا وصی خود را در کوہ عراق نشانده باشند۔ ۱۲۰۱

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

اصل ششم

تجسس وغور دریں معنی کہ عقیدہ اجتماعی مسلمانان از صحابہ کرام الی یومنا
در مسئلہ رفع عیسیٰ ابن مریم و نزول او چیست

از ملاحظہ فصوص حسب تفاسیر صحابہ و قرآن سیاق و مطالعہ احادیث صحیحہ کہ عدد
آنها بصدی رسد و معانی جمیع تفاسیر و علم کلام از بس روشن است کہ ہمگی تصدیق بمعنی مشترک
منزوع از حذف خصوصیات یعنی رفع جسمی و نزول ہماں عیسیٰ بن مریم کہ نبی وقت بود
میداشتند و میدارند و ثبوت ہمیں معنی مشترک چونکہ مستند او تو اتر معنویت بر تہہ یقین رسیدہ
ہر چند کہ کلام در خصوصیات ایں معنی واقع شدہ چنانچہ رفع بحیوۃ اولیہ بالجیوۃ موہوبہ بعد الموت
در حالت بیداری یا در حالت نوم بخلع بدن و اعطاء جسم نوری یا بہمان بدن و نزول ہماں جسم
یا بجسم برزخی و مجملہ اقوال مذکورہ رفع و نزول ہر دو یکجہ العصری مسلک جم غفیر از اہل سنت
و جماعت را بودہ لہذا بآں معنی مشترک داشتہ ہر کسے ایمان چہ اہل اسلام و چہ غیر او یعنی رفع
و نزول ہماں ابن مریم بعینہ نہ کسی مثیل او بآں معنی کہ مصداق احادیث قرار دادہ شود چہ
ظاہر است کہ در آیات چونکہ امکان قول بمثل مسیح نے۔ در احادیث کہ متعلق ہماں آیات اند
و مجوس عنہ ہر دو (۲) یکے چہ گوئند عاقلے گفتہ می تواند کہ مراد در احادیث مثیل است نہ آن مسیح
۱) جناب مرزا صاحب کہ اجماع مذکور را اجماع کورانہ و باور کنندہ ایں چہیں مضامین و اہیہ بغیر
از بادیہ نشینان عرب دیگرے کئے می تواند بود۔ آیا ممکن است کہ تہذیب و تعلیم یافتگان لندن
ایں چنین مضامین را در اذہان خود جائے دہند۔ در کتاب خود از لہ او ہام ثبت فرمودہ اند و در ایام
امی گوید محرر سطور المدعو بہر علی شاہ غنی عنہ رہ کہ نیاوردم کتاب مگر احادیث را کہ صحت آنها از ہر دو طریق یعنی

اصطلاحی و کشفی بہ ثبوت پیوستہ ۱۲۰

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

الصالح بحرب ناداں وبے حیایا فرمودہ۔ سُبْحَانَ اللَّهِ نظر بوقت چہ قدر وسعت واحاطہ داشتہ کہ از مشاہدہ ہمیں حالات۔ اللہ اللہ فی اصحابی لاتتخلوہم وہم غرضاً بعدی فمن احبہم فلیحیی احبہم ومن ابغضہم فلیبغضی ابغضہم فرمودہ۔

فمنی گویم کہ جناب مرزا صاحب قصد اصحابہ کرام را در حالت اختیار الفاظ مذکورہ گفتہ بلکہ حسب زعم خود چونکہ مفاد آیات مزعوم خود فہمدہ از حمایت حق در جوش آمدہ بحالت اضطرابی فرمودہ آنچہ فرمودہ بخدائے لایزال ولم یزل کہ از ہمہ خیالات جناب بہ نسبت این افتراء کہ امام بخاری و مالک بلکہ ہمہ اہالی اسلام از صحابہ تا این دم بر عقیدہ من کہ مراد از عیسیٰ بن مریم مذکور در احادیث مثیل اوست نہ آن مسیح کہ نبی وقت خود بود گذشتہ اندخت متحیرم کہ بر وَمَنْ يَكْسِبُ اِثْمًا فَاِنَّمَّا يَكْسِبُهُ عَلٰی نَفْسِهٖ (سورۃ النساء: ۱۱۱) اکتفاء نہ فرمودند بلکہ وَمَنْ يَكْسِبُ خَطِيئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهٖ بَرِيْنًا فَقَدْ اَحْتَمَلَ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُّبِيْنًا (سورۃ النساء: ۱۱۲) را کار بستند۔ اللہم اغفر امۃ محمد ﷺ وارحم امۃ محمد ﷺ۔

صاحب تقویٰ خدا تر سے ملے مقتدا کے ہرگز گفتہ نمی تواند مگر یقیناً معلوم می شود کہ یاتیقن جناب بیاعث الہامات بحدے رسیدہ کہ عقائد ہدایت اسلام در رنگ عقیدہ خویش کہ فی الواقع منفراند در ان بنظری آیند۔ معالجہ این بزرگان دین عظیم الرضوان چنین فرمودہ اند کہ در ہر الہام کتاب وسنت را معیار باید داشت و یا خیر خواہی جناب در حق اسلام بغایت رسیدہ کہ از خوف انکار وعدم قبول تعلیم یافتگان لندن اکثر مضامین شرحیہ را کہ مستند انہا نقل است نہ محض عقل مبدل نمودہ۔ بہ نتیجہ بیان فرمودہ می خواہند کہ فرقہ مہذبین مجمع رضا شنوند و اشاعت اسلامیہ بحدے رسد کہ تكون الملل کلہا ملۃ واحدة۔ ظہور رأی لکن این خیر خواہی بغیر از تحریف وتبدیل آیات حشر ہرگز ہرگز حسب دلخواہ نتیجہ نخواہد داد۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

اصل ہفتم

در بیان کیفیت شخصی کہ خانہ زاد فلاسفہ یونان وغیرہ در عہد قدیم بود
مستحق بقانون قدرت و از دستِ سکانِ عرب در عہد سلطان الانبیاء ﷺ
گریختہ مخفی شدہ باز دریں زمانہ فرمانروائے نیچر و مرزائیت گشتہ
اللہم انصر من نصر دین محمد ﷺ واجعلنا منهم واخذل من
اعرض عن دین محمد ﷺ ولا تجعلنا منهم.

فلاسفہ را چونکہ نظر جزئی بر امور معادہ مکررۃ العود دوختہ و طبیعہ کلیہ را مستند آثار
واحکام آنہا را مقتضی بالطبع دانستہ لاجرم حکم آنکہ اقتضاء طبعی تغیر و تبدل در فردے از افراد
اگرچہ هنوز بعرصہ وجود نداشتہ باشند نمی پذیرد۔ قانون قدرت را بحیثیت لایشد عنہ فرد پیدا
آوردند و قدرت و وسعہ آلِ قدیر مطلق محدود و مختصر بر ہماں موارد معادہ زعم نمودند بناءً علیہ
قوانین خود را مثلاً عمر طبعی انسان زائد بر صد و بیست سال نمی باشد یا حیات انسان بغیر از طعام
معقاد زائد بر چندے ایام متھو رنے و نیچر ازیں کہ شاید مبدا کُل فعال لما یزید ایں
چنین سبب از اسباب کونیہ و وضعی از اوضاع فکلیہ پیدا آرد کہ اندکی معادہ و آجال مآلوفہ
متبدل بغیر معادہ و غیر مانوسہ گردند ظاہر بینے کہ نظر اور اکش از غشاوہ تأئس و تألف نکدشتہ
و پے تحقیق کار بردہ بعد ظہور خارق عادت روائے فحالت و ندامت و از بر فاع تجسس اسباب
غیبیہ می پوشد و کربا اعتراف بہ نقض قانون بستہ خودے نماید۔

اری اگر حاضر وقت ظہور نہ باشد تا ہم مجرد استماع روئے بانکار کشد۔ و ان
یروا آیۃ یُعْرِضُوا ویَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ (سورۃ القمر: ۲) شاید حال ایں گروه است۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

ایں جا واقعہ عزیر علی نبیہ وعلیہ السلام۔ اُو کالیدی مرّ علی قریہ وہی خاویہ علی غرؤہا
قَالَ اَنّی یُحییٰ ہذہ اللہ بعد موتہا فَاَمَاتَہُ اللہ مائۃ عامٍ ثُمَّ بَعَثَہُ قَالَ کُم لِبَثِّ
قَالَ لِبَثِّ یَوْمًا اَوْ بَعْضَ یَوْمٍ قَالَ بَلْ لِبَثِّ مائۃ عامٍ فَاَنْظُرْ اِلٰی طَعَامِکَ
وَسَرَابِکَ لَمْ یَتَسَنَّہُ وَاَنْظُرْ اِلٰی حِمَارِکَ وَلِنَجْعَلَکَ آیۃً لِلنَّاسِ وَاَنْظُرْ اِلٰی
الْعِظَامِ کَیْفَ نُنْشِزُہَا ثُمَّ نَكْسُوہَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَہُ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللہ عَلٰی
کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ (سورۃ البقرہ: ۲۵۹) و ابراہیم علی نبیہ وعلیہ السلام وَاذْقَالَ اِبْرٰہِیْمَ رَبِّ اَرِنِیْ
کَیْفَ تُحٰی الْمَوْتٰی قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنُ قَالَ بَلٰی وَلٰکِنْ لِّیَطْمَئِنُّ قَلْبِیْ قَالَ فَخُذْ
اَرْبَعۃً مِّنَ الطَّیْرِ فَصُرْہُنَّ الِیْکَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰی کُلِّ جَبَلٍ مِّنْہُنَّ جُزْءًا ثُمَّ
ادْعُہُنَّ یٰٰتٰیْنِکَ سَعِیَاطٍ وَاَعْلَمُ اَنَّ اللہ عَزِیْزٌ حَکِیْمٌ (سورۃ البقرہ: ۲۶۰) و اصحاب کہف
وَلِیْسُوْا فِیْ کَہْفِہِمۡ ثَلٰثَ مِائَۃٍ سِنِیْنٍ وَاَزْدَادُوْا سَعًا (سورۃ الکہف: ۲۵) یا علی صوت
ندای کنند کہ بچ قانونے را حاوی قدرت ز غم نہ نمائید۔

ایں جا اسناد کیف تحیی الموتی وزیر نظر باید داشت باز افعال اربع
ابراہیم را یعنی فَخُذْ اَرْبَعۃً وَفَصُرْہُنَّ وَثُمَّ اجْعَلْ عَلٰی کُلِّ جَبَلٍ مِّنْہُنَّ جُزْءًا وَثُمَّ
ادْعُہُنَّ۔ مثل آستین باید داشت۔

وہماں احیاء حق را مانند دست در آستین و موجب ظهور یاتینک سعیا باید فہمید
نہ آل کہ ابراہیم را محی اموات تصور کنی تا کہ مفہمی الی الشرک فہمیدہ تاویل نصوص مثل
تاویل در تحیی الموتی باذنی در حق عیسی علی نبیہ وعلیہ السلام کنی۔

الحاصل نصوص خود صراحتہً مشعر اند بآنکہ صفت احیاء از حق بود نہ از ابراہیم و عیسی
لفظ تحیی الموتی در اوّل و کلمہ باذنی در ثانی شاہد ایں معنی است۔

ازیں جا فہمیدہ باشی کہ ہمہ تاویلات در امثال ایں مواضع چنانچہ در ازالہ اوہام مذکورہ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ الرسول

شدہ مبنی اند بر ذہول از ماسبق و نیز دانستی کہ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ (سورۃ الحجر: ۸۸) را محمول بر اطلاق و ظاہر داشتن و بچشم خالدين را یعنی ہر دورا بہ بعد حساب مخصوص قہمیدان تخطیہ مے کند اور اقصہ معراج و بیہوط آدم و عزیر علیہما السلام و بنی اسرائیل بعد الحاق بصاعقہ و مقتول اوشاں۔
و عزیر جناب مرزا صاحب درازالہ اوہام کہ آمدن رُوح عزیر علیہ السلام بطریق عارضی بود بیچ نفع نمی و ہد۔ چہ بر تقدیر زندہ شدن عزیر و آمدن رُوح و بعد زندہ گردانیدن بنی اسرائیل و مقتول کما قال تعالیٰ ثُمَّ بَعَثْنٰکُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِکُمْ (سورۃ البقرہ: ۵۶)۔ و قال سبحانه فَقُلْنَا اضْرِبُوہُ بِبَعْضِہَا کَذٰلِکَ یُحِیّی اللّٰهُ الْمَوْتٰی (سورۃ البقرہ: ۷۳) قضیہ و ماہم منها بِمُخْرَجِينَ و چشم و ہم فیہا خللدون صحیح نما نند و ابن کثیر و ابن جریر ایں جازندہ ماندن عزیر تا مدت دراز بر آیات صحیحہ ذکر کردہ اند۔ مثل ایں آفات از تیزی طبع خود است و الا آیات فی الواقع ہم دیگر تا قضیہ نمی دارند چنانچہ عنقریب خوانی دانست۔

خلاصہ آنکہ ایں قانون قدرت از قدیم تصادم و مزاحم مانده۔ نصاری را باعث تعجب ازیں کہ تولد بغیر پدر مخالف قانون قدرت است موعے کشان بدار البوار ہو ابن اللہ رسانید۔ مشرکین عرب را بعد استماع واقعہ اسراء یعنی معراج بسر تسخر آورده موجب انکار برا انکار گردید۔

عاقبۃ الامر از لشکر اسلام کہ سلاح اَشِدَّاءُ عَلٰی الْکُفَّارِ (سورۃ الفتح: ۲۹) درست و قَالَ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ (سورۃ القمر: ۴۵) در نظر داشتند روئے بگریز آورده مدتے مختفی و مجتب ماند باز دریں ایام فرمانروائے نیچر و مرزائیت گرویدہ۔ اللہم اصلح امة محمد ﷺ و ارحم امة محمد ﷺ اللہم فرج عن امة محمد ﷺ و اغفر امة محمد ﷺ۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

اصل هشتم

در بیان آنکه تصدیق بمعجزات انبیاء سابقین مبنی است بر ایمان
و باور نمودن بقرآن کریم و بما جاء به سیدنا ابو القاسم علیه السلام نه آنکه ناشی
باشد از تفضیل سایر انبیاء آنحضرت صلی الله علیه و آله

مثلاً تصدیق نمودن بآنکه بر دست ابراهیم علی نبینا و علیا و زنده گردانیدن جانوران
مُرده ظاهر شده بود ایمان است بما جاء فی القرآن نه این که این تصدیق از فرط محبت
ابراهیمی یا اعتقاد فضیلت ابراهیمی به نسبت آنحضرت صلی الله علیه و آله باشد۔

بعد تمهید هذا اگر کسی در انظار این چنین خوارق برائے جائے دادن در اذهان
سامعین تمسک باین فقره گیرد کہ العیاذ باللہ ما کے رواداریم و چه گونه متصور می شود کہ یک فعل
از دست سیدنا و آقائے ما محمد صلی الله علیه و آله ظاهر نہ شود و دیگر بے موصوف بدوشده باشد و در وقت بیان
این معنی گوید کہ سر بختناں و چشم گریاں و آہ سرد بدرکنان ہم باشد ز نہار ز نہار ہرگز این فقرہ را محمول
بر ظاہر و اخلاص و فرط محبت بآنحضرت صلی الله علیه و آله نہ نمایند بلکہ این را از جیلہ ہائے ہماں شخصے کہ مسی
بقانون قدرت است دانند و غور کنند کہ ماہر ما جاء به الرسول صلی الله علیه و آله چرا باور نہ کنیم۔

این شخص گویا دشمن در صورت محبت آمدہ در پنے غارت گری ایمان ما است۔

دین محمدی صلی الله علیه و آله ناحیہ ادیان آمدہ اورا کسے ناحیہ نہ شدہ و دلائل حشر جمیع انبیاء
علیہم السلام بمقام شفاعت کبریٰ متوسل بدو صلی الله علیه و آله خواہند بود۔

این دو امر عوام را بسندہ است برائے فضیلت آنحضرت صلی الله علیه و آله و ظہور خوارق حسب
مصلحت وقت است۔ تفصیل را از کتب مطولہ یا از زبان علماء قدر اللہ ہم فہمید۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

اصل نهم

در تشریح و توضیح دعوی جناب مرزا صاحب

مدعی جناب ایں است کہ مسیح موعود یعنی آل مسیح ابن مریم در احادیث صحیحہ و عمدہ نزول اور زبان و لہجہ ترجمان آنحضرت ﷺ مذکور گذشتہ مراد از ان من ہستم نہ آل مسیح ابن مریم کہ نبی وقت خود گذشتہ بدلیل آل کہ نبی وقت خود فوت گشتہ بشہادت قرآن کریم کہ اول خبر از وعدہ وفات در قول او **يَا عِيسَى ابْنِي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ اِلَيَّ** (سورۃ آل عمران: ۵۵) دادہ بعد از ان حکایت وفات از زبان مسیح علی نبینا علیہ الصلوٰۃ والسلام در آیت **فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ اَنْتَ الرَّقِيبُ عَلَيْهِمْ** (سورۃ المائدہ: ۷۵) نمودہ و ارواح صلحاء از بندگان خدا عزوجل بحر و خروج آنہا از ابدان بعد حضور عند العرش داخل جنت می شوند **فَاَدْخِلْنِي فِي عِبَادِي وَاَدْخِلْنِي جَنَّتِي** (سورۃ الفجر: ۲۸-۳۰) و **بِحُكْمٍ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ** و اہل جنت بعد از دخول در ان بیرون کردہ نمی شوند از ان **بِحُكْمٍ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ** (سورۃ النحر: ۲۸) پس احادیث صحیحہ کہ خبر از نزول مسیح ابن مریم دادہ اند نظر بشہادت قرآن کریم بالضرورت تاویل طلب خواہند بود (بیان تاویل) گویا آنحضرت ﷺ می فرمایند کہ مشابہ مسیح ابن مریم در بعض اوصاف یک شخص نزول یعنی ظہور خواہد نمود چہ محاورہ قرآن کریم است کہ ظاہر نمودن اشیاء را از پرده **مُستَی** تعبیر بہ **انزال من السماء** می نمایند چنانچہ **وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ** باقی مانند اثبات ایں امر کہ آل شخص موعود من ہستم بدلائل البہام و برائے اثبات ایں معنی کہ البہام دلیل است اقوی از سائر دلائل نقل عبارات پیشوائے اہل کشف و شہو و محی الدین بن عربی و امام ہمام جلال الدین سیوطی و عبدالوہاب شعرانی عنقریب دریں رسالہ می آید ان شاء اللہ تعالیٰ ایں است خلاصہ دعوی جناب مرزا صاحب و اورا چہار پایہ است وفات مسیح و دخول جنت و عدم خروج و البہام ایں معنی کہ مسیح

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

هَدْيُ السُّعُولِ

موجود توئی۔ شکستن پایہ اول از تفسیر آیات عنقریب خوانی دانست۔

وعدم خروج راقصه عزیر علیہ السلام بالاتفاق و بهبوط آدم وحوہ از جنت علی مذہب الجمهور پاش پاش نموده۔ شیخ محی الدین ابن عربی واتباع او متفر دانند در اثبات جنت و نار برزخیه غیر از جنت و نار اخرویہ بدلیل آنکہ اختلاف آثار و احکام دلیل است بر اختلاف محل آنها در شان جنت اخروی است۔ اُكْلُهَا دَائِمٌ (سورة الرعد: ۳۵) لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ (سورة الواقعة: ۲۳) و بعد دخول در آن خروج نیست بحکم وَمَا هُمْ عَنْهَا بِمُخْرَجِينَ و حرام است بر دیگرے قبل دخول آنحضرت ﷺ وَلَا يَزُونَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا (سورة النازعات: ۱۳) و نیز یَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ۔ هَذَا مَا تَدْعُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيفٍ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبَ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ (سورة ق: ۲۳-۲۰) در شان اوست بخلاف برزخیه کہ وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا (سورة مزیم: ۶۲)۔ وَكَذَٰلِكَ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُلُوًّا وَعَشِيًّا (سورة المؤمن: ۴۶) وال است بر یاران صبح و شام درو۔

و نیز بحکم فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ (سورة البقرة: ۳۶) اخراج از دو واقع گردیده و بحکم وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ (سورة الاعراف: ۱۹) و بمقتضای قَدْ بَدَأَ لَهُمَا سَوَاتِنُهُمَا (سورة الاعراف: ۲۲) منع از متحقق و شیطان را قدرت دخول در اوست و حدیث خلقت آدم وحوہ علیہما السلام کہ مروی است از ابن مسعود و ابن عباس و غیر ہم رضوان اللہ علیہم اجمعین از حدیث القبر روضه من ریاض الجنة و حفرة من حفرات النار وال اند برخت و نار برزخیه قَبْلَ ادْخَالِ الْجَنَّةِ (سورة یس: ۲۲) ارشاد است برائے دخول ہمیں جنت برزخیه۔

بالجمله قصه بهبوط آدم وحوہ او کذا واقعہ عزیر در برخت برزخیه بر مسلک شیخ ابو یوسف بعد فرض وفات مسیح خروج او از ہمیں جنت برزخیه نیز جائز خواهد بود چه وَمَا هُمْ عَنْهَا

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

بِمُخْرَجِينَ در شانِ برزخِ نیست باقی علماء سوائے شیخ قدس سرہ و ماہم عَنْهَا بِمُخْرَجِينَ
را حکایتِ وقتِ بعد الحساب می دانند۔ لہذا بر مسلکِ اوشاں قصہ عزیر و ہیوط آدم منافی
و ماہم عَنْهَا بِمُخْرَجِينَ نمی باشد قصہ عزیر جناب مولف را کربا قائل با مکانِ خروجِ مسیح
از خست پایہ سوم دعوی را پاش می نماید۔ باقی ماندہ پایہ الہامی اور الہام محی الدین ابن عربی
و جلال الدین سیوطی و امثال اوشاں مکذّب است۔

اصل دہم

در بیانِ باعثِ تحریرِ ایں رسالہ

بر ناظران صاحبِ انصاف و متصفانِ خالی از انتساب نیکور روشن است کہ وجود
انسان کامل و ظہورِ برزخِ حائل نبی باشد یا ولی در ہر زمانے و قرنے موجبِ رحمتِ عالمیان
و راحتِ اہلِ سعادت می باشد۔ نیکو طالعانِ سر تسلیم و لذت پیش او خم می نمایند و شور و بختاں
از نازہ حسد و عنادِ سرانکار و مصادمت می فرازند۔

بالجملہ فیضانِ ایں چنین نعمتِ مغنمہ موجبِ فخرِ بنی نوع است بناءً علیہ از عرصہ
در از بوقتِ تحرکِ سلسلہ کلامِ علماء در بارہ جنابِ موصوفِ حکمت می ماندم و فریقین
را معذوری داشتم بلکہ نظر باینکہ الْحَمْدُ لِلّٰہِ مظهرِ حقیقتِ اسلام بمقابلہ اعداءِ دین
پیدا گشتہ و باینکہ بچو جنابِ مولوی نور الدین مفسرِ محدثِ معتقد آجنابِ الدخیر کسے را از تقوۃ
کلماتِ شنیعہ منع می نمودم۔ عاقبت الامر نوبتِ ہداں رسید کہ بعضِ سادہ لوحاں و اہلِ علم ہماں
اعترافاتِ مرزا صاحب و اتباعِ اوشاں کہ بر عقیدہ اجماعیہ درازالہ اوہام و قولِ فصیح و ایام
الصلح و غیرہ و غیرہ مندرج شدہ بودند بے تحاشی بہ نظر تحقیر بلکہ بہ تجہیل و تکفیر در ہر مجلسِ بر علماء

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

اسلام از صحابہ الی یومنا ہذا و مشائخ وقت بقید اسامی گفتن شروع کردند۔
از بعض احباب مسموع گشتہ کہ تصنیفات مرزا صاحب از یں چنین اعتراضات بہ
تمسکے مخصوص قرآنیہ و کلمات گستاخانہ در حق اہل اجماع پرانہ بہ بنید فلاں مقام فلاں کتاب
لہذا علماء وقت در فلاں شہر فلاں جلسہ حکم نمودہ اند با نچہ نمودہ اند بعد استماع ایں ماجری وحشت
انگیز قدرے متوجہ بہ تصنیفات آں صاحب گردیدم لکن از جہت بے علمی و اعتماد الہامی نہ از روی عناد
و انکار بناء علیہ معذور چند اشتقاق صاحب را طریق اسلم یافتہ حق سبحانہ و تعالیٰ اوشان
را طریق فہم قرآن فرماید اگر کتاب وسنت را معیار الہام نمودندے در ورطہ ہلاکت بمعہ اتباع
تبعندے باز بخیاں ایں کہ چنداں مایہ علمی ندارم و لائق ایں توجہ شخصے باید صاحب علم و تقویٰ
و ذی فراست و الہام چندی سکوت ورزیدم۔ و ریں روز با بعض از یار اں حسب ظن خویش کہ
در حق ایں بے نیج می دارند باعث قوی بر تحریر ایں مظلوم گشتند و از لہ اوہام خود را کہ از مطالعہ
ازادہ اوہام پیدا شدہ بودند درخواستند ناچار با ظہار عقیدہ خود کہ ہماں عقیدہ اجماعیہ است
پرداختم و عبارت ایام الصلح را کہ متعلق ایں مسئلہ بود نوشتہ چیزے کہ برائے دفع غبار اعتراض
از چہرہ مذہب سلف و خلف رضوان اللہ علیہم اجمعین حسب فہم ناقص روی نمود ثبت عبالہ ہذا
کردم و مَا أُبْرِئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ (سورہ یوسف: ۵۳) و اگر کسے جائے
کلمہ گستاخی سر برزدہ باشد ناچار از نظر بہماں جملہ ہائے جناب کہ بر علمائے اسلام نمودہ اند
خواہد بود و آخر دعوانا اَن الحمد لله رب العلمین والصلوة والسلام علی
سید المرسلین والہ و عترتہ وصحبہ اجمعین۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

مقصد اول

در بیان معانی آیات که تعلق دارند بایں مسئلہ

قوله اوفات حضرت عیسیٰ (علیہ السلام) از اقرار فرقانِ حمید ثابت و متحقق است و آیه فلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي کالشَّمْسِ فِی نَصْفِ النَّهَارِ تلوّح می کند که هر چه فساد و خلل در عقائد نصاریٰ رایافته بعد از وفات جناب عیسیٰ بوده اگر چنانچه مزعوم حزب نادان است حضرت عیسیٰ الی حسین زنده است معاً باید اعتراف کنیم بایں که عقائد نصاریٰ بعد صحیح و مبر از شوائب فساد است۔

و معنی توفی این جا قطعاً غیر از اماتت و میراندن نہ۔ چنانچه امام بخاری قول حضرت افقه الناس ابن عباس مُتَوَفِّیکَ مُمِيتُکَ را در اصح الکتاب آورده حدیث کما قال العبد الصالح بحجت استظهار و تقویت قول ابن عباس منقول فرموده و شارح عینی از اسناد این قول بحث کرده است۔ انتہی

اقول: جملہ (و معنی توفی این جا یعنی فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي قَطْعاً غیر از اماتت و میراندن نہ) دعوی است و چنانچه امام بخاری الخ دلیل اوست کہ گویم اثر ابن عباس یعنی مُتَوَفِّیکَ مُمِيتُکَ دالالت نمی کند بر قطعیت اراده معنی از اماتت از قَلَمًا تَوَفَّيْتَنِي از برائے آن کہ ابن عباس خود نظر بآں عقیدہ اجماعی و نص بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ کقطعاً دال است بر رفع جسمی چنانچه عنقریب می آید در مُتَوَفِّیکَ وَ رَأٰفَعُکَ الی قول بہ تقدیم و تاخیر کرده و از قَلَمًا تَوَفَّيْتَنِي معنی رفعتی مراد داشته چنانچه مرفوعاً از ابن عباس بروایت ابی صالح آمده و نیز اخرج ابوشیخ عن ابن عباس الخ در منشور و قنادہ از انس همان قول بتقدیم و تاخیر را روایت نموده و دو اثر با سند صحیح کما ذکر کردہ ابن کثیر فی تفسیرہ کہ دال اند بر رفع جسمی و نزول مسیح و شاہد عادل اند بر مذہب

۱۔ ایام الصلح صفحہ ۳۷۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

هَدْيُ السُّؤَالِ

ابن عباس زیر آیت بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ، وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ عَنُتْرِبِ مَذْکُورِ خَوَابِند شد۔ لیکن قول ابن عباس راور مُتَوَفِّیکَ شاید آوردن بر اراده معنی امانت از فَلَماً تَوَفَّیْتَنی مغالطه دادن است۔ ناظرین را از این جا بطلان استشهاد بقول ابن عباس بر اراده معنی امانت از فَلَماً تَوَفَّیْتَنی ظاہر گشت۔

از اے الرب بعد اراده معنی مُمِیتُکَ از مُتَوَفِّیکَ بشهادت قول ابن عباس باز بر اراده معنی میر اندن از فَلَماً تَوَفَّیْتَنی استدلال گرفته شود باین کہ از مُتَوَفِّیکَ وعدہ میر اندن حسب تفسیر ابن عباس و از فَلَماً تَوَفَّیْتَنی تحقق توفی موعود مستفادی گردد۔ بناءً علیہ از فَلَماً تَوَفَّیْتَنی قطعاً معنی امانت و میر اندن مراد است البتہ وجہ دارد۔ لکن بریں طریق مخالفت مذہب و مسلک ابن عباس کہ در تفسیر فَلَماً تَوَفَّیْتَنی داشت خواهد بود۔ بیت۔
تو مارا ہمیں چاہ کن دی براؤ۔ بسر لاجرم خود فتادی بچاہ

مقتدائے ملیمے۔ خدا شناسے راحت بازے کے روای دارد کہ دیگر انراں بمخالفت افتد الناس ایتہام نماید و خود در پردہ مسئلے مخالفت گیرد۔ مزید براں نزد ناظرین اقتفاء و تاسی بد و ظاہر نموده باشد لہذا نظر باوصاف مذکورہ روایند آریم کہ جناب مؤلف صاحب عمد ایں وفاق ظاہری و خلاف باطنی یا مغالطہ دہی و رزیدہ باشند۔
ازیں جا فہمیدہ باشی کہ سائر مفسرین عند اللہ شحم و از مُتَوَفِّیکَ معنی مُمِیتُکَ چہ انکرفتہ اند بلکہ قابضک یا مستوفی اجلک وغیرہ وغیرہ مراد داشته۔

از جهت نظر بہماں وحدت موعود و متحقق چہ بریں تقدیر در یک واقعہ از یک لفظ دو معنی متخالف مراد داشتن در بادی انظر خالی از سخافت نیست اگر چہ بعد غور شواہد تقادیم الکلام و دلیل تعذر اراده معنی امانت ابن عباس مستقیم می باشد و نیز باید دانست کہ بعد لحاظ آل کہ مطرُح نظر و مقصود ہمہ مفسرین رفع ہمہ اشکال است تخالف او شاں در عقیدہ اجماعیہ متحقق نخواہد گشت۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

البتہ مخالف ہمہ آں کس خواہد بود کہ در مُتَوَفِّیک و فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي ہر دو معنی اماتت گرفتہ باشد و بطلان این مسلک را در مقدمہ مہ بشواہد قرآنیہ فہمیدہ باشی آنجا ملاحظہ باید نمود تا این جا استشہاد مؤلف را بقول افقہ الناس نیکو دانستی۔ و از ہمیں قبیل است استشہاد جناب در ازالہ اوہام صفحہ ۳۳۱ سطر آخر بہ کشاف و بیضاوی و تفسیر ابن کثیر و مدارک و معالم التزیل بر ازالہ معنی اماتت از مُتَوَفِّیک۔

دریں جاقل عبارت کشاف ضروری است تا کہ کیفیت استشہاد و لغزش در آن بوضوح آید۔ در کشاف گفتہ متوفیک ای مستوفی اجلک و معناه انی عاصمک من ان یقتلک الکفار و مؤخرک الی اجل کتبہ لک و ممیتک حتف انفک لا قتلا بایدیہم و رافعک الی ای الی سمانی و مقر ملائکتی و مطہرک من الذین کفروا من سوء جوارہم و حیث صحبتہم و قبل متوفیک قابضک من الارض من توفیت مالی علی فلان اذا استوفیتہ و قبل ممیتک فی وقتک بعد النزول من السماء و رافعک الآن و قبل متوفی نفسک بالنوم من قولہ والتی لم تمت فی منامہا و رافعک وانت نائم حتی لا یلحقک خوف و تستیقظ وانت امن فی السماء انتہی۔

می گوید محرر سطور غنی عنہ رب الفہم مقصود صاحب کشاف رفع ہماں اشکال است یعنی متوفیک کنایہ است از عصمت برائے بودن توفی ملزوم استیفاء و عصمت۔ بالنظر الی الجہر کہ مستفاد است از انی متوفیک برائے بودن مسند الیہ ضمیر متکلم و مسند صیغہ مشتق چہ فرق صحیح است میان انی متوفیک و ساتوفیک و ہمچنین مابین انی متوفیک وانی اتوفیک کما لا یخفی علی الماہر استیفاء اجل برائے اشتغال او بر امتداد و تاخیر اجل منافی نیست برائے حیات مسیح در آسمان و بعد نزول الی ما شاء اللہ۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

هَدْيُ السُّؤَالِ

پس قول صاحب کشاف ومعناه انی عاصمک من ان یقتلک الکفار
ومؤخوک الی اجل الخ افاده دو (۲) امر نموده یکے (۱) روز غم مسیح با فادہ حصر کہ مستفاد
است از آوردن مسند الیہ ضمیر متکلم و مسند بہ صیغہ مشتق۔

دوئم (۲) بیان مقیس الیہ حصر یعنی حصر بالنسبۃ الی مدخول من یعنی یہود و مؤلف
صاحب را از انکہ اولیام صفحہ ۳۴۱ و ممیتک را کہ در قول صاحب کشاف واقع است
و مدلول تضمنی برائے معنی کنائی سند ایں امر آورده نزد صاحب کشاف و فلاں و فلاں مفسر نیز
مراد از متوفیک ممیتک بہت و نہ فہمیدہ کہ ذکر ممیتک در عبارت مذکورہ در ضمن
بیان معنی مراد واقع گردیدہ زیرا کہ خود صاحب کشاف بعد ازیں ممیتک را بصیغہ ترمیض
ذکر کردہ تضعیف اوی نماید از برائے ہماں وجہ کہ نہ فہمیدی کہ رفع اشکال بریں تقدیر بانضمام
قیود خارجہ یا بہ التزام تقدیم و تاخیر خواہد بود بخلاف مستوفی اجلک کہ نفس مدلول برائے
اشتمال معنی تاخیر اجل منافی حیات مسیح الی اللہ نہت۔ بعد فہم مراد صاحب کشاف مقصود
عبارت بیضاوی و ہمہ تفاسیر مکشوف باسانی خواہد بود و معلوم ناظرین شدہ باشد کہ ہمہ مفسرین
راہماں عقیدہ اجمالیہ زیر نظر است و رفع ہماں اشکال مطلوب نہ چنانچہ مؤلف از قول ہمہ
ارادہ ممیتک فہمیدہ اقوال ہمہ را در اموات غیروا حیات (سورۃ النحل ۲۱) باید دید۔ افسوس کہ
جناب مؤلف از شاخوانی ابن عباس بہ لقب افقہ الناس واضح الکتاب و تفاسیر معتبرہ
بجائے نفع و ضرر برداشت۔

ارے عَسَىٰ اَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ (سورۃ البقرہ ۱۶۷) حاکم وقت
است۔ خیر جناب مؤلف نیز بر طبق جزاء سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا مَلْ فَرمودہ لقب حزب نادان
خواہد داد آدمیم بسراینکہ حدیث کما قال العبد الصالح بحسب استظهار و تقویۃ قول
ابن عباس منقول فرمودہ۔ در حیرتم کہ ایں استنباط از کمال تیزی طبع شمرده آید یا در سلک

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

اعتساف مثل سائر نقول سفته شود مستطر لہ کجا و مستظہر عنہ کجا۔ حدیث کما قال العبد الصالح
در باب قوله وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ (سورة المائدة: ۸۱) و تعلیق بخاری
در باب قوله مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ الْخِمْ مَذْكُورًا وَدَرِيں باب کہ تعلیق مذکور است کیے
حدیث رأیت عمرو ابن عامر الخزاعی یجر قصبه فی النار الخ از روایت ابی
ہریرہ بمتابعات۔ و دیگر حدیث رأیت جہنم یحطم الخ از مرویات عائشہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا
فقط ایں دور امام بخاری اخرج نموده۔

اگر گوئی مسلم کہ جناب مؤلف در گردانیدن (استظهار و تقویت قول ابن عباس)
علت غائیہ برائے ذکر بخاری در نظر امام بخاری خطا نموده لکن فی الواقع تقویت اثر مذکور
از حدیث کما قال العبد الصالح مستقادی شود چه تشبیہ مشارکت فی الوصف را می خواہد فاقول
کما قال العبد الصالح عیسیٰ ابن مریم وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا
تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ الخ مشارکت
آنحضرت ﷺ با بن مریم در حصول معنی توفی می خواہد و ظاہر است کہ فلما توفیتنی در حق
آنحضرت ﷺ بمعنی اَمْتَنِي صادق است پس بحکم تشبیہ مع بن مریم نیز مصداق اَمْتَنِي
خواہد بود گویم بدخول اداۃ تشبیہ قول است نہ مقولہ او پس مغایر کلام نظر بہ تشبیہ بیان مشارکت
است در برات از ما احد ثواب بعد ہما و بر تقدیم تسلیم و التزام اکمال تشبیہ

پس فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي بمعنی رَفَعْتَنِي بر ہر دو صادق است کہ نور موت ہم رفع روح
می باشد و اطلاق مادمت فِيهِمْ بغیر انضمام حیاء و لفظ منذ فارقتہم در صدر این حدیث بدو
مُتَّ مُؤَيَّد ایں معنی است و مانع از ارادہ معنی امانت در فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي نص بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ
إِلَيْهِ است کما سیجی۔

و آنچه فرمودہ کہ شارح عینی از اسناد ایں قول بحث کردہ گویم ارے لکن از طریق علی ابن

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

ابی طلحہ۔ وثقات را از اصحاب جرح و تعدیل کلام است درو۔ چنانچہ قسطلانی تصعیف و عدم ثبوت ملاقات ابوبابن عباس ذکر فرمودہ و در تقریب است علی بن ابی طلحہ، سالم مولی بن العباس سکن حمص الرسل عن ابن عباس ولم یرہ من السادسة صدوق قد یخطی انہ۔
وفی الخلاصة قال احمد له اشياء منكرات وفي الميزان قال احمد بن حنبل له اشياء منكرات قال دحيم لم يسمع علي بن ابي طلحة التفسير عن ابن عباس۔ ومع قطع نظر از این مصیبت دیگر ہمیں علامہ عینی بر سر آوردہ یا زیر نظر جناب نیامدہ است یا قصد ابراہیم بودن او مخالف مدعی متروک گشتہ و آن این است و روی ابو نعیم فی کتاب الفتن من حدیث ابن عباس ان عیسی اذ ذاک یتزوج فی الارض فیقیم بها تسع عشرة سنة الى ان قال وعن ابن عباس یتزوج الی قوم شعیب وختن موسی علیہ السلام و هم جذام فیولد له فیہم و یمیم تسع عشرة سنة۔

قولہ آنچہ من می فہم

شہادت کتاب اللہ و گواہی اصح الکتاب بعد کتاب اللہ بروفات حضرت عیسیٰ بجہت شفاء غلیل و اروائے غلیل از بس بسندی باشد قول ذکر توفی و دفع در قرآن کریم یکجا بطریق ایعاد یعنی وعدہ دادن آمدہ چنانچہ قوله تعالى یعیسی انی متوفیک و رافعک الی مقصود این دفع اضطراب و اطمینان دہی عیسیٰ ابن مریم است کہ من عاصم و نگہدارندہ تو ہستم از دست یہو د بایں طریق کہ بذات خود نہ بمباشرت قتل یہو و استیفاء اجل معین تو کنندہ ام و بردارندہ ام ترا بجانب محل ملائکہ خود۔ کلام در تعین ارادہ مراد از متوفیک در قول سابق گذشتہ۔ باز ذکر وقوع رفع در آیت ہل رفعہ اللہ الیہ آمدہ قال اللہ

الصلح صفحہ ۳۷۔

Click For More Books

https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

ہدیۃ الرسول

تعالیٰ وَیُکْفِرُهُمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا (سورة النساء، ۱۵۶، ۱۵۷) ترجمہ: بسبب کفر ایشاں و گفتن ایشاں بر مریم بہتان بزرگ (یعنی تہمت زنا) و بسبب گفتن کہ ہر آئینہ ما کشتیم مسیح عیسیٰ ابن مریم خدا را و نکشتہ بودند اور او بردار نہ کردہ بودند اور او لکن مشتبہ شدہ بر ایشاں و ہر آئینہ کسیکہ اختلاف کردند در بارہ عیسیٰ در شک انداز حال او نیست ایشاں را باں یقین لکن پیروی ظن می کنند و یقین نہ کشتہ اند اور بلکہ برداشت اور اخذائے تعالیٰ بسوئے خود و ہست خدا غالب استوار کار و نہ باشد چچ کس از اہل کتاب مگر البتہ ایمان خواہد آورد عیسیٰ پیش از مردن عیسیٰ و روز قیامت باشد عیسیٰ گواہ بر ایشاں۔

در تفسیر ابن کثیر آورده قال ابن ابی حاتم حدثنا احمد بن ابی سنان حدثنا ابو معاوية عن الاعمش عن المنهال بن عمرو عن سعيد ابن جبیر عن ابن عباس قال لما اراد الله ان يرفع عيسى الى السماء خرج على اصحابه وفي البيت اثنا عشر رجلا من الحوارين يعني فخرج عليهم من عين في البيت وراسه يقطر ماء افقال ان منكم من يكفر بي اثني عشر مرة بعد ان آمن بي قال ثم قال ايكم يلقي عليه شبيهي فيقتل مكاني ويكون معي في درجتي فقام شاب من احدتهم سنا فقال له اجلس ثم اعاد عليهم فقام ذلك الشاب فقال اجلس ثم اعاد عليهم فقام ذلك الشاب فقال انا فقال هوانت ذاك فالقى عليه شبه عيسى ورفع عيسى من روزنته في البيت الى السماء قال وجاء الطلب من اليهود

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

فاخذوا الشبهة فقتلوه ثم صلبوه فكفربه بعضهم اثني عشر مرة بعد ان آمن به
وافترقوا ثلث فرقات فقالت فرقة كان الله فينا ماشاء ثم سعد الى السماء
وهؤلاء يعقوبية وقالت فرقة كان فينا ابن الله ماشاء ثم رفعه الله اليه وهؤلاء
النسطورية وقالت فرقة كان فينا عبد الله ورسوله ماشاء الله ثم رفعه الله اليه و
هؤلاء المسلمون فتظاهر الكافرتان على المسلمة فقتلوه فلم يزل الاسلام
طامسا حتى بعث الله محمدا ﷺ وهذا اسناد صحيح الى ابن عباس ورواه
النسائي عن ابي كريب عن ابي معاوية بنحوه وكذا ذكر غير واحد من السلف
انه قال لهم ايكم يلقي عليه شبهي فقتل مكاني وهو رفيقي في الجنة. انتهى.

ابن كثير بعد اتمام ايسر الشرح في اسناد ايسر صحاح استنبط ابن عباس وروايت نموده
استنسائي از ابی کریب از ابی معاویہ مثل او و ہم جنس ذکر نموده بسیارے از متقدمین کہ گفت عیسیٰ
حواریان خود کدام کس است از شما کہ اقلندہ شود بر وجود و صورت من قتل نموده شود بجائے من و آن
رفیق من باشد در جنت۔ از قول ابن عباس و نظر بہ سیاق آیت سہ امر بظہور پیوستہ۔

کیے آنکہ رفع و برداشتن جسم مع الروح بود نہ فقط رفع روحانی چہ کہ از حواریین
کہ مصاحب مسیح بودند در آن خانہ نہ گفتہ کہ جسم مسیح افتادہ ماند در آن خانہ بلکہ دیدند کہ اللہ تعالیٰ
بعد از القاء و انداختن شبہ عیسیٰ بر شخصے اورا از سقف خانہ برداشت۔

و ہم تکذیب یہود و نصاریٰ بغیر ایں چند نفر حواریان چنانچہ کہ خطا خوردند یہود ہم
در قول خود (کہ ما قتل نمودیم مسیح ابن مریم را و بردار کشیدیم اورا) خطا شدند و در اشتباہ افتادند۔
او سبحانہ و تعالیٰ ازیں ماجرای خبر دادہ (وَمَكُرُوا وَمَكَّرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ) (سورہ
آل عمران ۵۴) یعنی مکر کردند یہود از جهت آمادہ شدن بر قتل مسیح و تشاور دریں امر و حق سبحانہ
و تعالیٰ با و شاں معاملہ فرمود (یعنی القاء شبہ عیسیٰ بر شخصے دیگر) کہ در اشتباہ افتادند۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

ونصاری نیز ماسوائے آل چند کساں باتباع یہود زعم نمودند کہ ہمیں شخص مقتول کہ
بردار کشیدہ شدہ است مسیح بوده۔ حق سبحانہ و تعالیٰ تکذیب یہود در قول اوشاں کہ اَنَا قَتَلْنَا
الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ صراحت بہ مانندہ و مَاقْتُلُوْهُ وَاَصْلَبُوْهُ فرمودہ۔
و از حال نصاری کہ داخل آل بیت نہ بودند و باید بود در قول مذکور مشارک شدند بہ
آیت وَاِنَّ الَّذِیْنَ اَخْتَلَفُوْا فِیْهِ لَفِیْ شَكٍّ مِّنْهُ خیر داده سیوم وجہ غلطی در اشتباہ۔
و شہادت قرآن کریم بر رفع جسمی بچند وجہ ثابت می شود۔

یکے از ملاحظہ وعدہ اِنِّیْ مُتَوَفِّیْکَ وَاَرَاْفِعْکَ اِلَیَّ چه مقصود از یں وعدہ دفع
اضطراب مسیح بود و اطمینان دہی اولکہ ماترا از دست ایں با امان خوانیم داد و بغیر از ذلت و خواری
در دست اوشاں بعالم بالا خوانیم برد۔ و اگر مصلوب و بردار کشیدہ ہماں مسیح بود چنانچہ مرسوم یہود
ونصاری سوائے آل چند کساں و عقیدہ پیغمبریزمرزائیت بہست پس از وعدہ اِنِّیْ مُتَوَفِّیْکَ
وَاَرَاْفِعْکَ اِلَیَّ چه منفعت بعیسی رسید۔ بالخصوص ابقاء وعدہ و تسکین ہمیں را تقاضای کند کہ مسیح
بالتمام از شرارت و ایذاء یہود محفوظ ماندہ بکلی بسوئے عالم بالا برداشتہ شود۔ چنانچہ از متوفیک
حسب محاورہ توفیت دینی یعنی ہمہ دین خود را قبض نمودم نیز ہمیں مرسوم می شود۔

وجہ دوم آنکہ قولہ تعالیٰ بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَیْہِ حسب محاورہ حکایت ہماں وقت
است کہ یہود بزعم مسیح را از ہماں خانہ گرفتہ مقتول و مصلوب نمودہ بودند بناء علیہ اگر رفع
را عام ہم فرض کنیم جسمی باشد یا روحی لابد است از تسلیم ایں کہ مسیح ہماں وقت مرفوع شدہ بود
نہ آنکہ بعد از واقعہ صلیب تازمانہ دراز زندہ ماندہ باز بظنہ دلپذیر کشمیر در سری نگر مدفون شدہ
باشد۔ چنانچہ کہ جناب مرزا صاحب در ایام اصلاح ثبت فرمودہ چه بریں تقدیر رفع روحانی بعد
مدتے تحقیق گشتہ و در وقت واقعہ صلیب زندہ ماندہ۔ پس حکایت از یں واقعہ بہ مَاقْتُلُوْهُ
و مَاصْلَبُوْہ بَلْ قِیْ حَیًّا ثُمَّ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَیْہِ بایستہ نمود۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

ازیں جافہمیدہ باشی کہ اتصال رفعہ اللہ الیہ بہ کلمہ بل باعلی صوت نداء میکند کہ رفع مسج در ہماں وقت شدہ است نہ بعد مرور زمانہ۔

وآیت بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ صراحتہ باطل میکند عقیدہ مرزا سیہ را باقی ماند غور دریں کہ رفع جسمی است یا رفع روحی بعد از آنکہ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ را حکایت ہمہ وقت دانستہ بشہادت اثر ابن عباس کہ مذکور شدہ است لاہد است از تسلیم ایں کہ رفع جسمی بودہ نہ روحی چہ کسے از حواریین کہ داخل آں بیت بودند خبر از افتادہ ماندن لاش مسج در اں خانہ و باز مدفون شدن او بظلال مقام ندادم۔ بازی گویم کہ مفاد آیت مذکورہ سہ (۳) امر اند۔

یکے تکذیب یسوی و نصاری و اتباع او شاں از نیچریاں و مرزائیاں دریں قول کہ مصلوب مسج بود و تکذیب یسوی و نصاری فقط درینکہ مقتول مسج بود۔

دوئم بیان وجہ غلطی و اشتباہ یہ بود کہ بسبب القاء شبہ و حلیہ مسج بر شخصہ در شبہ افتادند۔ سیوم بیان امرے کہ در ہماں وقت واقع شدہ بود یعنی رفع جسمی و آں پچہا روجہ است۔

اقول (۱) بدلیل وعدہ اِنِّی مُتَوَفِّیْکَ وَرَافَعُکَ اِلَیّ۔

دوئم (۲) بدلیل اتصال رفع یکلمہ بل نہ فی کلام و نظائرہ ہداں۔

وجہ سیوم (۳) برائے ثبوت رفع جسمی شہادت کلمہ بل است کہ دلالت می کند بروحدت ما سلب عنہ القتل۔ و الصلب و ما رفعہ اللہ الیہ و ظاہر است کہ سلب قتل و صلب از جسم مع الروح است پس لامحالہ رفع ہماں جسم مع الروح خواہد بود یعنی آں جسم مع الروح را کہ بر نعم خود مقتول و مصلوب دانستہ اند فی الواقع ایں طور نیست بلکہ ما آں جسم مع الروح را برداشتہ ایم بعالم علوی۔

۱۔ احتمال بودن بل ایں جابر اے انتقال از مضمونے یسوی مضمون دیگر باطل می کند اور ما سبق الکلام لا بدلیلی بیان
اثر او کذب یسوی ۱۲ منہ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

وجہ چہارم (۴) آنکہ کلمہ بل برائے ابطال ماقبل خودی باشد و قتیکہ مدخول او جملہ بود مثل وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ (سورۃ الانبیاء: ۲۶)۔ اَمْ يَقُولُونَ بِهِ جَنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ (سورۃ المؤمن: ۷۰) و ماقبل و مابعد او متناهی می باشد در تحقق چنانچہ ولدیت و عبودیت و بنوئیت و اتیان بالحق در محن فیہ لابد است از تحقق تنائی مابین مقتولیت و مصلوبیت و مرفوعیت و آن وقت خواهد بود کہ رفع رفع جسمی باشد چہ مصلوبیت و رفع روحانی ہر دو جامع شدہ می توانند فتامل و انصف۔

بعد از بیان رفع حق سبحانہ و تعالیٰ می فرماید وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا و در جائے دیگر در بیان قصہ ابراہیم علیہ السلام بعد ثَمَّ اذْغُفْنِیْ یَا بَنِیْکَ سَعِیًا وَاَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِیْمٌ فرمودہ گویا یاس کلام در ہر دو (۲) مقام دفع استعجاب و استبعاد محبوب و مقید قانون قدرت می فرماید یعنی زندہ شدن ہر چہ جانوران را بعد تفرق اجزاء آنہا را بر کوہ ہائے مختلفہ بعید و ناممکن ندانید و ہمیں طور جسم عنصری را برداشتن بعالم بالا باعث غیر معتاد بودن او انکار نہ ورزید زیرا کہ اللہ تعالیٰ عزیز بمعنی غالب و توانا است این ہر دو (۲) امر مذکور برتر و بیرون از توانائی او نیست و حکیم است افعال او ظاہری از حکمت نیست این برداشتن را فضول و عبث تصور نہ کنید بلکہ این اہتمام خدمت آن محبوب ازلی و شہید لم یزلی ما است تا کہ مسج بار دیگر در حلقہ غلامان و خلفائے آن فخر و لذت و شہادت شمرده شود و اجابت دعاء خود را معائنہ نماید کہ بانالہائے نیم شی و سوز جگر از ما خواستہ بود و بخت متعجب ام کہ این جا جناب مرزا صاحب قول افتد الناس ابن عباس را گذاشتہ و سوق نظم قرآنی را پس پشت انداختہ روایات متناقضہ انجیل متی و مرقس یوحنا و لوقا از اہل کتاب کہ لَا تُصَدِّقُوْهُمْ وَلَا تَحْکِمْ بُوْهُمْ شَہِدِ حَالِ اَوْشَانَ رَاسِتْ رَاکِرْفَتْمِ دَقْتِے بُوْدُکِے قَوْلِ ابُوْہِریرِہِ بِمَا قَالِہِ اَفْتَدِ النَّاسِ ابْنِ عَبَّاسٍ دَر مَعْرَضِ قَبُولِ نَمِی افْتَاد۔ الحال ابن عباس نیز بے اعتبار گشتہ۔ شاید از ہماں

Click For More Books

https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

ہَدِیَّۃُ السُّؤْلِ

تفسیر کہ معنی رفع را در فلما توفیتی گرفته و قول بتقدیم و تاخیر در متوفیک و رافِعک الیٰی نموده۔ تاہم در فہم نیامدہ کہ الہی باعثِ ایں اتباع نصاریٰ چیست و موجب ایں تحریف قرآن کریم کیست۔ در دعویٰ جناب چہ فائدہ می بخشد۔ تاویل احادیث و اغماض از تطابق سائر آیات را البتہ وجہ است کہ دعویٰ مفیدی افتد چہ دعویٰ مسیح موعود بودن بغیر از ثبوت وفات عیسیٰ ابن مریم و بدون تاویل احادیث صحیحہ صورت نہ بند و لکن اثبات مصلوبیت مسیح و استشہاد روایات متناقضہ اناجیل چہ فائدہ می بخشد۔

حق سبحانہ و تعالیٰ اقوال بیان جرائم یہود فرماید مجملہ آنها و قولہم اِنَّا قَتَلْنَا رَافِعَک فرمودہ یعنی کذب افتراء او شان در ایں قول کہ اِنَّا قَتَلْنَا اگر فی الواقع مسیح مصلوب و بردار کشیدہ بودے ہائستہ کہ سلک جرائم ذکر ایں جرم شدید شمرده شدے ایں را چہ معنی کہ از موجدات لعن یہود و راندن شدن او شان بر ذکر کذب اکتفاء نمودن و از ذکر جرم سنگین سکوت ورزیدن۔

از ایں جا عاقل بادی تدبیر پی برد و یاد می کند بایں کہ جرم صلیب دادن و بر وار کشیدن مسیح در نفس الامر از یہود نبودہ محض بزعم خود شبیہ مسیح دانستہ اِنَّا قَتَلْنَا گفتند و چگونہ متصور می شود کہ حضرت عیسیٰ ہمہ شب جہت سلامت و عافیت خود از ایدائے یہود زندہ دارد و وعدہ حق سبحانہ و تعالیٰ کہ در صورت اجابت دعا است ہم مولا کہ بقولہ یعیسیٰ اِنِّیْ مُتَوَفِّیْکَ وَ رَافِعَکَ الَیٰی شدہ باشد۔ عقل باور نہ کند کہ شب ہاء اہل یمن سوز و غمزہ چو عیسیٰ بچہ اجابت نہ زانند و برخلاف وعدہ مسیح در دست اعداء اللہ نشانہ ضرب ہائے شدیدہ گشتہ گو بہ کور سوا و ذلیل شدہ بر سر دار آید بعد ایں رسوائی زندہ شدہ از قبر صعود بآسمان نمودن چنانچہ مزعوم نصاریٰ است یا با وجود ایں رسوائی قریب بہ ہلاک رسیدہ باز از دست یہود نجات یافتن و ایام بقیہ حیات مثل زندان بسر کردن چنانچہ مزعوم جناب مرزا صاحب است آیا

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیٰ الرسول

ہمیں شمرہ اجابت دعا است و ہمیں وعدہ مؤکدہ را از ذاتیکہ لَا یُبَدِّلُ الْقَوْلُ لَدَیَّ وَلَا یُخْلِفُ الْمِيعَادَ شاہد مواعد اوست و قال است یاعیسیٰ ابن مریم ہمیں قدرخواستہ بود کہ بسر ہلاک و ذلت از دست اعداء رسانیدہ باز مرانجات دینی و فرشتہ زن پیلاطوس کہ عامل آں لواحق بود در خواب مُردن مسیح بسر داری ترسانید کہ موجب تباہی و ہلاکت شما خواهد شد و گو بکنشائے ظہمیا و ضمیر بہا و ریشخند و سحرہ خورد و کلاں بودن و باز بحضور اعداء بسر دار آورده چہار میخ نمودن ایں ہمدرا فرشتہ جانزمی داشت۔

بالجملہ آیت مذکورہ مکتذب عقیدہ مصلوبیت مسیح است بہ چند وجوہ۔ یکے استثناء بر ذکر و قولہم اِنَّا قَتَلْنَا مُوَدَّ واصلہم المسیح عیسیٰ ابن مریم رسول اللہ تگفتن۔
دوم (۲) و ما صلبوہ بشہادت لغت۔ سیوم (۳) نظریہ وعدہ اِنِّیْ مُتَوَفِّیْکَ ایں و دوہ مثلثہ از نفس نص ظاہر اند۔ چہارم (۴) قول ابن عباس متعلق ایں آیت و ثبت رفع جسمی است بچند وجوہ۔

اول (۱) آنکہ کلمہ بل کہ برائے ابطال ماقبل است می خواہد وحدت مانفی عنہ القتل و الصلب و مرفوع۔ دوم (۲) بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ نظریہ وعدہ عظمت و نجات از دست اعداء۔ سیوم (۳) اتصال رفع بہ کلمہ بل یعنی بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَیْہِ و تگفتن بل حق حیا الی مدی الزمان یا عصمانہ و حفظنا ہ فی ذلک الوقت ثم توفینا ہ خف افہ۔ چہارم (۴) نظریہ بدل اول رفع کہ برداشتن است چہ استعمال او حقیقت آنجای باشد کہ چیز برداشتن شدہ باطبع بالانہ ورود و آن جسم عنصری اطلت بخلاف روح کہ از عالم علوی است لہذا لفظ ارجعی در حق او و یا ایتھا النفس الْمُطْمَئِنَّۃ ارجعی الی ربک راضیۃ مُرَضِیۃ (سورۃ النجر: ۲۸) ورود یافتہ۔ و گاہی می باشد کہ لفظ رفع را مجازاً در غیر جسم ہم استعمال کنند و رَفَعَ بَعْضُکُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ وَ رَفَعْنَا لَکَ ذِکْرَکَ (سورۃ الم نشرح: ۴) و یَرْفَعُ اللّٰهُ الَّذِیْنَ اٰمَنُوا مِنْکُمْ وَالَّذِیْنَ اٰتَوْا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ (سورۃ المجادل: ۱۱)

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیٰ السؤل

پنجم (۵) بودن ما قبل بل اضرابیہ وما بعد او متضاد بحسب تحقق بر صاحب انصاف خالی از انصاف مثل روز روشن شدہ کہ آیت مذکورہ نص جلی و برہان قوی است در رفع عیسیٰ بحسدہ العصری و ہمیں است دلیل در متوفیک و رافعک و دلیل تعیین ارادہ معنی رفع از فلما توفیتی یا از ہر دو با تعیین ارادہ معنی قبض یا مستوفی اجلک یا ممیتک بعد النزول و رافعک الآن والا حاضران مجلس وحی را چہ یارائے آں کہ قول بہ تقدیم و تاخیر بے وجہ نمایند یادرا اکثر جائے از یک لفظ معنی مرادداشتہ باز در یک جائے معنی مغایرے بے وجہ ارادہ نمایند باقی ماندن ازین جا امر غور طلب یکے آنکہ رفع بحسدہ العصری را عقل قبول نمی کند۔ و دوم (۲) بحکم و مَنْ نَعِمْرُهُ لَنُكْسِلُهُ فِي الْخَلْقِ (سورۃ یس: ۶۸) نکوس تا دو ہزار سال منافی حیات است۔ سیوم (۳) بغیر غذا و طعام حیات را بسر کردن بمقتضی و مَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ (سورۃ النبیاء: ۸۰) باطل است جواب ازین استعجاب و امثال او در دفع اعتراضات مؤلف غفریب می آید قدرے انتظار باید کشید۔

سوال: چونکہ از بودن آیت مذکورہ نص در رفع جسمی ابطالان تو اتر است و از بطلان او حکم از احکام شرع در دست مانمی مانند مع آنکہ ائمہ دین اورا مقتضی یقین قرار دادہ اند بناء علیہ تو اتر یہو دو نصاری دلیل صارف است از ارادہ رفع جسمی و مایشتہ

گوئیم: تو اتر عبارت است از خبر دادن قوم کثیر کہ محال باشد نظر بکثرت او شاں اتفاق بر کذب و ہر یک را تصدیق بہ خبر خود باشد چہ ظاہر است کہ از انضمام قضایا مشکوکہ بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ بغیر از تو دہاء تصدقات چہ حاصل۔ حق سبحانہ و تعالیٰ ایں جاز حال مخبران اعلام سے فرماید کہ کسے را تصدیق بہ مقتولیت و مصلوبیت مسیح نیست وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ وَلَفْظُ ظَنٍّ دَر مَالَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ بمعنی شک است نہ مقابلہ شک صریح بہ اہل التحقیق من المفسرین تفسیر روح البیان و کبیر و علما ما یوالسعو در ملاحظہ باید فرمود۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السائلین

سوال: قصہ قتل و صلب مسیح و باز مدفون شدن اودر باغی کہ متصل صلیب محل بود بعدہ خالی ماندن آل قبر از زبان مصاحبان عیسیٰ ابن مریم در انجیل ثبت است و قتل باور نکند کہ حواریان اہل ماجہ در بیان ایں واقعہ دروغ گفتہ باشند۔

جواب: بعد از ثبوت واقعیت امرے از قرآن کریم بہ شہادت سیاق و تفسیر صحابہ مارا اجازت رجوع بسوئے کتب محرفہ نیست و ارشاد فَاَسْأَلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (سورۃ النحل ۴۳) مشروط است بحد علم و مارا چونکہ دریں مسئلہ خبر منصوصہ کہ مجمع علیہ اہل الاسلام از قرن صحابہ الی یومنا ہذا درست است باز رجوع بجانب اسرائیلات چہ معنی دارد۔

حق سبحانه و تعالی فرماید يٰٓاَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُوْلُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيْرًا مِّمَّا كُنْتُمْ تُخْفُوْنَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيْرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُوْرٌ وَكِتَابٌ مُّبِيْنٌ ۝ يَهْدِيْ بِهٖ اللّٰهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهٗ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ بِاِذْنِهٖ وَيَهْدِيْهِمْ اِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ (سورۃ المائدہ ۱۵: ۱۶)

تحریقات اہل کتاب را خود قرآن کریم تبیین است مسلمان را اصلاً براخبار کتب محرفہ اعتبار نہ باید کرد کہ روایت ایں کتب بسند متصل ثابت نیست۔ عیسائیوں خود قائل اند کہ بعض جمہلہا در کتاب موسیٰ دلالت می دارند کہ ایں کلام موسیٰ نیست بلکہ از ملجحات عزیز اند۔

می گوئیم ایں کلام ایشان غلط است و اہتمام محض بر عزیز و کتاب اول سموئیل باب چہارم و پنجم و ششم و ہفتم ظاہر است کہ صندوقے کہ حضرت موسیٰ علیہ السلام بہ اہتمام پیر از طلا مرصع و بند نمودہ بود حسب تصریحات تورات و احکام مجاورت او بیان نمودہ بود ہنوز کہ از نشان او خبر می دہد۔

می گوئیم از ایں معلوم می شود کہ نقول او منتشرہ نہ شدہ۔ پس مجموعہ تورات چہ گونه قابل اعتبار ماندہ و در توارخ تالیف اناجیل اربعہ چنداں اختلاف فاحش افتادہ کہ نتیجہ سند متصل اودر دست نمی آید و اختلاف و تحریقات و مفاسد کتب عہد عتیق یعنی کہنہ و عہد جدید

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

بعد سے واقعہ اند کہ اگر کسے بنو بسد یک کتابے مستقل عظیم انجم تیار گرد و ازاں جملہ اربانوس ہشتم صاحب کلیسائی روم قدیم در سنہ یک ہزار و شش صد و بست و پنج عیسوی در زبان عربی و لاطینی بجاناسات اکثر علماء مسیحی نویسا سیدہ بود یک مقدمہ در صفت بائبل نوشتہ از و واضح است کہ در اصل کتب بائبل عبرانی باشند یا یونانی نقصان و فساد و خرابی ہا واقع شدہ و در ترجمہ عربی قدیم بساططی ہا واقع است ازیں جہت پوپ سرکس ہاروانی باستجارت پوپ کلاں اربانوس آٹمن اکثر علماء مسیحی عبرانی و یونانی عربی اہل لسان راجع کردہ ایں نسخہ نمودہ و اختلاف فقط در ترجمہ عربی نیست بلکہ عبرانی و یونانی یعنی اصل نسخہ تورات و انجیل را ہمیں حال است و ہمیش آں کہ انبیاء سابقہ و پوپان سالفہ عمدہ ازیں چشم پوشی نمودہ از برائے آنکہ روح القدس نمی خواہد کہ کلام خداوند را در جمل مقید قوانین محویہ ایجاد شدہ بنگان باشد ایں است خلاصہ آں مقدمہ۔

ازیں جانظاہر گشت کہ ایں کتب قابل اعتبار نہ مانده چہ ظاہر است کہ در دستاویز وقوع ایں چنین اختلاف و نقصانات موجب ہے اعتباری دستاویزی باشد و ایں اختلافات کثیرہ را محمول بر سہو کاتب نمودہ خالی از حماقت نماند۔ و مسیحیاں را در ایں چنین فقرات کہ منسوب الیہ آنہا انبیاء و اتباع او شاں شدہ نمی توانند عذرے بغیر ایں نیست کہ کسے دیگر الحاق نمودہ باشد۔ و در جمعا بالغیب می گویند در حق بعض فقرات کہ کسے نبی لاحق کردہ باشد و در نسبتہ الحاق ہم سید ندارند بایں ہمہ پادریاں برائے اغوا عوام می گویند کہ در کتب اسناد مادلہ قطعیہ چنین و چنین ثابت شدہ روایتے از روایات مختلفہ تورات مشتبہ نمونہ از خروارے دریں جاذ کر نمودہ می شود باقی را بریں قیاس باید نمود۔

در کتاب پیدائش باب چہل و ششم و درس چہارم وعدہ خداوند بل حضرت یعقوب علیہ السلام در ترجمہ ہندیہ ۱۸۴۲ء من باتو در مصر خواہم رفت و باز ترا گشتانده خواہم آورد و یوسف دست خود بر چشم ہائے تو خواہد نہاد و در ہندیہ ۱۸۴۳ء من باتو در مصر خواہم رفت و ترا ضرور

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

گشتانہ خواہم آورد و در فارسیہ ۱۸۳۹ء من باتوروانہ مصر خواہم شد و من نیز تراباز خواہم آورد و ترجمہ انگریزیہ ۱۸۱۹ء و ۱۸۳۰ء و ۱۸۳۵ء و ۱۸۳۶ء کہ علماء پروفیشنوں کردہ است ہمہ ایں موافق اند و ترجمہ ۱۸۳۰ء کہ رومن کا تلمک کردہ موافق است مطابق ایں تراجم وعدہ باز آوردن واپس مقرر بود حال آنکہ یعقوب علیہ السلام رازندہ بازگشتن از مصر نصیب نہ شد۔ طرفہ دیگر ایں است کہ بظاہر مسیحیاں ادب توریت می کنند مگر در حقیقت از اقوال سلف او شاں معلوم می شود کہ نہ توریت قابل ادب و نہ مصنف او۔ چنانچہ پولوس مقدس کہ نزد مسیحیاں یکے از حواریاں است در درس مسجد ہم باب ہفتم نامہ عبرانیوں سے نویسد ہندیہ ۱۸۳۲ء پس حکم سابق یعنی توریت برائے ایں کہ کم قوت و عبث بود بطلان پذیر است و در ہندیہ ۱۸۳۱ء می نویسد اگر آں و شیعہ اولی بے عیب نہ بودے تلاش دیگرے راجائے نبودے۔

لو تھر صاحب کہ از اعظم علماء و مصلحان دین عیسوی است در کتاب ہائے خودی نویسد کہ مانہ شنویم و نہ بنیم موسیٰ رازیرا کہ او بخش برائے یہودیوں بود و اورا بامادر کسے چیز علاقہ نیست۔ و در کتاب دیگر می نویسد کہ ماقبول خواہیم نمود موسیٰ را و نہ توریت اورا از برائے آنکہ او دشمن عیسیٰ بود۔ با سز می نویسد کہ موسیٰ استاد جلاواں بود۔ بازمی نویسد کہ وہ (۱۰) احکام را با عیسایاں بیچ علاقہ نیست قابل اخراج اند تا کہ ہمہ بدعت موقوف شود زیر آنکہ ایں احکام چشمہ ہمہ بدعتہا است۔

گوئیم چونکہ در توریت حکم توحید و تعظیم والدین و تعظیم یوم السبت و منع بت پرستی و قتل و زنا و زدی و ایذائے ہمسایہ بتاکید آمدہ۔

بارشاد لو تھر صاحب باید کہ شرک و بت پرستی و بتک والدین و جواز قتل و زنا و سرقت و ایذائے ہمسایہ ہمہ داخل دین عیسوی باشند۔

شمہ از احوال کتب عہد جدید یعنی عہد عیسوی باید شنید اول آنکہ مطابق مذہب

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

عیسائیاں نامہ ارنجیل متی کہ در عبری بود از عالم گم است صرف ترجمہ یونانی کہ نام مترجم او نام معلوم موجود است۔

بعض عیسائیاں باب اول و دوم ایں را الحاقی می گفتند و بعض نسخہائے ترجمہ لاطینی نسب نامہ از ایزد انجیل علیحدہ نموده است و انجیل مرقس ہم بقول چند علماء مسیحی گم است صرف ترجمہ یونانی موجود است و بعض متقدمین را بر باب اخیر اوشبہ بود و بعض علماء در بعض مواضع باب ہست و دوم (۲۲) و ہم چنین باین اولین از انجیل لوقا شبہ می داشتند و لوقا صاحب را بریں (۳) انا جیل یعنی متی و مرقس و لوقا شبہ بود و نزد او صرف انجیل یوحنا صحیح ہست۔

و یکے از اعظم علماء مسیحیاں می گوید کہ ایں انجیل کہ منسوب بسوئے یوحنا است تصنیف اونست کہ دیگر عیسائی در صدی دوم بنام اونوشتہ۔ و نزد بعض علماء عیسائیاں وقت تالیف انا جیل اربعہ بروایت معتبرہ ثابت نیست۔ و نامہ تبتی و نامہ فلیمون و ہر دو نامہ تمہتی را بعض علماء مردود شمرده و بیچ سند ایں امر نیست کہ نامہ عبرانیوں را پولوس نوشتہ و نامہ دوم بطرس و نامہ دوم و سوم یوحنا و نامہ یعقوب و نامہ یہود او بعض فقرات نامہ اول یوحنا و مشاہدات یوحنا را حال چنین ابراست کہ قابل گفت و نوشت نیست تعصبا بلا سند ایں بار بسوئے حواریاں منسوب می کنند و بسیارے از علماء انکار ایں با کرده و در کنسل یکہ در ۳۲۵ منعقدہ شدہ بود و نزد جمہور واجب التسلیم نہ شدہ بعض قدما مشاہدات را تصنیف طردی گفتند و جلسہ کہ در ۳۶۳ منعقدہ شدہ بود ایں کتاب خارج مانده مگر از کنسل ۳۹۰ عیسائیاں ایں را مسلم می دارند لکن اہل ایں کنسل را سندے نیست۔

و نیز باید دانست در طبقہ اولی مسیحیہ جعل سازی شدہ بود چنانچہ کلام لوقا و پولوس شاہد بریں است و مفسرین عیسائیاں نیز در تفاسیر خودی نویند و نیز با قرار مفسرین علماء مسیحیاں دریں انجیل در بسیار مواضع الحاق شدہ۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

و نیز علماء مسیحیای می گویند کہ تحریر انجیل نویساں از وہم و غلطی خالی نیست و نیز علماء مسیحیای قائل اند باین کہ جمیع تحریرات انبیاء اسرائیلیہ و حواریاں الہامی نمی باشند و ہم حواریاں بعد نزول روح القدس غلطی کردہ حتی کہ بطرس ہم۔ و نیز باقر علماء مسیحیای گناہ کبیرہ مثل ریاء و بت پرستی و کذب از انبیاء و حواریاں ثابت شدہ و در تبلیغ وحی کذب از و شاں یافتہ می شود۔ و نیز قصد و کرامت و معجزہ دلیل نبوت نزد و شاں نیست بلکہ نزد اہل کتاب دلیل ایمان ہم نیست۔ پس ازین ہمہ کہ شنیدی ظاہر گشتہ کہ مجموعہ انجیل را نہ سندے است و نہ ہمہ اش الہامی است زیرا کہ انجیل متی از جہان گم شدہ صرف ترجمہ یونانی باقی است و مرقس و لوقا نہ حواری اند و نہ کلام او شاں الہامی۔ پس ایں ہر سہ (۳) یقیناً تحریر حواریاں نیست۔ باز ایں ہر سہ (۳) را کلام نبوت گفتن خلاف انصاف است بلکہ بمنزلہ سائر تواریخ است باقی مانند نامہ دوم بطرس و نامہ دوم و سوم یوحنا و نامہ یعقوب نامہ یہو دا و کتاب مشاہدات اہل اسلام ایں ہا را اصلاً الہامی نمی گویند و پولوس را مانندہ از حواریاں می شماریم و نہ صاحب الہام زیرا کہ باقر اربعہ سیایاں ثابت شدہ کہ کلام او از غلطی پاک نیست۔

قطع نظر ازین ہمہ کہ گفتیم دریں صورت انجیل فقط اقوال حضرت عیسیٰ اند بر ولایت آحاد پس شاں حکم اخبار آحاد خواهد بود مادام کہ دلیل نقل مخالف ایں ہا نبود مقبول خواہند شدہ الافلا و مانحن فیہ رفع جسمی چونکہ ثبوت او از نص و اخبار متواترہ شدہ چہ تصدیق بنزول فرع تصدیق بر رفع است و ولایت انجیل بمقابلہ آنہا مقبول نیست۔ اگر ممکن التاویل است مآول و الاحتمال علی وہم الراوی متروک خواهد بود نباید کہ کسے بآنها سند گیرد و بخیر اینکہ بطریق دلیل الزامی بیان کند۔ و نیز منجملہ اسباب خرابی ہا کتب مقدسہ تباہی یہو دا است کہ در عہد بخت نصر بریشاں واقع شدہ و ہیکل را منہدم نمودہ شد و اکثر یہو دا مقتول و مجبوس شدند سہنجاے قدیم۔ عہد عتیق کہ تا آں وقت موجود بودند ہمگی برباد شدہ اگر عزیر (۱۰۰) باز از سر نو توریست را نہ نوشتہ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

دراں وقت ہم کلام نبوت نزد کے بطریق صحت نبودے۔

ازاں جملہ آفتے دیگر بسر یہود تاخت آورد و دراں ہمہ نسخہائے عزیر علیہ السلام ہم بر باد شدند۔ در باب اول کتاب اول مقامیں مذکور است کہ اینوکس شہنشاہ فرنگستان اور شلیم رافع نمودہ ہمہ نسخہائے کتب عہد عتیق کہ دستیاب شدہ ہمہ را پارہ پارہ کردہ سوخت۔

ازاں جملہ قریب سی و ہفت (۳۷) سال از عروج مسیح حادثہ طیطوس رومی بودہ کہ در دویازدہ لکھ یہودی مقتول و نو دہزار اسیر شد۔

ازاں جملہ سی (۳۰) سال بعد عروج مسیح بسبب عداوت شہنشاہان فرنگستان بر طبقہ اولی مسیحیاں آفت ہائے بے شمار آمدہ کہ مقتول و جلاوطن نمود شدند در و شاں بطرس حواری بمعز وجہ و نیز پولوس مقتول گشتہ و یوحنا جلاوطن کردہ شدہ و ایں آفت ہا تا صد سال بر پائے ماندند۔ دریں اثنا ہر قدر کہ از کتب مقدسہ بدست می آمد حکم شہنشاہ فرنگستان قریب ۳۰۳ عیسوی سوزانیدہ می شدند چنانچہ لارڈز در جلد ہفتم تفسیر خود بر صفحہ ۵۲۳ می نویسند کہ در ماہ مارچ ۱۹ء جلوس دیوکلشین فرمان جاری شد کہ کلیسا منہدم و کتب سوزانیدہ شوند۔

ازاں جملہ تا پانزدہ صد سال از عہد حواریین در محالہ عیسائیہ ترجمہ یونانی مستعمل بودہ جمہور سلف او شاں متوجہ بجانب عبری نمی بودند غالباً فرقہ یہود کہ در شرارت ضرب المثل اند فرصت تحریف یافتہ یک مجلس منعقد نمودند و ہمہ نسخہا را کہ مخالف نسخہ او شاں بود الزام غلطی و اختلاف نمودہ بسوختند۔ لہذا علماء مسیحیین را کہ در ۱۸۰۰ء بنا بر حج کتب مقدس مستعد شوند۔ پنج نسخہ کامل عبری ایں جنیں دستیاب نہ شدہ کہ پیش از صدی و ہم باشد چنانچہ ہارن صاحب در تفسیر خود جلد دوم می نویسند۔

ازاں جملہ در ۵۳۳ء برا کثر فرقہا حکمرانی پوپان شروع شدہ و در ۵۸۳ء تسلط او شاں بخوبی گشتہ و اکثر مل چونکہ نسخہائے عہد جدید با ہم مقابل نمود در ہیست ہزار (۲۰۰۰۰)

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

مقام شانِ اختلاف دادو یک عالم عیسائی مقابلہ سے صد و پنجاہ و پنج (۳۵۵) نمود یک لکھ و پنجاہ ہزار اختلاف را نشان داد۔

ازیں جا عاقل می فہمد کہ اگر ہمہ نسخہا مقابلہ نموده شوند چه قدر اختلافات ثابت باشند جناب مولوی ابوالحسن حسن صاحب مرحوم کا کوروی در کتاب اخودی نوید کہ من از یکے معتمد انگریزی دان عقیدہ ام کہ حضرت عیسیٰ در بارہ گفتگو مصلوب شدن فرمودہ کہ بر بناہ یقین بداں کہ اگر چه گناہ حقیر تر باشد حق سبحانہ و تعالیٰ سزائے اومی دہد۔ والدہ من و حواریان من بغرض دنیا با من محبت نمودند اللہ تعالیٰ از ناخوشی و شیوہ عدالت خود خواست کہ سزائے عقیدہ اوشاں در دنیا با و شاں دہد تا کہ از عذاب و دوزخ نجات یابند و من اگر چه در دنیا بے قصور بودم مگر چونکہ بعضے مردماں مرا خدا و پسر خدا گفتند حق سبحانہ و تعالیٰ را ایں خن ناخوش آمد و خواست کہ برو زحشر شیاطین بر من خندہ نہ کنند لہذا از عنایت خود ہمیں را بہتر دانست کہ دریں عالم از موت بیہودہ تضحیک من بوقوع آید و ہر شخصے بہ نسبت من گمان کند کہ عیسیٰ ابن مریم بر دار کشیدہ شد مگر ایں ہمہ تضحیک تا وقت تشریف آوری محمد رسول اللہ ﷺ خواہد ماند چونکہ او در دنیا خواہد آمد ہر یک ایمان دار را ایں غلطی آگاہی خواہد نمود و از دل اوشاں ایں اشتباہ کہ مقتول و مصلوب بودن شبیہ مرا مقتول و مصلوب بودن من انگاشتہ بودند خواہد برداشت۔ اتہی۔

و من تحقیق ایں خن از مسٹر چارلس فرکس تھا من صاحب پنج میپوری نمودم و انجیل مذکور یعنی انجیل برنباس گرفته گفت درست است لکن ایں انجیل جعلی الطبت بجواب او گفتم کہ ایں کتاب گہنہ است پیش از زمان بعثت پیغمبر ما ﷺ بصد ہا سال نوشتہ شدہ و دریں جعل چه گونه راہ یافتہ گفت کہ بعد سرور عالم ﷺ کے محمدی ایں فقرات را الحاق نموده گفتم کہ شاہ حاکم عدالت آید ایں چنین خن بلا سند گفتی خلاف فطانت است اگر نام شخص محرف و زمانہ تحریف

۱۔ تفریح الایمان فی احوال الانبیاء، عمل دو جلد۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

بیان کنید البتہ موجب خاموشی من خواهد بود یا کسے نسخہ کہنہ کہ ثابت از زمانہ آنحضرت ﷺ باشد و این پیش بودن او با سنا و متصل ثابت شود صرف کہنہ بودن کاغذ دلیل شدہ نمی تواند باز جواب این نداد و گفت۔ چرا دلیل نباشد۔ گفتم چونکہ در کار و بار دنیوی حکام عدالت صرف از کہنہ بودن کاغذ و ثبت تاریخ زمانہ سابق بودن او از زمانہ سابق باور نمی کنند۔ پس در نزاع دینی چگونه و ستاوین قابل اعتبار خواهد بود خصوصاً چونکہ در اں زمانہ مقتدیان دین خائن و دغا باز بودند ثبوت این امر بگوای حضرت ارمیاء و اشعیا و حضرت عیسیٰ علیہم السلام و بیان پطرس و پولوس متحقق است۔

ف: از روی تحریر جناب قدوة المحمدین و عمدة المحققین مولانا مولانا محمد رفیع الدین دہلوی قدس سرہ العزیز معلوم می شود کہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام در سال پنج ہزار و شش صد و ہفدہ سال بہوٹی بر آسمان مرفوع گشت یعنی از بہوٹ آدم علیہ السلام ایں قدر زمانہ گذشتہ بود و ذکر حضرت عیسیٰ علیہ السلام در سورۃ بقرہ و نساء و مائیدہ و مؤمنون و مریم و ہود آمدہ۔ انجلی۔

باز آمدیم بسرای آیت **وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ**۔ حق سبحانہ و تعالیٰ بعد بیان تکذیب یہود و اتباع او شان از نصاری و بیان مشکل بودن او شان در بارہ قتل و صلب مسیح می فرماید کہ اگر چه مشکل اند و برین امر کہ مستلزم تشکیک است در حیات و رفع جسمی مسیح بشہادت استعجاب و استبعاد عقل لکن ہر یک از اہل کتاب موجودہ بالضرور باور خواهند نمود بعد قتل و صلب مسیح کہ مستلزم حیات و رفع جسمی مسیح است پیش از موت مسیح یعنی وقتیکہ نزول خواهد نمود۔

ابو ہریرہ بعد بیان حدیث والذی نفسی بیدہ لیوشکن الخ یعنی فرمود آنحضرت ﷺ کہ قسم می خورم باں خداوندے کہ جان من در دست اوست کہ بالضرور نزول فرماید تا ایں مقام بعض ضروری حوالہ جات از کتاب تفریق الاذکیاء نقل نمودہ شدند۔ ۱۲

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

خواہد نمود ابن مریم الخ آیت مذکورہ را در محل استشہاد می خواند و محتمل است کہ استشہاد بآیت از تہجد حدیث باشد بریں تقدیر آنحضرت ﷺ آیت مذکورہ را شاہد بر نزول مسیح ابن مریم می آرند و عاقلے بعید از اتساف مخفی نیست کہ نزول مسیح بعد مرور چندین مدت چونکہ ما لوف و ما نوس طبایع جزئیہ نبود لا جرم آنحضرت ﷺ ایں واقعہ را بہ قسم و بتاکید نون ثقیلہ و استشہاد بآیت مذکورہ بیان فرمودہ۔

و بر تقدیر بودن مراد آنحضرت ﷺ شخصی کہ مماثل مسیح ابن مریم در بعض صفات چہ احتیاج بود بقسم خوردن و تہا کید و استشہاد۔ ابن کثیر بعد نقل اقوال دریں آیت بصیغہ حصر گفتہ کہ ہمیں است صحیح لا غیر و مناسب بسباق آیت اگر گوئی بریں تقدیر کذب آیت لازم می آید ایماہ بانہ زیرا کہ معنی او بمقتضائے استغراق آن است کہ ہر یک از اہل کتاب ایمان بعیسی خواہند آورد و ایں چگونہ منصوہ رمی شود چہ قبل از نزول مسیح نکھو کھبا اہل کتاب مردہ باشند و ہمیں اعتراض مرزا صاحب بر معنی مذکور ایراد فرمودہ۔

گوئیم چونکہ استثناء از منفی ایجاب می باشد و صدق ایجاب بغیر وجود مثبت لہ منصوہ ر نے۔ بناء علیہ حکم ایجابی قرینہ است بریں کہ مراد اہل کتاب همانند کہ موجود خواہند بود در آن وقت نمی بینی کہ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اَلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ (سورہ الحجر ۲۱) دریں جا حکم ایجابی دال است بر تخصیص شی بہ موجود چنانچہ وَاَمَّا نَزْلُهُ اَلَّا يَنْقَدِرُ مَعْلُومٌ شاہد است براں و معنی ثانی کہ مبنی است بر ارجاع ضمیر بجایب اہل کتاب مناسب بسباق آیت نیست بلکہ بیان واقع است کہ ہر یک از اہل کتاب وقت موت خود ایمان خواہد آورد بر عیسی وقت معائنہ صورت عیسی و تجلی او براں و واقعیت مضمونے مستلزم آن نیست کہ مدلول و مراد کلام قرآن مردادہ شود بغیر شہادت مقام کما ذکرہ ابن کثیر فی ہذا محل و عجب است از جناب مرزا صاحب کہ درازالہ اوہام زیر ایں آیت مسئلے گرفتہ ہمہ اش مبنی است بر مزعوم اودر و مَاقْتُلُوْهُ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہَدِیَّةُ السُّعُولِ

وَمَاصِلْبُوَّةٌ تَمَامَةُ تَحْرِيفِ اسْتِ اصْلًا بُوَّعَ اَزْوَ بِمَشَامِ اَوْرَاکِ حَضَارِ مَجْلِسِ نَبَوِی عَلٰی سَابِ السُّلُوَّةِ
وَالسَّلَامِ وَمَحَاوِرُهُ دَاوِلِ وَسَاوِرِ اَهْلِ اِسْلَامِ اِلٰی یَوْمِنَا هَذَا نَسِیْدُهُ۔

در بیان معنی آیت می فرمایند نیست کسی از اهل کتاب که اورا ایمان تحقیق بالا به نسبت خیالات اوشان در باره مقتول و مصلوب شدن مسیح نصدہ باشد یعنی ہر کسی تصدیق بمضمون مذکور داشتہ است کہ مادران واقعہ مشکک ایم (قبل موتہ) قبل آنکہ ایمان بموت مسیح داشتہ باشد یعنی تصدیق بموت مسیح نمی دارند و مادران را خبر می دہیم کہ مسیح مُردہ است۔

می گوئیم از آیت وَمَاصِلْبُوَّةٌ وَّمَا قَتَلُوْهُ چنانچہ بیان نمودہ شد کہ الشمس فی نِصْفِ النَّهَارِ روشن شدہ کہ مسیح را رفع جسمی حاصل گشت والی الآن زندہ است بر آسمان بناءً علیہ معنی آیت ہذہ چنانچہ جناب مرزا صاحب بیان فرمودہ مناقض است بآیت مذکورہ و مخالف است از تفسیر ابن عباس و ابو ہریرہ کہ دریں آیت فرمودہ اند۔

تفسیر ابن کثیر را ایں جا ملاحظہ بایم فرمود و نیز موقوف است بر استعمال مضارع مؤکد بنون تاکید در معنی ماضی و دوہ خراط التتاد و نیز تقدیر قبل ان یؤمنوا بموتہ قطع نظر از تناقض بآیت مذکورہ اعنی بل رفعہ اللہ الیہ مساعدت نمی کند اورا شاہدے از کتاب و سنت و کلام عرب در امثال ایں چنین مواضع۔ سبحان اللہ آں وقت ہم بود کہ جوش صداقت و دیانت قول ابن عباس را در تقدیم و تاخیر یا در معنی رفع در فلما توفیتنی داخل تحریف و الحادی شمرد و ایں جا خود خلاف سیاق و نصوص بر عایت مہذبہ بان لندن مسلکے گرفتہ و پاور کنندگان تفسیر ابن عباس و ابو ہریرہ را کہ سیاق معاضد است برائے او بہ لفظ حزب ناداں و نایبنا و بادیہ نشینان عرب یا در فرمودہ بعد ازاں در ازالہ می فرمایند کہ خدا تعالی ایں معنی را بر بندہ بطریق کشف ظاہر نمودہ است و ایں ابیات را بطریق شکر یہ و اظہار النعمۃ نوشتہ۔

اے خدا جانم بر اسرار ت فدا اُمیاں را می دہی فہم و ذکا

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

در جہانت ہچومن امی گجاست در جہانتہا مرا نشوئما است
کہ مکی بودم مرا کردی بشر من عجب تر از مسیحی بے پدر
گویم آری بحکم آنکہ عارف وقتے کہ آیتے را از کلام اللہ جمیرہ خودی سازند وہ
تدبر و تفکر منہک در معانی و مضامین اوی گردد اگر مشتمل باشد بر ذکر ذات تحت مورث
طریاں فنا و احتمال نیستی می باشد بر عارف۔

و بر تقدیر صفات فعلیہ ہم ملأء علی را در تحریک آورده موجب داعیہ اسباب
سفلیہ برائے اتباع و ظہور تجلی فعلی می باشد چنانچہ در صورت اشتغال بر ذکر صفات ذاتیہ
اولاً بنفس خود منصف بنواری تجلیات شدہ و از آثار انفسی معمور سراپا گشتہ ثانیاً ہمہ عالم از فرش
تا عرش ہماں انوار بطریق سیر آفاقی مشاہدہ می نماید لہذا جناب مؤلف وقت استغراق و غوطہ
خوردن در بحر معنی آیت وَلَکِنْ شُبَّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِینَ اخْتَلَفُوا فِیْهِ لَفِی شَکٍّ مِنْهُ
مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ برائے اشتغال او بر صفت شک اولاً بذات خود رنگین
برنگ شک و عدم یقین شدہ۔

ثانیاً کافہ اہل اسلام را از صحابہ کرام و سائر اہل علم الی کو مخاطبہ امثلک و ناواں و ناہینا مشاہدہ
فرمودند ماناکہ اقتفاء و اتباع اہل کتاب در تفسیر آیت مذکورہ و ترک آثار صحابہ و زانہ ظہریاً
موجب افتادن در چاہ شک و نادانی کہ لازم حال اہل کتاب بود کہ دیدہ و الا بر تقدیر التزام
اقوال صحابہ استحقاق آن بود کہ رنگ علم و یقین را از انعکاس صفات ذاتیہ و جویہ اولاً
در خود حاصل نمود و سائر اہل علم را از سلف تا خلف شکر اللہ سعیم منصف برنگ علم و یقین حق
بشہادت لن تجتمع امتی علی الضلالۃ مشاہدہ می نمودند۔ اللہم اغفرامہ
محمد ﷺ و تجاوز عن امة محمد ﷺ۔

قوله: در جہانت ہچوں من امی کجاست۔ کلمہ حق ارید بها الباطل لاریب۔ ای

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

هَدْيُ الرُّسُلِ

چنیس امی کہ خود ہم در فہم کتاب اللہ و کتاب الرسول فکر صائب ندارد و اقوال دیگران را ہم قبول نہ نماید در جہاں غیر از جناب مؤلف کجا است۔

معاف خواہند فرمود ایں ہمہ کہ می گوئیم در مقابلہ بے حیا و نادان شمر دن کافہ اہل اسلام چندال ورنے ندارد و آنچه گواہی اح الکتب فرمودہ اند افتراء و بہتان است بر بخاری چنانچہ در مباحث آیت خواہد آمد۔

مقصد دوم

در بیان جواب ہائے اعتراضات جناب مرزا صاحب

با استشہاد آیات پر کحیات عیسیٰ ابن مریم علی نبیہا و آلہا السلام

قوله: واستدلال صدیق الامت عليه السلام از آیت قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ (سورۃ آل عمران ۱۳۳) در پیش و جو دجم غفیرے از صحابہ بریں کہ کل انبیاء علیہم السلام از قبل پیغمبر ما صلی اللہ علیہ وسلم شربت ممت چشیدند۔ اتلی۔

اقول: دعوی صدیق الامت عليه السلام تحقق وفات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم است و نبودن ایں واقعہ جائزہ خلاف سنت البیہ۔ ایں دعوی از حضرت صدیق عليه السلام برائے دفع تعجب سائر صحابہ رضوان اللہ علیہم اجمعین بود۔ خطبہ صدیقی عليه السلام من کان یبعث محمدًا صلی اللہ علیہ وسلم فان محمدًا صلی اللہ علیہ وسلم قد مات ومن کان یبعث اللہ فان اللہ حی لا یموت شاہد ایں معنی است پس تصویر دعوی صورت استدلال ایں کہ وفات یافتن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم موجب تعجب و مخالف سنت البیہ نیست زیرا کہ او صلی اللہ علیہ وسلم نبی است از انبیاء (صغری) و ہر نبی از انبیاء پیشیناں گذشتہ است و کار تبلیغ و رسالت را فرو گذاشتہ (کبری) از ایں جادانستی کہ کل انبیاء از قبل پیغمبر ما صلی اللہ علیہ وسلم کبرائے دلیل است نہ دعوی پس قول مؤلف استدلال صدیق الامت عليه السلام بریں

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ الرسول

کہ کل انبیاء علیہم السلام الخ از قبیل التباس است بین دعوی و کبری دلیل۔

حضرت مؤلف خَلَتْ بمعنی تَوَقَّطْ فہمیدہ اند چنانچہ از قول (و شربت ممت چشیدند) ظاہر است۔ گویم بریں تقدیر آیت سُنْتُ اللہَ الَّتِی قَدْ خَلَتْ (سورۃ الفتح: ۲۳) منقض خواهد بود بآیت وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللہِ تَبْدِیلاً چہ مفاد آیت اولی آنکہ سُنَّتِ الہیہ آنست کہ وفات یافتہ است و معدوم گشتہ و معنی آیت ثانیہ ہرگز نخواہی یافت برائے سُنَّتِ الہیہ تبدیل و تغیر بلکہ باقی و مستمر خواهد ماند۔

باید دانست کہ خَلَتْ مشتق از خَلَوْ بمعنی تنہا شدن چنانچہ در وَاِذَا خَلَا بِبَعْضِہُمْ اِلٰی بَعْضٍ یا بمعنی گذشتن وَاِنْ هِیَ حَقِیْقَةُ صِفَتِ است برائے زمان می گویند خَلَا الزَّمَانُ و قُرُونٌ خَالِیَةٌ و مجازاً برائے زمانیات یعنی امورے کہ در زمانہ موجود اند چنانچہ رُسُل در آیت مذکورہ گذشت زمانہ رُسُلَا ان حَقِیْقَتِ است و گذشتند رُسُلَا مجاز۔ و گذشتن رُسُلَا از طبقہ زمین من حیث الرسل اند و وجہ صادق می آید۔

یکے آں کہ رُسُل وفات یا بد پس موصوف بمعنی ذات رُسُل وصف یعنی رسالت ہر دو گذشتند۔ و دوم آنکہ رُسُل از وصف رسالت و تبلیغ در طبقہ زمین گذشتہ باشد یعنی وقت کارخانہ تبلیغ و رسالت او گذشتہ گو کہ خود بقید حیات باشد در عالم علوی بشہادت نص قرآنی چنانکہ در مقصد اول دانستی۔ الغرض حیات مسیح در آسمان بغضہ و فرستج مثل سائر ملائکہ بغیر از وصف تبلیغ و رسالت منافات ندارد با آیت قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِہِ الرُّسُلُ۔

۱۔ بناء بر آنکہ در محکوم علیہ بودن مشتق کہ رُسُل است دریں جامدہ یعنی وصف رسالت را عمل می باشد ضرورۃ و ۱۱ از مآید الفا تعبیر بہ مشتق۔ ۱۲ منہ

۲۔ چنانچہ می گویند فلاں حاکم تحصیلدار در راولپنڈی مثلاً گذشت یعنی در کسے زمانہ با وصف حکومت در حقیقت کار نمائندہ گذشت گو کہ بعد از ان در جائے دیگر بغیر حکومت موجود باشد۔ ۱۲ منہ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

و شمول عمومی مفہوم مذکور کفایت می کند در استدلال صدیق ائمتہ علیہ السلام بریں مدعی کہ وفات آنحضرت ﷺ مخالف سنت الہیہ نبوہ کہ آن ہم نوعیت از انواع خلور رسول من حیث الرسالۃ اگر کوئی قولہ تعالیٰ اَفَانِ مَاتَ اَوْ قُتِلَ اِنْقَلَبْتُمْ قرینہ است بر ارادہ موت از خلعت۔ گویم قولہ تعالیٰ اَفَانِ مَاتَ اَوْ قُتِلَ بیان بعض انواع خلواست بعد تمہید و ذکر خلعت یعنی گذشتن رسولاں من حیث الرسالۃ چونکہ خلاف سنت الہیہ و دلیل بطلان شرع تا وقت ظہور رنای نیست۔ پس در صورت وقوع بعض انواع خلعت کہ مات اوقتل باشد چرا بطریق استعجاب اورا بموجب بطلان شرع و باعث انقلاب خود از اں می دانید۔ پس چنانچہ قولہ تعالیٰ اَوْ قُتِلَ قرینہ نیست بر ارادہ معنی قتل از خلعت ہم چنین مات دلالت نمی کند بر ارادہ معنی موت از خلعت والا یلزم الترجیح بلا مرجح۔ و نیز بر تقدیر ارادہ معنی موت از قَدْ خَلَعْتَ لازم می آید کذب آیت قَدْ خَلَعْتَ مِنْ قَبْلِهِ الرَّسُلُ چنانچہ لازم می آید بر تقدیر ارادہ معنی قتل۔

تشریح لزوم کذب آنکہ مراد از مات موت خف الانف است بدلیل اَوْ قُتِلَ پس بر تقدیر گردانیدن اَفَانِ مَاتَ قرینہ بر ارادہ موت از قَدْ خَلَعْتَ معنی آیت ہر آئینہ مردند بموت حقی خود بغیر از قُتِلَ و دیگر اسباب ہمہ رسولاں حال آنکہ بعض از و شاں بقتل ہم وفات یافتہ اند۔ ہمیں طور اگر قُتِلَ را قرینہ ارادہ قتل از خَلَعْتَ گردانیم معنی آیت ہر آئینہ مقتول شدند ہمہ رسولاں حال آنکہ بعض بموت حقی مُردہ اند۔

و وجہ تخصیص ماخذ اموت بہ قتل آنکہ نزول آیت مذکورہ در غزوہ احد بودہ وقتے کہ آنحضرت ﷺ مجروح گشتہ در غارے افتادند شیطان لعین ندا کرد کہ محمد ﷺ وفات یافت بحر و استماع ایں خبر لشکر اسلام بغیر از خواص رؤے بفرار آورد۔ حق سبحانہ و تعالیٰ اظہار غلط فہمی اوشاں می فرماید آیا شما فہمیدہ اید کہ تعمیل احکام شرعیہ تا وقتے است کہ نبی ﷺ بنفس نفیس

Click For More Books

ہدیۃ الرسول

خود میان ایشان موجود باشد ای طور نیست نمی دانید که چه قدر انبیاء و رسل گذشته اند آیا همه در میان امت خود نشست مانند یا تابعین اوشاں بدیں خیال دین اوشاں را ترک نموده۔

ازیں جادانستی که در استدلال بر غلط فہمی مغروران ہماں شمول عمومی مفہوم قَدْ خَلَتْ اَسْتَدَال را با انصرام می رساند چنانچہ در استدلال صدیقی مثل روز روشن شد کہ محض تیزی طبع و نازک خیالی آیت قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ را معارض نص بل دفعہ اللہ نمود و الافی الواقع کیفیت آنست کہ دانستی باز بطریق تنزل و فرض محال۔

می گویم کہ بر تقدیر ارادہ معنی تَوَفَّتْ از قَدْ خَلَتْ وفات مسیح چگونه ثابت می شود چرا نص بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ تخصیص او نہ باشد۔

قضایا عرفیہ را در رنگ محصورات معقولیہ دانستہ اند قرآن کریم را خیال فرمایند خَلَقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ يُخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ (سورۃ الطارق: ۶) و ہمیں طور خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ کہ بظاہر خاکی انداز حال مطلق انسان و آیت خَلَقَهُ مِنْ تَرَابٍ تخصیص آنہا افتادہ علی ہذا بسیارے از مواضع کتاب و سہت شہدایں معنی است۔

قوله: وَاَلَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُعْتَبُونَ (سورۃ النحل: ۲۱) دلیل تین است بریں کہ عیسیٰ از زمرہ مردگان می باشد۔

اقول: ایں آیتہ است از سورہ نحل کہ نزولش در مملہ بودہ۔ پس بظاہر آن دعوت کنندگان مشرکان مملہ اند و مراد از مِنْ دُونِ اللّٰهِ معبودان اوشاں یعنی بتان خواہند بودند مسیح ابن مریم کہ معبود اہل کتاب است۔ ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما می گوید و یَخْلُقُونَ اَيُّ يُمْحَتُونَ مخلوقیہ منحوتیہ اموات اصنام اموات اتمی۔

قوله تعالى وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُعْتَبُونَ بر سبیل تہکم است برائے عبدة الاصنام

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

گویا می فرماید کہ معرفت وقت بعث از لوازم الوہیت است و ایں بتاں نمی دانند کہ پرستندگان
ما کدام وقت مبعوث خواهند شد اگر گوی بناء بر قاعدہ مسلمہ کہ العبرة العموم اللفظ
لا بخصوص المورد مراد از من ذون اللہ مطلق معبودان خواهند بود۔

گویم بریں تقدیر لابد است از تعمیم در غیر اعیاء ای مسلوب الحیاة فی الحال باشند
مثل اصنام و بعض معبودات غیر آنها و فی المال مثل ملائکہ و عیسیٰ ابن مریم و ہمیں طور
مراد از اموات مردگان در اوقات معینہ نہ دانما چہ ظاہر است کہ غیر اصنام در اوقات مستعارہ
حیات خود زندہ اند۔ تفسیر ابن کثیر و ابوالسعود و عباسی و بیضاوی و فتح البیان و کبیر و کشاف
و جلالین و غیرہ را از ایں جا ملا حظہ باید فرمود و تعمیمات ہمہ مفسرین در ایں چنین مواضع ہمہ منی
اند بر ایمان بہماں نص بل رَفَعَهُ اللہ الیہ چنانچہ شناختی۔ بالجملہ تعمیم مذکور برائے ادخال
ملائکہ ضروری التسلیم است نہ فقط برائے مسیح۔

قوله: اگر مثلاً نصرانی گوید کہ ایں بیان قرآن (لَعْنَةُ الَّذِينَ يَدْعُونَ) بموجب معتقدات
خود شما مسلمانان خلاف واقعہ است الی جہۃ اللہ بلوئید ایں اعتراض را چہ جواب خواہید گفت۔

اقول: حق سبحانہ و تعالیٰ جناب را جزائے خیر ایں خیر خواہی و کلوئی در حق مسلمانان دہاؤ۔
عرض ایں است کہ نصرانی بے چارہ چونکہ خود از مزادلہ قرآن کہیم محروم است ایں چنین
معانی کشفیہ را کجا منشا اعتراض قرار دادہ می تواند۔ ایں کمال مخصوص جناب است "اموات
غیر اَحْیَاء" (سورۃ النحل: ۲۱) منحل بسوئے مطلقہ عامہ فہمند نہ دائمہ مطلقہ۔ والا حکم ایں آیت
روح القدس داخل "اموات" شدہ چگونہ سلسلہ البہامات جناب را جاری گردانی تواند۔ علی
ہذا القیاس اِنَّکَ مَیِّتٌ وَ اَنْھُمْ مَیِّتُونَ (سورۃ الزمر: ۲۰) یعنی در اوقات معینہ خود در حالت مطلقہ
عامہ والا باید کہ در وقت نزول "اِنَّکَ مَیِّتٌ" آنحضرت ﷺ وفات یافتہ باشند۔

۱۔ ایام الصلح صفحہ ۱۲۱۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ الرسول

اگر کوئی میت مشتق از موت است و حمل مشتق قیام مبداء را می خواهد۔ گویم فرق است باین صدق قضیه و تحقق مضمون او۔ قیام مبداء وقت تحقق مضمون او ضروری است نہ وقت صدق او۔ جناب رام کلثف ام کہ اگر مثلاً نصرانی گوید کہ ایمان بِمَا نَزَلَ إِلَى الرَّسُولِ بر شافرض۔ وَمَنْ جَمَلَهُ مَا نَزَلَ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ است۔ وَأَنَّ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَمَا تِلْكَمُ الرَّسُولُ فَنُحَذُّوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا (سورة البقرة)۔ وَأَنَّهُ لَعَلَّكُمْ لِلْسَّاعَةِ. وَمَنْ جَمَلَهُ مَا تِلْكَمُ الرَّسُولُ احادیث صحیحہ واردہ و نزول مسیح بن مریم کہ فرع حیات بر آسمان است۔

ہستند پس شامچراغی را داخل مردگان نموده در خطہ دلپذیر کشمیر مدفون ساختہ اید۔ حسبہ للہ گوئید چہ جواب خواہید داد۔ ہمیں کہ مراد از مسیحی واجب النزول من ہستم باز او گفتہ نمی تواند کہ در نصوص مذکورہ ذکر خیر جناب بود و یا در شب معراج در بارہ بیان نزول و گداختن دجال و قتل یاجوج و ماجوج قبل از قیامت جناب آنحضرت ﷺ گفتگو فرمودہ بودند و باز زریب بن برثملہ وصی خود را جناب در کوہ عراق امر بمشغولی عبادت الہی وقت النزول نمودہ بودند۔ بعد ایں اعتراض بہ فرمائید کہ چہ طور دفاع خواہید کرد۔ آخر بہ ہمیں کہ ایں احادیث موضوعہ اند۔ باز اوجہ ایرات جناب و اتباع جناب را پیش کردہ نمی تواند کہ در قول فصیح و غیرہ و غیرہ برائے اثبات بودن الہام اقوی از ہمہ دلائل قول محی الدین بن عربی و جلال الدین سیوطی را سند گرفتہ اید کہ ایں بزرگواران کیفیت احادیث را از آنحضرت ﷺ را پر سیدہ می توانستند۔ آخر نہ ہماں محی الدین ابن عربی است کہ حدیث زریب بن برثملہ را بطریق کشف تصحیح فرمودہ۔

و امام ہمام جلال الدین نہ ہماں عامل بالکشف است کہ حدیث تعلیم مسیح در بارہ اشراط ساعت را در تفسیر خود در منشور آورده و بخاری نہ ہماں بخاری است کہ کتاب او را بعد کتاب اللہ اصح الکتاب دانستہ جناب تمسک باثر ابن عباس گرفتہ اند ایں بخاری در تاریخ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

خود عیسیٰ ابن مریم را بعد نزول نزد آنحضرت ﷺ دفن خواہد نمود۔ حسبہ للہ بگوئید این اعتراض را چہ جواب خواہید گفت۔

قولہ: ہم چنیں اگر نصرانی دعویٰ کند کہ عیسیٰ نسبت بدیگراں ایں مزیت را دارد کہ خود شاہا اعتقاد دارند بایں کہ دو (۲) ہزار سال است کہ اوزندہ بر آسمان موجود است و بیچ گونه اختلال و انتشار در قوائے اوراہ نہ یافتہ ہم چناں بر تخت تمکین و عزت متمکن می باشد و در آخر زمان با جنود ملائکہ کہ جو مخصوص خداوند عالم اند نزول اجلال از آسمان خواہد فرمود از اں جا کہ قرآن گوید کہ خداوند عالم با فرشتگان خواہد آمد۔ مع ہذا مسیح لا زما با صفات الوہیت منصف شد و اختصاص خود مقتضی آں می باشد کہ مسیح را از دیگر بنی آدم ممتاز و بالا اعتقاد داریم۔ خدا را زمانے سرور گر بیان تا مثل فرو برید بگوئید ایں دعاوی و اعتراضات نصاریٰ چہ طور توانید رد کرد۔ الخ

اقول: اگر راہ نیافتن اختلال و انتشار تا عرصہ و از موجب فضیلت است باید کہ اصحاب کہف و اکثر انبیاء افضل باشند از آنحضرت ﷺ و ہمیں طور کسانے کہ از شصت و سہ سالہ عمر دراز یافتہ اند۔

و اگر قیام بر آسمان و حقوق بملائکہ سبب مزیت بر دیگران باشد باید کہ ملائکہ افضل باشند از سید رسل ﷺ و اگر نزول با جنود ملائکہ موجب الوہیت و شریک است بنا بر اختصاص آں با حق سبحانہ و تعالیٰ باید کہ جبرائیل سبب نزول ملائکہ ہمراہ او در وقت انزال سورۃ یا آیت یا وقت نصرت مؤمنین شریک باشد با حق سبحانہ و تعالیٰ و اعتقاد بدان مقتضی الٰہی شرک بود۔ و نزول را محمول نمودن بر انوکاس فیضان روح القدس بسبب استعداد و مناسبتے کہ در نفوس قدسیہ کاسن و مفتی است ابامی آرد از و منع می کند از قبول او آمدن جبرائیل در صورت دجیہ کلبی و شستن در حضور آنحضرت ﷺ و آمدن ملائکہ نزد لو ط علیہ السلام و ابراہیم علیہ السلام و در جنگ بدر و غیرہ و غیرہ۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السچل

الغرض عقیدہ داشتن بایں کہ عبارت از ارواح کواکب اندو آمد و رفت اوشان بر زمین از محالات است۔ چنانچہ جناب مؤلف و اتباع او تصریح بایں عقیدہ در ازالہ وغیرہ نموده آیات واحادیث تکذیب می کند اور۔ فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا (سورہ مریم: ۱۷)۔ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ (سورہ الذاریات: ۲۴)۔ اذَقُوا لِلْمُؤْمِنِينَ أَن يُمدِّدْكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْزَلِينَ بَلَىٰ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فُورِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ (سورہ آل عمران: ۱۲۵-۱۲۴) وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيقَىٰ بِهِمْ وَضَاقَ ذُرْعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَقُومُ هَؤُلَاءِ بِنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تَخْزَوْا فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَّشِيدٌ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَأَنْتَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ إِيَّايَ إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَن يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرَاتِكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَابًا مِّن سَجَلٍ مَُّنصُودٍ (سورہ ہود: ۷۷-۸۴)

خدا را انصافے ایں متمثل بصورت بشریہ نزد مریم و ایں سہ ہزار و پنج ہزار بر اسپان فر بہ سوار شدہ و ایں مہمانان ابراہیم علیہ السلام کہ برائے اوشان طعام تیار کردہ و وہ و اور انخوردند و بشارت فرزند من جانب اللہ دادند و ایں مہمانان لوط علیہ السلام کہ قوم لوط باوجود آن عشق و فجور اوشان را دیدند و قتی کہ خانہ لوط را قوم احاطہ نمودہ بودند۔ و ایں فرشتگان حضرت لوط علیہ السلام را اطمینان دادہ و قتی صبح آئندہ تمام قریہ را تباہ و ویران نمودند۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہَدِیَّۃُ السُّعُوْلِ

آیا ایں ہمہ ارواح کو اکب برز میں آمدہ بودند۔ پس در اں وقت اجرام کو اکب چگونہ
برز میں بنیادند و بر آسمان قائم مانندند۔ چہ حیات و قیام اجسام و اجرام بغیر ارواح متنع۔ و آں خوش
صورت کہ بروے اثر سفر معلوم نمی شد و ہمہ حضار مجلس نبوی علی سبب الصلوٰۃ والسلام از و نا شناس۔

و در بخاری و مسلم و ترمذی و ابوداؤد و نسائی و ابن ماجہ در حق او آمدہ فَإِنَّهُ جِبْرِائِيلُ
الْعَظِيمُ اَتَاكُمْ يَعْصِيكُمْ دِينَكُمْ و بخاری در صحیح خود عن ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما
قال قال رسول اللہ ﷺ یوم یدرہذا جبرائیل اخذ برأس فرسہ علیہ اذات
الحرب یعنی فرمودہ در روز بدر ایں جبرائیل است مسلح اسپ را گرفته ایستادہ۔

و آں معلم کہ آنحضرت ﷺ را امام شدہ تعلیم کیفیت صلوٰۃ نمودہ و در رمضان
با آنحضرت ﷺ ذوق قرآن می کرد۔

و آں سوار اسپ کہ لشکرِ فرعون اورادید و سامری خاک نعل اسپ او برداشتہ
بود یا آں شخص کہ در صورت دجیہ صحابی می آمد و آنحضرت ﷺ حضرت عائشہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا
یا صدیق اکبر ﷺ را فرمود کہ ایں جبرائیل است و اشاراً سلام می رساند یا آں فرستادہ کہ
در وقت ایذا دادن اہل طائف می گفت کہ یا محمد ﷺ خداوند تو می فرماید کہ اگر می خواهی من
ایں کوہ را بر سر ایشان افکنم آیا ایں روح کو اکب بود؟ اللہم اصلح امۃ محمد ﷺ
و اغفر امۃ محمد ﷺ۔

و خالق طیور و حی اموات حق است سبحانہ و عیسیٰ و علی بن ابی طالب و محمّد ﷺ مظهر خوارق۔
بیضاوی می گوید فیصیر حیاً طیاراً باذن اللہ سبحانہ تعالیٰ نبہ بہ علی ان احیاء
من اللہ تعالیٰ لامنہ و ابرئى الآکمۃ و الابصر و اُحیی المَوت باذن اللہ۔ کُرر
بِإِذْنِ اللّٰهِ دَفَعَا لَوْهَمِ الْاَلُوْهِيَةِ فَاِنْ الْاَحْيَاءِ لَيْسَ مِنْ جَنْسِ الْاَفْعَالِ الْبَشَرِيَّةِ۔
انتهی۔ و ایں احیاء من اللہ یا اظہار الکرامۃ و الصداقۃ می باشد چنانچہ از عیسیٰ بن مریم

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیٰ الرسول

و ابراہیم علیہم السلام بعض اولیاء اُمتِ مرحومہ یا ابتلاء چنانچہ درودِ جاں۔

الغرض محی حق است سبحانہ و نسبتِ احیاء بسوئے مخلوق مجازیتِ علاقہ ملا بہت۔
و تصدیقِ معجزاتِ عیسویہ و ابراہیمیہ یا بحیاتِ مسکئی الی الان ثمرۃ ایمان بکتاب اللہ و احادیثِ نبویہ است نہ آن کہ بحیالِ تفضیل اوشاں باشد بر تفصیلِ رسل و نہ فی الواقع موجبِ تفضیل اند کہ ظہورِ این خوارق از دستِ اولیاء اُمتِ مرحومہ نیز ثابت شدہ۔

ارے مغزِ لہ چونکہ عبادِ را خالقِ افعال می گویند بناءً علیہ اقرارِ بمعجزاتِ احیاءِ مفصّی الی الشریک می باشند نہ بر مذہبِ اہل حق کہ خالق حق است سبحانہ۔

قوله: فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ (سورة الاعراف: ۳۵) اول دلیل است بریں کہ غیر از کرۃ ارض بحیثِ انسان مستقر و مستودع یا عبارتِ آخری مہد و لحد نبودہ است۔

اقول: قولہ تعالیٰ قَالَ اِمْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَذُوًّا وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰی حِيْنٍ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ مفاد وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اختصاصِ مُسْتَقَرٍّ وَمَتَاعٍ فِي الْاَرْضِ است با مختلطین یعنی بودن کرۃ ارض قرار گاہ و محلِ بسر کردنِ حیاتِ مختص با مختلطین است از و شان متجاوز شدہ اصلتِ در سکانِ ملاءِ اعلیٰ یافتہ نمی شود نہ اختصاصِ مختلطین با حیاتِ فی الارض تا کہ از و متجاوز شدہ بحیاتِ فی السماء موصوف نہ باشند قطع نظر ایں۔ اختصاصِ بآن معنی است کہ مستقر و چیزِ طبعی و دارِ الاقامتہ برائے شاکرۃ ارض است و ایں منافی نیست با بودنِ آسمانِ محلِ بطریقِ عارضی چنانچہ ملائکہ را مقرّ طبعی و موطنِ اصلی افلاک اند معبذ ابرز زمین نیز آمد و رفتِ می دارند حاصل آنکہ ایں اختصاصِ اثرِ جعلِ تکوینی است۔

۱۔ ایام الصلح صفحہ ۴۰۔

ج قولہ اصالتہ مراعاتِ ایں قیدِ برائے اخراجِ قیامِ عارضی است قند بر ۱۴۱۲ھ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

هَدْيُ السُّؤَالِ

وانفكاك بين المجعول والمجبول اليه در صورت بودن او عارض غير لازم جائز است و متحقق چنانچه در وَجَعَلَ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَجَعَلَ النَّهَارَ مَعَاشًا وانفكاك لباس از لیل و معاش از نهار در صورت گذاردن زید شب را در کسب معاش و روز را در خواب متحقق است پس بدین سخن فیه یعنی جعل آدم و ذریئہ احياء فی الارض وجعل الارض مستقرًا لها انفكاك حیاة فی الارض از آدم یا ذریة او متصور۔

اگر گوئی کدام دلیل است بر بودن مجعول اليه یعنی حیوة فی الارض عارض غير لازم گوئیم بعد اشتراك آدم و ابليس در بهبوط که در حق هر دو فَاهْبِطُوا مِنْهَا وارد است ابليس راضع و در آسمان حاصل شد بدلیل فَوَسَّسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ پس امتناع صعو آدم و ذریئہ را کدام مقتضی بالخصوص فردے که ماده فطرت او نفخ روح القدس وَكَلِمَةً أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ شاهد حال او باشد۔

قوله: خلاصہ ختم نبوت کہ شعار نبی کریم ماست ہم مقتضی آں می باشد کہ حضرت عیسیٰ البتہ مرده باشد چه اگر بعد از خاتم الانبیاء صلوات اللہ علیہ و سلامہ بشت نبی دیگر ممکن باشد آں جناب خاتم الانبیاء چگونه تواند بود و نمی شود ہم سلسلہ وحی بابت القطاع یابد و اگر بفرض محال تسلیم کنیم کہ حضرت عیسیٰ در رنگ احاد امت بروز کند اما شان نبوت از اوے چرا و چگونه مسلوب و متزعززع خواهد شد می شود او اتباع شریعتہ اسلام را شعار خود سازد و گوئے نتوان گفت کہ او در آن وقت در علم الہی نبی نباشد و اگر در علم الہی نبی نباشد باز ہماں محمد و روافد اعتراض لازم آمد کہ بعد از خاتم الانبیاء نبی دیگر مبعوث گردید۔

اقول: آمدن عیسیٰ با اتباع شریعتہ اسلام کما هو مصرح فی الاحادیث منافی ختم نبوت نبی مآلہ نیست بلکہ آمدن او در رنگ احاد امت از ضروریات است بدلیل قوله تعالی وَإِذْ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ الرسول

أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّنَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ (سورة آل عمران: ۸۱) ویدیل قولہ اللہ تعالیٰ لو کان موسیٰ بن عمران حیا ما وسعہ الا اتباعی۔ مسئلہ علم الہی باید فہمید تاکہ در غلط نینقد علم تابع معلوم است من حیث المطابقتہ اگر چہ معلوم تابع شد من حیث الظہور و الوجود پس علم الہی قبل وجود الاشیاء مطابق معلومات کما ہی فی الواقع خواہد بود الا لازم آید جہل تعالیٰ اللہ عن ذلک غلو کثیراً۔

در ما نحن فیہ نبوت و رسالت عیسویہ چونکہ محدود و منتہی است تا زمان بعثت آنحضرت ﷺ در علم الہی نیز بطریق محدودیت واقع خواہد بود نہ آنکہ عیسیٰ فی الواقع تا زمان محدود و مشرع احکام باشد حق سبحانہ و تعالیٰ اور اور علم ازلی مشرع موبد داند کہ اس جہل است۔

قوله: خلاصہ نزول از آسمان چنانچہ ضربہ شدیدہ خورد از آیت قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ الْإِبْشَرًا رَسُولًا ہم چنان لطمہ دندان شکن باید از آیات کہ انفاذ کور کردیم۔

اقول: قوله تعالى وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبوعاً أَوْ تُكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ نَّحِيلٍ وَعَنْبٍ فَتَفْجِرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّنْ زُخْرَفٍ أَوْ تَرْفَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تَنْزِلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَاهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ الْإِبْشَرًا رَسُولًا (سورة النحل: ۹۰-۹۳) ترجمہ: و گفتند ہرگز باور نداریم ترا تا آنکہ جاری کنی برائے ما از زمین چشمہ یا با شد ترا بوستانے

۱۔ مقبوض آنکہ ہمہ انبیاء و رسل از آدم تا عیسیٰ عہد کردہ اند کہ مانع مثل سائر امت او کلمہ او خوانیم خواہد چنانچہ حدیث امامت آنحضرت ﷺ در شب معراج و حدیث لو کان موسیٰ حیا لغیر است برائے آیت مذکورہ۔ پس عیسیٰ حسب میثاق ازلی اگر بعد نزول از احاد امت شمر شود چہ تعجب ۱۲۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

از خرمادانگور پس رواں کنی جو نہا در میان آنہا رواں کردنی یا فرد آری آسمان را چنانچہ گمان
مے کنی ہر ما پارہ پارہ یا بیاری خدارا و فرشتگان را و پرویا باشد ترا خانہ از زیر یا بالا روی
بر آسمان و یا و ندریم بالا رفتن ترا تا آں کہ فرد آری بر ما نوشتہ کہ بخوانیم آں را۔ بگو پاک
است پروردگار من نیستم من مگر آدمی فرستادہ۔ بر صاحب انصاف پوشیدہ نیست کہ قولہ قُلْ
سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا دلالت نمی کند بر امتناع امور مذکورہ الصدر
والا باید کہ اجراء چشمہ و زمین و بودن بوستان خرمادانگور بمعہ چشمہا برائے آنحضرت ﷺ نیز
ممتنع باشند بلکہ محصل سُبْحَانَ رَبِّيَ آنست کہ او سبحانہ بزرگ تر و منزہ است ازیں کہ کے
در امور سلطنت و ملک او دخل دہد یا او سبحانہ حسب اقتضا اوشان ہر وقت و ہر طور کہ خواهند
نشانے را پیدا آرد خصوصاً آں نشان کہ بعد اتمام حجت ظہور او موجب ہلاک گردد۔ او خود فَعَالٌ
لَمَّا يُرِيدُ (سورۃ البروج: ۱۶) است اگر خواہد اجالت مؤل شافر ماید و اگر نخواہد نہ کند۔ کار من فقط
تبلیغ و رسالت است و مرا باں مشغول باید بود۔

امام احمد بن حنبل مرفوعاً می آرد کہ فرمود آنحضرت ﷺ کہ پیش نمود بر من رب من
عز وجل کہ کند سنگلاخ مکہ را زر۔ پس گفتم نہ یارب اعظمی۔ الغرض آیت مذکورہ شہادت
بر استحالہ امور مذکورہ نہ دہد بلکہ حق سبحانہ و تعالیٰ مکابرہ و عناد اوشان را جائے دیگر
ذکر فرمودہ۔ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالِ الَّذِينَ
كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنزَّلْنَا مَلَكًا
لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ
مَا يَلْبَسُونَ (سورۃ الانعام: ۹۳)۔ وَأَنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ الْآلِ وَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِنْ
السَّمَاءِ آيَةً وَسِيْرًا دلالت می کنند بر امکان وقوع ایں امور و نیز براں کہ عدم وقوع
برائے آنست کہ بعد وقوع ہم راہ مکابرہ و عناد را نخواہند گذاشت۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

پس اتباع اس امور برائے توقع ایمان اوشاں عبث است و در واقعہ اسراء یا رفع مسج ابن مریم چونکہ مسج نظر محض اکرام یا نجات دادن از دست یہو وان است بغیر آن کہ مقصود بالذات ایمان آوردن کے باشد بناء علیہ آیات مذکورہ دلالت نمی کنند بر عدم وقوع رفع الی السماء تمسک و استشہاد بآن دریں باب از غلط فہمی است بلکہ خود آنحضرت ﷺ توجہ را مبذول فرمودن بداراں طرف خروج از منصب خود قصہ رمی فرمایند۔

باتباع شیعہ چند سوال اس جنس امور نمودن داخل سفاہت بودن است اس جا کالمیت بین یدی الغافل باید بود۔ باشد کہ خود سابقہ عنایت ازلیہ لولاک لما خلقت الافلاک وقت بہوب نسیم شیخان الذی اسری بعیدہ تماشائے چمن را اتمام بہ لبرئہ من آیاتنا فرماید۔ حدیث معراج بطریق تو اتر از جم غفیر صحابہ کرام مروی است۔ مثل عمر بن الخطاب و علی و ابن مسعود و ابی ذر و مالک بن صعصہ و ابی ہریرہ و ابی سعید و ابن عباس و شداد بن اوس و ابی ابن کعب و عبدالرحمن ابن قرظ و ابی حبیہ انصاری و ابی یعلیٰ انصاری و عبداللہ ابن عمرو و جابر و حذیفہ و بریدہ و ابی ایوب و ابی امامہ و سمرة الجندب و ابی الجمراء و صہیب رومی و ام ہانی و عائشہ و اسماء ہر دو دختر ان ابی بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہم معین۔

ابن کثیر اس جا گفتہ حدیث معراج عقیدہ اجماعی علیہ اہل اسلام است۔ مگر زندیقان و طہدان از و اعراض ورزیدہ یُریدون لِیُطْفِئُوا نُورَ اللّٰهِ بِأَفْوَہِہِمْ وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُورِہٖ وَلَوْ کَرِهَ الْکَافِرُونَ (سورۃ الف ۸)۔ اکثر برانند کہ معراج منجی بود در حالت بیداری بعد از ان کہ اولاً بطریق خواب منکشف شدہ چنانچہ اکثر واقعات آنحضرت ﷺ اولاً معائنہ کنانیدہ می شدند بعد از ان جاءت مثل فلق الصبح بظہور می آمدند۔ شیخ محی الدین ابن عربی ندس سزہ در فتوحات گفتہ کہ معراج آنحضرت ﷺ کسی وسہ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

مرتبہ بطریق رؤیا و منام بود و یک کرة جسمی۔ حضرت مؤلف را دریں چنین مواضع کشفیہ بر صاحب فتوحات کمال وثاقت و اعتبار است مثل ابن عباس براں متکدر نحو انہند بود و دالالت می کند بر وقوع جسمی کلمہ عبد بناء علی الغالب چنانچہ سبحان در سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ (سورۃ بنی اسرائیل ۱) در استعجاب و انکار مشرکین مکہ و تفسیر افقہ الناس ابن عباس رویا را بہ رویا عین و قولی عائشہ صدیقہ ما فقد جسد محمد محمول براستماع است از غیر چہ اورا رضی اللہ تعالیٰ منہا در وقت واقعة اسراء تشریف صحبت و تمیز عقلی بلکہ وجود عینی ہم حاصل نبود۔ (تفسیر ابن کثیر) و بالجملہ قول افقہ الناس و ما کشفہ محی الدین ابن عربی از مسلمات حضرت مؤلف است۔ غالباً این باں را گذاشتہ اتباع معتزلہ نخواہند فرمود۔

قوله: وَآيَةُ بَلِّ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ثُبُوتٌ بَيْنَ جِهَتِ مَوْتِ أَوْسَتْ۔

اقول: معنی این آیت در ابتداء این مقصود گذشتہ کہ قول مذکور بہ پنج وجہ نص است در رفع جسمی۔

قوله: وَآيَةُ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ نَصٌ صَرِيحٌ اسْتِ بَرَاءِ مَوْتِ۔

اقول: قوله تعالى كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ وَكَذَا قَوْلُهُ تَعَالَى وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَداً لَّا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ دالالت می کند بریں کہ خوردن طعام و رفتن در بازار با مجعول اند بہ جعل اوسجائہ و تعالیٰ لکن غور طلب این امر است کہ این مجعول الیم یعنی خوردن طعام و رفتن در بازار بالازم غیر منفک علی سبیل الاستمرار است۔

یافی وقت دون وقت بعد غور این معنی تأمل دریں باید نمود کہ مراد از طعام مطلق مایطعم و مایہ حیات است یا بالخصوص گندم و جو۔ از ہر دو بشہادت تتبع ہمیل بہ ثبوت پیوست کہ استمرار و تعین باطل است۔ آیا کسے عاقل گفتہ می تواند کہ انبیاء بلکہ سائر نبی نوع ہر وقت و ہر جا یک طعام می خوردند۔ حاشا و کلا۔ بلکہ ہر وقت ہر وضعی ہر ملکی ہر رمی۔

ارے ایں قدر ضروری است کہ مایہ حیات باید پس او چنانچہ در حق سائر زمینیہاں

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایۃ الرسول

گندم وجود امثال آنها است در حق اصحاب کہف چیزے دیگر است واجب التسلیم کہ دال
است بر وزندہ ماندن اوشاں تا بہ صد و نہ (۳۰۹) سال بشہادت وَلَبِئُوا فِی کَہْفِهِمْ
ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنٍ وَاَزْدَادُوا تِسْعًا (سورۃ الکہف: ۲۵) علی ہذا القیاس در حق ساکنان عالم
افلاک ذکر تسبیح و تہلیل است۔ چنانچہ در مشتہان بملاء اعلیٰ از انبیاء و اولیاء۔

حدیث وایکم مثلی انی ابیت عند ربی ویطعمنی ربی ویسقینی
شاہد است بریں قول علامہ یعنی زیر حدیث اسراء باید دید۔ و بودن غذا و اوشاں ذکر و تہلیل
را وجہ عدم تغیر اجسام انبیاء ملاء علی قاری ناقلًا عن شرح الصدور در شرح مشکوٰۃ ذکر
نمودہ برادر این ہمہ و سوسہ از ہمال شخص جعلی است کہ قانون قدرت نام دارد۔

قَوْلُهُ: وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا (سورۃ مریم: ۳۱)۔ پیغام مرگ
رساند چہ حضرت عیسیٰ بر طبق نص قرآنی چنانچہ اکنون از خوردن و نوش فارغ است ہم چنان
از لوازم جسمیہ از صلوٰۃ و زکوٰۃ معطل است بعلاوہ زکوٰۃ مال را خواہد و ازین نقود
و صرف بر آسمان معلوم۔ بلے از انجیل مضموم می شود حضرت عیسیٰ خیل دارندہ و متمول بود۔ اقل
ہزار روپیہ زیر کیسہ آنجناب می بود۔ می شود ہماں ہزار روپیہ با خود بالائے آسمان بردہ باشد۔

اقول: مسیح ابن مریم چونکہ رسول بود و مدعی وَاتَّبَعِي الْكِتَابَ پس بنا بر آں کہ بعضی احکام
منجملہ مَا نَزَّلَ اِلَى الرَّسُولِ مخصوص بہ رسول می باشند۔ و بعضی شخص بہ امت و بعضی مشترک حکم
زکوٰۃ در اَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ از احکام تخصیص بہ امت است۔ زکوٰۃ دادن و گرفتن
و وارث و مورث بودن برائے انبیاء نے۔ چہ مال اوشاں صدقہ و وقف است و بر او خدا۔

اگر جناب مؤلف زکوٰۃ دادن مسیح در زمین ثابت کنند بعد از اں دادن او بر آسمان
ثابت خواہیم نمود و دیگر آں کہ زکوٰۃ بر اہل نصاب فرض می باشد۔ عیسیٰ علی نبیہ و آلہ السلام چونکہ فرامند

۱ ایام الصلح صفحہ ۱۱۹۔

Click For More Books

https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

هَذِيْذَا السُّحُوْلُ

از یک جامه نه داشت و سیاحت و فاقه را شعار خود ساخته بود در بهانیت و مخالفت نفس با فراط از او یادگار مانده پس وجوب نصاب نزد او چگونه متصور می شود۔ تمسخر از هر کس با هر کس خصوصاً از امثال نبی و مہدی موعود در حق نبی کہ نقوش از قرآن کریم ثابت۔ و آنحضرت ﷺ در حق او انا اولی الناس بعیسی ابن مریم فرموده تا جائز و مانفی شان مثلیت و وقار مہدویت است کم از کم ایمان داشتن بہ لانفَرَقَ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهِ (سورۃ البقرہ: ۲۸۵) خاصہ لازمہ ہر مومن است در ازالہ اثنا بحث ایں آیہ نیز جناب استہزار ارواد داشته فرمودہ اند کہ عیسیٰ بر آسمان حسب مرسوم گروہ نادان در خواندن نماز انجیلی مشغول است و یحییٰ نزد او خفتہ قولہ نماز انجیلی غفلت است از آیہ وَاِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ اَلَا بَشَرًا کہ شنیدی۔ و قولہ یحییٰ نزد او خفتہ ذہول است از کیفیت انبیاء بعد الموت کہ يُصَلُّونَ در حق ایشان وارد شدہ حدیث ابن عباس کہ درو ذکر موسیٰ و یونس و حدیث ابو ہریرہ کہ درو ذکر نماز خواندن ابراہیم و موسیٰ علی نبینا وعلیہم السلام است از صحیح مسلم ملاحظہ باید فرمود۔

قوله: وَبِمِثْلٍ آيَةٍ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمَرِ (سورة
 النحل ۷۰) معنی موت عیسیٰ را داسازد چه مع تکرار مضمون اس آیت در بیچ موضع از مواضع کتاب
 اللہ اس طور وارد نہ شدہ وَمِنْكُمْ مَنْ صَعَدَ إِلَى السَّمَاءِ بِجَسَدِهِ الْعُنْصَرِيِّ ثُمَّ
 يَرْجِعُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ اکنوں اگر چنانچہ حقیقت عیسیٰ شخصہ معبود بر آسمان کردہ حصار اس
 آیت لا ریب نہ تمام وخام خواہد بود چه خداوند تعالیٰ شانہ در یں آیت یا آیت دیگر تعرض بذکر
 صعود بر آسمان ابدانہ فرمودہ واگر چنانچہ سنت اللہ بر یں نسخ استمرار یافتہ بود تملیٰ للبدیان لا بد
 بود ہم ذکرے از یں می رفت وبر گاہ ہم قرآن کریم غیر مرۃ واحدة اشارہ بذاں کردہ کہ کسے
 جواں میرد کسی واحدے در وقت پیری اجلس فرار سد معبلذا ضرب صفح از ذکر اس عادت
 ۱۱۰۰

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

الہیہ کہ بعضے ہم برآ سماں مرفوع و آبادی شوند دلالت کند بریں کہ کسے رابایں مسج با جسم برآ سماں بر کشیدن و آباد ساختن از سنن الہیہ نبودہ است۔

اقول مسیح بن مریم در یکے ازیں دوشق داخل است و حصر تام چہ مسیح بر تقدیر زندہ بودن اوالی **الآن لا محالہ در** "وَمِنْكُمْ مَنْ يُؤَدُّ إِلَىٰ أَذْلِ الْعُمُرِ" داخل خواہد بود و چونکہ ارذل العمر واحدے و نہایتے محدودہ نیست تا کہ از دیاد برو موجب موت حکما باشد لہذا مع طول زمانہ حیات متصور۔ عمر بایں پیشینیان را مثل نوح کہ چہاروہ صد سال و آدم علیہ السلام کہ نہ صدوی سال و شیث علیہ السلام کہ نہ صد و دوازده سال و ادریس علیہ السلام کہ نہ صد و پنجاہ و شش سال و موسیٰ علیہ السلام کہ یک صد و پست سال و ابراہیم علیہ السلام کہ نہ صد و پست و نہ سال بود ملاحظہ باید فرمود۔

قصہ اصحاب کہف بعد از چتر اک حیات مسیح و حیات اصحاب کہف در تجاوز از عمر طبعی کہ مرسوم نلما طبعین است شاہد است بریں معنی شیخ اکبر بعد بیان کشفی دریں مسئلہ تخطیہ حکماء طبعین در فتوحات فرمودہ اند اور اباید دید۔

باقی مانند صعود الی السماء و از حالات متوسط بین التوفی و الولادة است اگر ذکرے از حالات متوسط بالا ستیاع ضروری است پس بسبب عدم ذکر واقعہ صلیب چنانچہ مرسوم حضرت مؤلف است حصر آیت شریفہ لا ریب لنا تمام و تمام ختم ابد ماند۔ ازیں استدلال آفتے بسر خود بر پانمودند ہمہ اہالی اسلام کہ منکر واقعہ صلیب شہادت نص اند از صحابہ تا این وقت از جناب پرسیدہ می توانند کہ حق سبحانہ و تعالیٰ در محفل ذکر نعمت در حق مسیح بقولہ اذ قال اللہ یعیسیٰ ابن مریم اذکُرْ نِعْمَتِی عَلَیْکَ وَ عَلَی والدِیکَ اِذْ اٰیَلٰتِکَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُکَلِّمُ النَّاسَ فِی الْمَهْدِ وَ کَهْلًا وَ اذْ عَلَّمْتُکَ الْکِتَابَ وَ الْحِکْمَہَ وَ التَّوْرَہَ وَ الْاِنْجِیْلَ (سورۃ المائدہ ۱۱۰) الایہ و ذکر نجات از صلیب نہ فرمودہ و نہ گفتہ کہ و اذن جیتک من الصلیب معہذا ضرب صفح از ذکر این نعمت عظمیٰ واجبۃ الذکر و الدلت

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہَدِیَّۃُ السُّعُولِ

کند بریں کہ معاملہ صلیب دادن و نجات یافتن از واصل نمود۔

ورفع جسمی در بل رُفَعَهُ اللّٰهُ چنانچہ قبل ازیں شنیدی مذکور گذشتہ آیت وَاِنَّهٗ لَعَلَّمُ السَّاعَةَ (سورۃ الزخرف: ۶۱) بتا بر تفسیر ابن عباس بروایت مجاہد و ابی الصالح ایں نزول عیسیٰ ابن مریم علم است برائے قیامت و تائیدی کند ایں معنی یعنی ارجاع ضمیر بئوئے نزول عیسیٰ سیاق آیت و قُرَأَتْ لَعَلَّمُ نَفَتْح عین و ہمیں معنی مروی است از ابی ہریرہ و ابی العالیہ و کرمہ و حسن و قتادہ و شاک و غیر ہم۔ (ابن کثیر)

قوله: وَاِنَّهٗ لَعَلَّمُ السَّاعَةَ نظر بہ آیت شریفہ ”الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ“ باید ایمان آریم باین کہ من جمیع وجوہ اکمال دیں شدہ و لہذا لازم بود امثال ایں اسرار کہ داخل در سنت الہیہ می باشد در قرآن مذکور می شد و معہذا قرآن کریم ابد در ہیچ مقامی تخصیص باین نہ کردہ کہ کسے را بر آسمان با جسم برداشتہ و بگذاشتہ کہ چندین صد سال آنجا سکنی و ملک ورزد بلکہ بخلاف آن ہمیں سنت مرگ جوانی و پیری را بیاں ساختہ لہذا تو انہم بحسارت بروں دہیم کہ آن امر در حقیقت داخل سنن الہیہ نبودہ است۔

اقول: بر تقدیر تسلیم ایں کہ اکمال دین مستلزم است ذکر و قانع مستمرہ را از حین ولادت تا وقت مرگ ذکر رفع جسمی در قرآن بقولہ بَلْ رُفَعَهُ اللّٰهُ اِلَیْہِ شَہَادَتِ سِیَاق و تفاسیر صحابہ و احادیث صحیحہ وقوع یافتہ۔

ارے ذکر نجات مسیح از صلیب در سلسلہ تعداد نعم موبوبہ برائے عیسیٰ بر طبق ”وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِیْلًا“ شدہ در پے فکر ایں بلائے ناگہانی باید بود۔

قوله: ہم چنیں آیت ”وَمَنْ تُعَمِّرْہُ نُنَكِّسْہُ فِی الْخَلْقِ“ دلالت بر موت جسمی دارد چہ از قرآن ایں آیت ہر کہ بہ ہشاد و نو دسنہ بالغ شود اور انکوس و واثر گونی بہ آفرینش اول حاصل آید

۱ و ۲ ایام الصلح صفحہ ۱۲۰۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

هَذِيذُ السُّوْلِ

بایں معنی کہ حواس ظاہری و باطنی از او مسلوب و مہتوب شود و کیف آں کہ الی دو ہزار سنہ زندہ اش گذاشتند آسان تو اس فہمیدہ نوبت حواس او بچہ مثابت رسیدہ باشد و اگر ہم زندہ باشد بچہ کار خوابد خورد و خلاصہ اس آیت شریفہ از جہت حصر کافہ طبقات انسان را حاوی و شامل است و بیچ استثنائے نرفت است مؤمنین باید تا سلطان مبین از کلام رب العالمین در دست نہ باشد از خود استثناء وضع نہ کنند بلے اگر نص صریحی شہادت دہد برینکہ حضرت عیسیٰ مع حیات جسمانی منزہ و مصون از تحلیلات جسمانی و تنزلات و تغیرات و تحول حالات و فسادات قوی می باشد آن نص را از کمال التفات بہما و انمائید بے تقدیم برمان و سند محض گفتن ایں کہ خدا قادر بر ہر شی است ۔

کارے از پیش نبی بر دچہ اگر بغیر حجت و سلطان مفروضہ و خیال کسے می تواند
در مقام دلیل و برهان بایستد ما را بطور می رسد بگوئیم سید و مولائی مانجی کریم صلوات اللہ علیہ
و سلامہ بعد از وفات دیگر زندہ و مع جسدہ العصری بر آسمان صعود فرمود و از کافہ لوازم ایام
پیری و شیخو حیات ذات پاکش بکلی مستثنی می باشد و لوازم کاملہ حیات و کمال قوی جسمانی
بمراتب بیشتر و کاملہ از عیسیٰ آنجناب علیہ السلام را حاصل است و در ایام پسین نزول اجلال خواهد
فرمودہ باید انصاف بدہید در میان دعوی ما و دعوی شافری چه باشد اگر چنانچہ لفظ توفی از قرار
آیت و اما نرینک بعض الذی نعدہم اوتوفینک نسبت بہ سید المرسلین صلوات اللہ
علیہ و سلامہ آمدہ ہمیں لفظ توفی نسبت حضرت عیسیٰ علیہ السلام دو بار مذکور شدہ بل حقیقۃ الامر آن کہ
وفات حضرت عیسیٰ بالنسبہ بحمیع انبیاء علیہم السلام شہوتا اجلی و اصفی می باشد چه اکثرے از انبیاء
ذکر وفات شان در قرآن مسطور نشدہ۔

اقول: تنقید آیت بہ ہشاد و نودسہ از کدام نص صریحی گرفته اند آں نص را از کمال عنایت بماد انمائید تبرعا برخلاف مرسوم و خیل بے بسند شائن نص وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَارْدَاذُوا بَسْعًا راوامی نمائیم چونکہ من جملہ قرآن کریم است علی الراس والعین

هَدْيُ السُّعُولِ

قبول خواہند فرمودہ **وَيُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ** رانیز نصب العین دارند اصحاب کہف بغیر تفریح ہوا و تمظیف شعاع آفتاب و بدوں طعام معاذ از آیات عجیبہ شمردن انس است بطلت حیات مسیح بر ملاء اعلیٰ کہ محل سکان سلوت است و مایہ حیات شاں طعام و شراب ارضی نے با این زکاء طبعی و ملکہ فہم اسرار قرآن کریم بطریق مکاشفہ سیر کنان اگر در مجلس مقدس ما انزل علیہ القرآن ﷺ تکلف فرمودہ۔

جناب می پریدند کہ نظر بہ اس آیت ہر کہ بہ ہشتاد و نو دسہ بالغ شود اور را کوس و واثر گونی با فریش اول حاصل آید کلف حیات اصحاب کہف بہ صد و نہ سال و حیات انبیاء سابقہ کہ تعداد عمر شاں پیش ازین شنیدی و چگونہ حیات مسیح الی وقت النزول و چگونہ راستی و صدق احادیث کہ در بارہ نزول مسیح بہ تاکید حلفی فرمودہ اید آیہ **وَلْيَسُوا فِي كَهْفِهِمْ اِلَیَّ** راز مولات شمردن نظر مقتضی **وَمَنْ نَعْمِرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ** ضروری است۔

اگر بر ذات اقدس ﷺ **اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ بِالْحَقِّ لِنُحْكِمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا اَرَاكَ اللّٰهُ** نازل شدہ بر من نیز انا انزلناه قریبنا من القادیان وارد است۔ پس نظر بما آری اللہ احادیث موضوعہ اند کہ یا موصول آئم بتاویلات کہ صدق اجلال شان بغیر از قادیان نے استفسار فرمودہ اند کہ میان دعویٰ ما و شما چه فرق باشد گوئیم در ہیچ آیتے حسب سیاق و تفسیر صحابہ و احادیث صحیحہ مرفوع شدن آنحضرت ﷺ و کذا نزول او ﷺ در آخر زمان نیامدہ بخلاف مسیح ابن مریم کہ رفع جسمی و نزول او از جبل رفعة اللہ الیہ۔ **وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ اِلَیَّ وَانَّهُ لَعَلَّمْ لِلْسَّاعَةِ** حسب تفسیر ابن عباس و احادیث صحیحہ بہ ثبوت پیوستہ والی یومنا ہذا کاف اہل اسلام اجماع بر نمودہ۔

قوله: **كَمَا قَالَ عَزَّ مِنْ قَائِلٍ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِي ظُلُلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَ الْمَلَائِكَةُ وَ قُضِيَ الْأَمْرُ** (سورة البقرة ۲۱۰) وقال تعالى هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیٰ الرسول

تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْيَاتِي رَبِّكَ أَوْيَاتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا (سورة الانعام: ۱۵۸)۔ وَقَالُوا لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبَسُونَ (سورة الانعام: ۹۸) ایں آیہ کریمہ جبراً گوید نزول و مشی ملائکہ برہیت رجال بنی آدم از عادت الہیہ نیست۔

اقول: آیہ مذکورہ دلیل آوردن بریں کہ نزول و مشی ملائکہ... مانع منی است بر عدم فہم مراد آیہ مذکورہ والا لازم می آید تا قضا او با آیات مسطورہ ذیل کہ صراحتہ دال اند بر نزول و مشی ملائکہ برہیت رجال بنی آدم قولہ تعالیٰ فَارْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا وَقَوْلُهُ تَعَالَى هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ إِبْرَاهِيمَ الْمَكْرَمِينَ وَقَوْلُهُ تَعَالَى اذْثَقُولَ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُحِلَّ لَكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْزَلِينَ بَلَى إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فُورِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ وَقَوْلُهُ تَعَالَى وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيقِي بِهِمْ وَصَاقٍ بِهِمْ ذُرْعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَقَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تَخْزَوْا فِيهِ ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكِ مِنْ حَقٍّ وَاتَّكَ لَتَعْلَمَ مَا نُرِيدُ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي آلِيهِ بَلَاءٌ مَقَادِيرُ مَا تَذَكَّرْتُمْ أَنْتَ كَمَا آمَدَنَ حَقَّ سَجَانِهِ تَعَالَى وَمَلَائِكَهُ دَرَايِمَانِ أَوْشَانِ نَفَعَ نَمِي وَهَدُوْا إِيْنَ مَنَافِي تَنِيْسَتِ بَآلَ كَمَا نَزَلَ مَلَائِكَهُ بَرَائِي خَدْمَتِ دِيْكَرٍ بِأَشَدِّ مَثَلِ تَبْلِيْغِ الْإِلَهِ يَانْفَرَتِ مُؤْمِنِينَ چنانچہ در غزوہ بدر و نزول مسیح را برودہ و شہا ملائکہ دست نہادہ از ہمیں قبیل باید فہمید۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

پس آیات مذکورہ شہادت بر تکذیب و موضوعیت حدیث دمشق اصنامی و ہند آرے بعد تراشیدن معنی مذکور کہ جہنم تناقض با آیات دیگری آید۔ اولاً ترجمہ آیات رہا باید فہمید۔ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَالْيَ اللَّهُ تَرْجَعُ الْأُمُورُ۔ ترجمہ: آیا انتظار نمی کنند اہل عصیاں مگر آنرا کہ بیاید بایشاں خدا و رسایہ بانہا از ابرو بیانید فرشتگان و بانجام رسانیدہ شود و بسوئے خدا باز گردانیدہ می شوند کارہا۔

حق سبحانہ و تعالیٰ برائے تہدید کفار می فرماید کہ آیا انتظار می کنند ایں را کہ حق سبحانہ برائے فصل قضا در روز قیامت بیاید پس جزا دادہ شود بر کس حسب عمل خود ان خیر فخیرو ان شرفشیر، ازیں جہت فرمودہ۔

وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَالْيَ اللَّهُ تَرْجَعُ الْأُمُورُ۔ چنانچہ فرمودہ کَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا فَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا وَجِئْتُ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى وَجِئْتُ دِغْرَ فَرْمُودَ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ... الآية و ذکر نمودہ است امام ابو جعفر ابن جریر دریں جا حدیث محمود مرفوعاً عن ابی ہریرۃ عن رسول اللہ ﷺ و آل حدیث مشہور است ہر یکے از ائمہ حدیث اور اذکر نمودہ و منجملہ آل حدیث ان الناس اذا اهتموا الموقفهم في الوصات لتشفعوا الي ربهم بالانبياء الخ الي ان قال ويشفع عند الله في ان ياتي لفصل القضاء بين العباد فيشفعه الله ويأتي في ظلل من الغمام بعد ماتنشق السماء الدنيا وينزل من فيها من الملائكة ثم الثانية ثم الثالثة الى السابعة وينزل عليه العرش والكروبيون قال وينزل الجبار عز وجل في ظلل من الغمام والملائكة ولهم زجل من تسبيحهم يقولون سبحان ذي الملك والملكوت الخ۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

الغرض آیہ مذکورہ بیان واقعہ اتمام کار و فضل قضا روز حشر است نہ آنکہ نزول ملائکہ ہر زمین در دنیا خلاف واقع و مخالف سنت البیہ باشد قولہ تعالیٰ اَوَّیَاتِیْ رَبِّکَ وذلک کائن یوم القیامہ (اَوَّیَاتِیْ بَعْضُ اَیَاتِ رَبِّکَ) وذلک قبل یوم القیامہ کائن من امارات الساعۃ و اشراطها حین یرون شینا من اشراط الساعۃ کما قال البخاری فی تفسیر هذه الآیة مرفوعاً عن النبی ﷺ لا تقوم الساعۃ حتی تطلع الشمس من مغربها فاذا رآئہا الناس آمن من علیہا فذلک حین لا ینفع نفساً ایمانہا لم تکن آمنت من قبل أن ینزل ابن کثیر۔ وقولہ تعالیٰ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَاهُ رَجُلًا الْاِیۃ

مقصود از ین کلام عدم القطاع سلسلہ حیلہ ایشان است در ایمان نیاوردن چنانچہ در صدر ین آیہ ذکر عدم ایمان اوشان عناد و کابری و وقت نزول قرطاس مع لمس او وارد شدہ۔
قوله از جملہ قول حضرت سید ولد آدم است علیہ السلام کہ گفت حضرت عیسیٰ علیہ السلام یک صد و بیست سنہ زندگہ کرد۔

اقول: قول آنحضرت ﷺ بر تقدیر صحت او دلالت می کند بر ین کہ عمر عیسیٰ علیہ السلام یک صد و بیست سنہ بود۔ وقت رفع و برداشته شدن بسوئے آسمان ہم آنکہ واقع صلیب بسنہ سی و سہ وقوع یافتہ و بعد ازاں عیسیٰ یک صد و بیست سنہ را تمام کرد و چنانچہ مرسوم جناب است جمل شارح جلالین می گوید فی زاد المعاد مایہ کران عیسیٰ رفع ہوا ابن ثلث و ثلاثین سنہ لا یعرف بہ اثر متصل یجب المصیر الیہ قال الشامی ہو کما قال فان ذلک انما یروی عن النصارى والمصرح بہ فی الاحادیث النبویہ انہ انما رفع و ہوا ابن مائۃ و عشرين سنۃ بعد ازان رجوع جلال الدین سیوطی بحوالہ مراقۃ فی ایام الصلح صفحہ ۳۰۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

الصعود از قول ثلث وثلثین ہم ذکر نموده جمل صفحہ دو صد و نو دودنہ (۲۹۹)۔

قولہ: واسم مسیح یعنی نبی سیاح برائے حضرت عیسیٰ علیہ السلام بازمی گوید کہ آنجناب وفات کردہ
چہ کہ سیاحت زمین مستلزم آں می باشد کہ از بعد نجات از صلیب البتہ باید سائر ایام زندگی
بر روی زمین بسر بردہ باشد و چون روز روشن پیدا است کہ زمانہ سیاحت زمین غیر از آن
زمانہ نبودہ کہ جناب ہے از قتلہ صلیب رستگاری یافت زیرا کہ زمانہ بعثت آنجناب الی واقعہ
صلیب ۳۰ سال پیش مذکور و مسطور فی در ظرف ہجودہ قلیلہ و شار است کہ از کار تبلیغ
حق کما ینبغی عہدہ بر آشودہ فلیف سیاحت و طواف عالم تواند بکند۔

اقول: وجہ تسمیہ مسیح کہ ذکر نموده اند برائے دجال است ابن مریم راسخ بمعنی ماسح یعنی مسح
کنندہ مریضوں را۔ ملا علی قاری در وجہ تسمیہ دجال می گوید و ہو فعیل بمعنی فاعل لانه یمسح
الارض جمیعاً بسرعة او بمعنی مفعول فانه ممسوح احدی العینین و هو
لقب مشترک بینہ و بین عیسیٰ علیہ السلام لکنہ یطلق علیہ بمعنی الماسح
لحصول البرء ببرکۃ مسحہ و بمعنی الممسوح لنزولہ نظیفاً من بطن اُمۃ۔
و آنچه فرمودہ اند چوں روز روشن پیدا است آن تکذیب می کند اورا آن چہ مضمون
حدیث شریف بحوالہ جمل شنیدی چہ او صراحتہ گفتہ کہ اتمام یک صد و بیست سنہ قبل از واقع
صلیب بودہ و خود جناب الان حوالہ آں حدیث دادہ شاید از خیال مبارک رفته است۔

و بر تقدیر تسلیم بفرمایند کہ از کجایہ ثبوت پیوستہ کہ اطلاق اسم مسیح بر ابن مریم در ہمیں
۳۰ سال اجراء یافتہ قبل ازین بسبب شفاء مریضوں از مس و لمس اولی الامر سیاحت
او چہ اسم مسیح شیوع گرفتہ نباشد بلکہ حصول شفاء مریضوں ببرکت لمس و ہم چنین دیگر خوارق
از ابتداء لازم حال او بودند تُکَلِّمُ النَّاسَ فِی الْمَهْدِ وَ کَهْلًا شہاد است براں و اگر اندیش
۱ ایام الصلح صفحہ ۳۰۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

ہم فروتر آمدہ مسلم داریم کہ اطلاق اسم حج در ہمیں سے (۳) سال شدہ باشد پس برائے ملقب بودن او بملقب حج بمعنی حصول البرہ بمسحہ یک سال ہم کفایت می کند بلکہ اول از چہ بعد ظہور خوارق مثل انواء و انحمہ و شفاء ابرص و جذامی بزودی شہرت عالم گیر پیدای گردد۔

و در تحقیق وصف سیاحت نیز گشتن ہمہ کرۃ زمین از قاف تا قاف ضروری نیست کہ در یک قلیم بلکہ یک ضلع شباروز در سیر و خانہ بدوش ماند اورا ہم سیاح گفتہ می شود پس آنکہ فرمودہ اند۔
(کلیف سیاحت و طواف عالم تواند بکند) از تفریعات تمہیدات خانہ زاد است۔

قوله: و مرہم عیسی کہ قریب بہ ہزار کتاب از کتب طب مشتمل بآن میباشد شاید عدل است بریں کہ حضرت عیسی از بعد واقعہ صلیب مرفوع برسانندہ بر زمین مداوات جراحات و قروح بایں مرہم کرد و بالاخر بر زمین استیفاء مسے اجل کردہ جاں بہ جاں آفریں سپرد۔

اقول: ایں ہم تفریہی است بر تمہید خانہ زاد و نوبت دست و پاچہ بہ خس و خاشاک زدن آمد چونکہ آیت وحدیث تفقہد حال زار جراحات و زخمیانی نظر نمودہ چہ نمودہ آید آخر بہ مجبوری تمسک بہ نسخہ مرہم عیسی باید شاید افادہ اند مال بخشہ حاشا و کلام ایں خیال محال را از سر بیرون باید کشید مایوسان شفا خانہ احمدی علیہ السلام را از مرہم عیسوی چہ حاصل عیسی ایں جا با امید نفسی می آید۔ مقرر است کہ اطباء نسخہ سرلع التا شیر و حکما اثر دہندہ را با عجاز عیسوی نام نہند گویا در ازلہ مرض سر یعاً با عجاز عیسوی مشابہت نام دارندہ ایں کہ عیسی علیہ السلام خود بذریعہ ایں نسخہ معالجتہ بیماراں می کرد۔

بافرض اگر مسلم داشتہ شود پس مدت یک صد و بیست سنہ قبل از واقعہ صلیب شیوع ایں نسخہ را کفایت نمی کرد ازیں ہم قطع نظر بر تقدیر مرفوع شدن او در سنہی و چہ چہ معالجتہ بہ نسخہ مذکورہ قبل از رفع نہ نمودہ باشد از کجانی ایں فہمیدند بلکہ تاریخ شہادت می دہد بریں کہ ایں ہمہ معاملات قبل از رفع بودہ اند لکن جناب چونکہ دریں مسئلہ قرآن وحدیث را اسلام گفتہ قابل

۱ ایام الصلح صفحہ ۳۰۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

هَذِيْ نَا السُّوْلَى

بمصلوبیت مسیح شدند عاقبت الامر چونکه انجیل را بهم شاید بر رفع یافتند ازو هم نیز ارشده راه
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ یعنی حیات مسیح بعد واقعه صلیب تائیدت کثیره گرفتند
بناء علیه می فرمایند آنچه فرمایند و الا فی الواقع تمهید غلط تفریع غلط -

قولہ: ودر شب معراج صاحب معراج صلوات اللہ وسلامہ علیہ روح آنجناب رابا ارواح
 اخوان دیگرش از انبیاء علیہم السلام مشاہدہ فرمودہ۔

اقول: در شب معراج آنحضرت علیہ السلام بحالت زندگی خویش با انبیاء کرام ملاقات نموده نہ فقط ارواح اوشان را لفظ حدیث بعینی و موسی و ابراهیم الخ آمده و نہ فرموده کہ بروح موسی و فلاں فلاں و مقرر است نزد محققین از اہل کشف و شہود خصوصاً محی الدین ابن عربی رحمۃ اللہ علیہ کہ روح بعد مفارقت بدن معزئی نمی ماند بلکہ کسوت جسم لطیف از اجسام برزخیہ می پوشد پس نظر بہ لفظ حدیث و تحقیق اہل کشف قبول نمی کند قول جناب را (کہ با ارواح اخوان دیگرش الخ) این محض تیزی طبع است کہ ہر جاحب مدعی چیزے می تراشد خلاصہ آن کہ حیات مسجراحہ حدیث (معراج) انکار نمی کند بلکہ مزید براں شہادت آوی دہد۔

اولاً برائے آنکہ آنحضرت ﷺ در وقت معاینہ در آئیں عالم اندہ بودند پس منافی حیات مسیح نیز نخواهد بود۔

ثانیہ بیان عیسیٰ معاہدہ رب خود را در بارہ نزول و ہلاکت دجال و قتل یا جوج و ماجوج۔ باقی ماندہ اس کہ آنحضرت ﷺ وضع و لباس عیسوی ممتاز از دیگران بیان و فرمودہ۔

عجب است ازیں کہ ایں جاعدم بیان و سکوت از امرے باوجود نہ یوں او از قبیل
ماسیق لاجله الکلام شاہد گرفتہ می شود بر عدم واقعی و نصوص قرانیہ و بیانات حلفیہ و مؤکدہ
آنحضرت ﷺ کہ سوزی اوشاں برائے اثبات ہماں رفع و نزول است در معرض قبول نمی

۱۰ الیام اح

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیٰ الرسول

اقتند۔ ای تیزی طبع تو بر من بلا شدی۔

قوله ۱: قول پیغمبر ما است ﷺ کہ فرمودہ اگر موسیٰ عیسیٰ زندہ بودن چارہ از اتباع من نمی دیدند۔
اقول ۲: حدیث لو کان موسیٰ حیا لما وسعه الا اتباعی از مخراجات احمد و بیہقی
اگر چه اور اعلیاء حدیث بسبب بودن مجالد بن سعید از روایت او تضعیف نموده اند لکن چونکہ محی
الدین ابن عربی یہ حکم را پس را در فتوحات ذکر فرمودہ لہذا اور قبول داریم۔

الفاظ عیسیٰ در حدیث مذکور نیست در صحاح ستہ۔ و بنا بر اصل مقرر جناب کہ عدم
ذکر بخاری را دلیل ضعیف بودن یا موضوعیت حدیث می دانند ما نیز ایں جا گفتہ می توانیم کہ
حدیث مذکور نیز قابل احتجاج نیست بالفرض اگر صحبت او مسلم داشته شود مراد از ولو کان
موسیٰ و عیسیٰ حیین بین اظہر کم چنانچہ در روایت احمد آمدہ بناء علیہ منافی حیات
فی السماء نحو اہد بود بلکہ حیات فی الارض را۔

البتہ مضر است در حق جناب چہ ناطق است با تابع موسیٰ و عیسیٰ شریعت محمدیہ علی
صاحب السلوۃ والسلام و بودن او شاں در رنگ آحاد لغت۔ و جناب در بحث خاتم النبیین عزل انبیاء
از منصب نبوۃ بدلیل جائے گرفتن او در علم الہی محال دانستہ اند۔

قوله ۲: باید نیکو در خاطر داشت کہ بنائے دعویٰ ما ہمیں وفات حضرت عیسیٰ است ﷺ۔
و ایں بنا تشہید و ترصیص وے را کتاب اللہ گواہی می دہد و حدیث رسول اللہ ﷺ گواہی می دہد
و حضرت ابن عباس گواہی می دہد و ائمہ اسلام قاطبہ گواہی می دہند و علاوہ بر ایں عقل انسانی
ہم بر ایں گواہی می دہد و قصہ عود ایلیا اثبات ہمیں معنی را کند چون خود حضرت عیسیٰ
ﷺ در ہنگام مخاطبہ بانیہود از عود ایلیا بعثت یوحنا یعنی حضرت یحییٰ مراد گرفتہ البتہ ازیں
تاویل ایوان اعتقاد یہود با خاک برابر شد کہ می گویند ہماں ایلیا کہ وقتے ایں جہاں را پدر

۲ ایام الصلح صفحہ ۳۱۳۔

۱ ایام الصلح صفحہ ۳۰۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

وہ گفتہ یا بقولی صعود بر آسمان کردہ بود باید کردہ ثانیہ عود بدنیہ کند۔

اقول: مائیکو در خاطر داشتہ ایم کہ بنائے دعویٰ جناب ہمیں وفات حضرت عیسیٰ علیہ السلام لہذا جناب سعی بلیغ و تحریف آیات و احادیث بکار بردہ اند لکن اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ (سورۃ الحجر: ۹) ایوان تحریف و تاویل بمالایرضی بہ قائل را با خاک برابر می کنند۔ گواہی کتاب اللہ و کتاب رسول و حضرت ابن عباس در بَیْل رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ۔ وَاِنْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اِلَیْہِ وَاِنَّہُ لَعَلَّم لِّلْساْعَةِ ہدیہ ناظرین گشتہ و گواہی ائمہ اسلام قاطبہ کہ این جا شیت فرمودہ اند منافات دارد با نچہ دراز الہ اوہام اجماع اہل اسلام را اجماع کورانہ گفتہ اند شاید از اس جسارت و گستاخی ناوم شدہ عذرش بدتر از گناہ را بمصد اق کشند لن یصلح العطار كما افسده الدهر مثل است و صحیح است وَمَنْ یَّكْسِبْ خَطِيئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ یَرْمِ بِهٖ بَرِيْنًا فَقَدْ اخْتَلَمَ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مِّبْنًا (سورۃ النساء: ۱۱۲)۔

امام بخاری و امام مالک ہر دو بیاعت نہ کر حدیث والذی نفسی بیدہ الخ متہم کشند اس قصور تاویل و مزعوم جناب است در حدیث مذکور والا او شاں را ایمان است بہ نزول ہماں عیسیٰ بن مریم کہ نبی وقت بود چنانچہ قبل از اس متعلق اس حدیث بخاری ذکرے رفتہ۔ باقی ماند قصہ عود ایلیا کہ جناب حسب آیت فَاسْتَلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ کُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ باو تمسک در بارہ نزول مثل ایلیا کہ یحییٰ بود گرفتہ لکن قصہ ایلیا بر جناب خیل و شوارونا گوار خواہد آمد۔ کتاب سلاطین باب دوم اور یوں ہوا کہ جب خداوند نے چاہا کہ ایلیا کو ایک پہلوئی (یعنی گوارہ) میں اڑا کے آسمان پر لے جاوے تب ایلیا المیع کے ساتھ جلجلاں سے چلا اور ایلیا نے المیع کو کہا کہ تو یہاں ٹھہری اس لئے کہ خداوند نے مجھے بیت ایل کو بھیجا ہے۔ سو المیع بولا خداوند کی حیات اور تیری جان کی سوگند میں تجھے نہ چھوڑوں گا۔ سووی بیت ایل کو اتر گئی اور انبیاء ۲۷ زادی جو بیت ایل

۱۔ اس اردو عبارت حصہ بائیل وغیرہ کتب اہل کتاب است۔ ۲۔ فیض احمد

مع در اس عبارات یائے معروف بجائے یائے مجهولہ نوشتہ شد چنانچہ در سطر ہفتم زادی بجائے زادت۔

Click For More Books

https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

ہدایہ السعول

میں تھی نکل کے السبع کے پاس آئی اور اس کو کہا تجھے آگاہی ہے کہ خداوند آج تیرے سر پر سے تیرے آقا کو اٹھالے جائے گا۔ وہ بولا ہاں میں جانتا ہوں تم چپ رہو۔ تب ایلیا نے اس کو کہا اے السبع تو یہاں ٹھہرے کہ خداوند نے مجھ پر یریکو کو بھیجا ہے۔ اس نے کہا خداوند کے حیات اور تیری جان کی قسم میں تجھے سے جدا نہ ہوں گا۔ چنانچہ وی یریکو نہیں آئی اور انبیاء زادی جو یریکو میں تھی السبع پاس آئی اور اس سے کہا تو اس سے آگاہ ہے کہ خداوند آج تیرے آقا کو تیرے سر پر سے اٹھالے جائے گا۔ وہ بولا ہاں تو جانتا ہوں تم چپ رہو اور پھیر ایلیا نے اس کو کہا تو یہاں درنگ کیجی کہ خداوند نے مجھ کو یرون پر بھیجا ہے وہ بولا خداوند کے حیات اور تیری جان کی قسم میں تجھ کو نہ چھوڑوں گا۔ چنانچہ وی دونوں آگے چلی اور اون کی پیچھے پیچھے پچاس آدمی انبیاء زادوں میں سے روانہ ہوئی اور سامنے کی طرف دور کھڑی ہو رہی اور وی دونوں لب یرون کھڑی ہوئی اور ایلیا نے ان پر چادر کولیا اور پیٹ کے پانے پر مارا پانے دھسی ہو کے ادھر ادھر ہو گیا اور وی دونوں خشک زمین پر ہو کے پار گئی اور ایسا ہوا کہ جب پار ہوئی تب ایلیا نے السبع کو کہا کہ اس سے آگے کہ میں تجھ سے جدا کیا جاؤں مانگ کہ میں تجھے کیا دوں تب السبع بولا مہربانی کر کے ایسا کیجی کہ اس روح کا جو تجھ پر ہے مجھ پر دو ہر حصہ ہو تب وہ بولا تو نے بھاری سوال کیا سوا گر تو مجھی آپ سے جدا ہوتے ہوئی دیکھی گا تو تیرے لئے ایسا ہے ہوگا اور اگر نہیں تو ایسا نہ ہوگا۔ اور ایسا ہوا کہ جو ہیں وی دونوں برطے اور باتیں کرتے چلی جاتے تھے تو دیکھ کہ ایک آتش رتھ اور آتشی گھوڑوں کے درمیان آ کے ان دونوں کو جدا کر دیا اور ایلیا ہو گئے نہیں ہو کے آسمان پر چاٹا رہا۔

صحیفہ ملا کے باب چہارم آیہ پنجم دیکھو خداوند کے بزرگ اور ہولناک دن کے آنے سے پیشتر میں ایلیا نبی کو تمہاری پاس پہنچوں گا اور وہ باپ دادوں کے دلوں کی بیٹیوں کے طرف اور بیٹیوں کی دلوں کو ان کی باپ دادوں کے طرف مائل کرے گا نہ ایسا نہ ہو کہ میں آؤں اور سرزمین کو لعنت سے ماروں۔ رسولوں کے اعمال باب اول اس تہیو فلس وہ پہلی

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

کیفیت میں نے تصنیف کے ان سب باتوں کے جو کہ یسوع شروع سے کرتا اور سکھاتا رہا اس دن تک کہ وہ ان پر رسولوں کو جنہیں اس نے چنا تھا روح قدس حکم دے کر اوپر اٹھایا گیا۔ ان پر اس نے انہیں مرنے کے کچھ ہی آپ کو سب سے قوی دلیلوں سے زندہ ثابت کیا کہ وہ چالیس دن تک انہیں نظر آتا اور خدا کے بادشاہت کے باتیں کہتا رہا اور ان کے ساتھ ایک جاہو کے حکم دیا کہ یروشلم سے باہر نہ جاؤ بلکہ باپ کے اس وعدہ کے جس کا ذکر تم مجھ سے سن چکی ہو راہ دیکھو کیونکہ یوحنا نے تو پانے ہی پتسمہ دیا پر تم تھوڑی دنوں کے بعد روح قدس پتسمہ پاؤ گے تب انہوں نے جو اکٹھی تھی اس سے پوچھا اے خداوند کا تو ایسے وقت اسرائیل کے بادشاہت کو پھر بحال کیا چاہتا ہی پر اس نے انہیں کہا تمہارا کام نہیں کہ ان وقتوں اور موسموں کی جنہیں باپ نے ان پر ہی اختیار نہیں رکھا ہے جانو لیکن جب روح قدس تم پر آوے گی تم قوت پاؤ گے اور یروشلم اور ساری یہودیہ و سامریہ نہیں بلکہ زمین کی حد تک میری گواہ ہو گے اور وہ یہ کہ ان کی دیکھتی ہوئی اوپر اٹھایا گیا اور بدلی نے اسی ان کی نظروں سے چھپا لیا اور اس کے جاتے ہوئے جب وہی آسمان کی طرف رہی تھی دیکھو دو مرد سفید پوشاک پہن ان کے پاس کھڑی تھی اور کہنی لگی ای جلیلیے مردم کیوں کھڑی آسمان کی طرف دیکھتی ہو میں یسوع جو تمہارے پاس سے آسمان پر اٹھایا گیا ہی اسی طرح جس طرح تم نے اسے آسمان کو جاتے دیکھا پھر آوے گا۔ تب وہی اس پہاڑ سے جویون کا پہاڑ آج یروشلم نزدیک بلکہ فقط ایک سبت کے منزل دور ہی یروشلم کو پھری (از کتاب سلاطین و امثال رسولان) لیا

صعود ایلہا و صعود مسیح ابن مریم بحمد ہم العصری بمشافہ حاضرین وقت بہ پیوست و نیز پیش گوئی مسیح در بارہ نزول خود و احتیاط نمودن دریں کہ قبل از نزول من بسیار مدعیان مسیحیت پیدا خواهند گشت زہار زہار و در دام تلپیس و فریب او شاں نیانید از کتاب اعمال رسولان معلوم گردید۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

پہر سیدن حواریان از مسیح در بارہ تعیین وقت نزول دلالت می کند بر علم حواریاں قبل از سوال خود نزول مسیح را و اورا بغیر استماع از وطریقے نے۔ چنانچہ قرآن کریم خبر از وعدہ رفع اولا و از رفع ثانیاً داده مسیح ابن مریم حواریاں را از وعدہ رفع مطلع نمود۔

بناء علیہ اوشاں سوال از تعیین وقت نمودند۔ باقی ماند تحقق نزول ایلیا موعود بہ ظہور مثل او کہ یحییٰ است۔ باید دانست کہ در انجیل تاویل نزول ایلیا بظہور یوحنا یعنی یحییٰ و انکار یحییٰ ہر دو در باب اول از انجیل یوحنا انکار یحییٰ و در باب یازدہم از انجیل متی قول عیسی علیہ السلام در حق یحییٰ کہ ایں معانی ایلیا موعود است مذکور اند۔ ہر کسے چونکہ اعلم و داناتر بحال خودی باشد از دیگرے قول یحییٰ را اعتبار سے خواہد بود و کم از کم بلحاظ مساوات متعارضہ شدہ ہر دو از پایہ اعتبار ساقط خواہند گشت۔

در حق آنست کہ ثبت نزول مسیح قرآن کریم و احادیث صحیحہ مستند و کتاب اعمال رسولان نیز بالصراحۃ کاشف ایں معنی است و قصہ عود ایلیا غایت مافی الباب نظیر شدہ می تواند نہ مثبت و آن (نظیر بودن) ہم بعد از اں کہ قرآن کریم و مخبر صادق علیہ السلام خبر از حال شخص معین دادہ باشد بہ محل ثبوت نمی رسد چہ ایں جامعہ تعیین و احتمال بکار نمی آید سندے قوی باید از کتاب و سنت نمی بینی ہزار ہا نظائر پیدایش افراد نوع انسانی در دست ماست۔

روز مرہ می بینیم کہ سلسلہ توالد و تناسل از نطفہ منی کہ از پشت پدر و سینه مادری جہد جاری است معبد اور آدم و ہوا بالاتفاق و مسیح ابن مریم نزد کافہ اہل اسلام نظام مذکور پیچ فائدہ نمی بخشند کہ اوشاں را نیز حملہ بر نظائر غیر معدودہ مخلوق از نطفہ مادر و پدر گوئیم از برائے ہمیں کہ نص در حق ایشان وارد است۔

بالفرض یک نظیر عود ایلیا ثانیاً در دنیا بہ مثیل خود اگر مسلم داشتہ ہم شود بعد از ورود و نصوص چگونہ ثبت نزول ابن مریم بہ مثیل خود شدہ می تواند بالجملہ حمل بر نظائر در صور غیر منصوصہ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

مناط حکم شدہ می تواند می تواند آن ہم بر سبیل ظن این جا مانیز اگر بر مسلک جناب خن را نیم یعنی بودن یحییٰ مراد از ایلیا می خواهد که مثیل مسیح نیز نبی وقت باید بود چنانچه ایلیا و یحییٰ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا (سورة الفتح: ۲۳) گفت می تواند و بودن جناب نبی بشهادت علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل مفید می آید چه نظریه نظریه تشریحیه باید مثل یحییٰ نه غیر تشریحیه۔

شاید جناب خواهند فرمود که مماثلت مستلزم مشارکت فی جمیع الاوصاف نیست مانیز گفت می تواند که نزول ایلیا یعنی نظیر بودنش مستلزم نزول مسیح علی طبق خصوصیات نیست مارا بعد از آن که قرآن کریم و احادیث صحیح و اجماع شهادت بر رفع و نزول مسیح داده احتیاج بسوئ سوال اهل کتاب نیست که آن هم مشروط است بشرط عدم علم کما قال عز من قائل فَاسْئَلُوْا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ (سورة نمل: ۶۳)۔ این توجه بجناب کتاب سلاطین و صحیفه ملاکی و کتاب اعمال رسولان محض تعمیل ارشاد جناب را نموده شد لکن آنها هم بر حسب قرآن کریم وسنت و اجماع شهادت داده مزید بر آن اجتناب از میحان کاذب ناحی بالاصرار گشته اند۔

این فائده زانده را گویا از احسان جناب می فهمیم۔ دریں اناجیل مصنوعه کاذبه که از قیام مسیح من الاموت وقصة موت و بردار کشیدن او خبر داده اند از کاذب اهل تلمیت چگونه برخلاف قرآن کریم بر آنها اعتماد کنیم عیسائیان خود اتفاق دریں امر نه دارند۔

ایوب در باب هفتم درس نهم از کتاب خود گفته (کما یضمحل السحاب ویذهب هكذا من یهبط الی الهاویة لا یصعد) ترجمه فارسی ۱۸۴۵ء ابر پرانگنده شده نابودی شود به ہمیں طور کے کہ بقبری رود نمی آید۔ و درس دهم (ولا یرجع ایضا الی بیتہ ولا یعرف ایضا مکانہ) بخانه اش دیگر برنخواهد گردید و مکانش دیگر وے را نخواهد شناخت) و در باب چهاردهم کتاب خود والرجل اذا طجع لایقوم حتی تبلی السماء لایستقیظ من سباته ولا یتنبه۔ لعل ان مات الرجل یحییٰ ترجمه فارسیه

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ الرسول

۱۸۳۸ء۔ انسان می خوابد و نخواهد برخاست مادامیکہ آسمان مخوشود بیدار نخواهد شد و از خواب برخیزد و برخاست (آدمی ہر گاہ بمیرد یا زندہ می شود۔ الخ

و مرقس در آیت بیست و پنجم باب پانزدہم می گوید کہ بر صلیب دادند اورا در ساعت سیوم و یوحنا در آیت چہار و ہم باب نوزدہم انجیل خودی نویسد کہ بود مسیح تا ساعت ششم نزد یلاطس و متی در باب بیست و ہفتم می نویسد (و نحو الساعة التاسعة صرخ يسوع بصوت عظیم قائلا ايلي ايلي لما سبقتني اى الهى الهى لماذا تتركنى۔

و در باب شانزدہم انجیل مرقس (الوى الوى لما سبقتنى و در باب بیست و چہارم انجیل لوقا) و نادى يسوع بصوت عظیم وقال يا ابتاه فى يدىك استودع روحى) بلکہ اگر تامل و تدبر بلیغ را در کتابها اوشاں بکار برده شود بنویست عیسیٰ علیہ السلام و بودن او مسیح موعود و صادق ہم بہ پایہ ثبوت نمى رسد البتہ از برائے آنکہ یواقیم بن یوشیا وقتے کہ صحیفہ ارمیا علیہ السلام را سوختہ بود و وحی بر ارمیا علیہ السلام نازل گشت (مى گوید رب در ضد یواقیم ملک یہود کہ نخواهد بود از و کسے نشنیدہ بر کرسی داود علیہ السلام و عیسیٰ علیہ السلام چونکہ از ولاد یواقیم حسب و نسب مذکور در انجیل متی است پس نخواهد بود قابل برائے نشستن بر کرسی داود بحکم وحی ارمیا۔

و چونکہ قبل از وایلیا نیامدہ از برائے انکار یحییٰ و خلاف قتل است کہ ایلیا من جانب اللہ فرستادہ شود و صاحب وحی و البہام نیز باشد معہذ انفس خود را نشانہ بخاں۔ عیسیٰ مسیح موعود و صادق نخواهد بود۔ حمد بے انتہا و ثناء لا یتکفى مرخا لکے راست کہ نجات داود مارا از یں چنین مہالک بواسطہ نبی و صفی خود محمد ﷺ تا کہ اعتقاد نمودیم با آن کہ عیسیٰ ابن مریم نبی صادق و مسیح موعود و بری است از دعوی الوہیت و قصہ ادعاء الوہیت را در انجیل بردار کشیدہ و مدفون نمودن بعد از اں زندہ شدن ہمہ از مفریات کسانیت کہ مَاقَتَلُوْهُ وَاَمَّا صَلْبُوْهُ وَلٰكِنْ شُبَّهَ لَهُمْ وَاَمَّا قَتْلُوْهُ يَقِيْنًا بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ تکزید اوشاں نمودہ۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

واستبعاد عقل انسانی زندہ برداشته شدن را بجای آسان بقولہ وَكَانَ اللَّهُ
عَزِيزًا حَكِيمًا یعنی خداوند غالب است بر ہر شی و حکیم است پس نظر بہ غلبہ اورفع جسمی
را از مستغلات نہ پندارید و دریں حکمت است کہ ارادہ ظہور اجابت دُعا اورانمودہ ایم
واورازعلامات قیامت ساختہ ایم و آنحضرت ﷺ نیز ہماں رنگ استبعاد واستنکار را با
ادوات تاکید واستشہادایت و بیان حلقہ ازقلب مؤمنین بزودہ مبادا کہ کسے را از امت من
ہماں شخص ایرانی از جابلغواند و در چاہ ادعاء مسیحیت موعودہ کہ ہماں انکار بناء اورامشید
و مرقص است نیندازد۔

قوله: در اثنائے سیاحت ہم ہماں نسق نزول اجلال در خطہ دلپذیر کشمیر فرمودہ ہم در ایں
مقام بعد از استیفاء یک صد و بہشت سال از عمر خویش با اخوان دیگر از انبیاء پیوست مزار
شریفش در بلدہ سرینگر محلہ خان یار مزار او مشہور است اہالی آنجا آں جناب را بنام شہزادہ
یوز آسف یاد کنند و جملہ برانند کہ نوزدہ صد سال است ایں نبی بزرگ فوت کردہ۔

اقول: صد آفرین بر ہمست مردانہ جناب علاقممائلت را کماحقہا تکمیل فرمودند۔
مماثل خود را از دست جفا کیشاں صلیبی نجات دادہ با قلمت خطہ دلپذیر کشمیر تدارک نمودند
لکن حدیث صحیح لعن اللہ الیہود النصارى اتخذوا قبور انبیائہم مساجد شاہد
عدل است بریں افتراء و بہتان چہ حسب مضمون حدیث قبر با انبیاء راجدہ گاہ گرفتن خاصہ
غیر منقلہ یہود و نصاری است۔

وازعرضہ نوزدہ صد سال تا ایں دم کسے نبی نفس ندیدہ کہ نصاری قبر یوز آسف
راجدہ گاہ گرفته اند و چرا گیرند کہ اوشاں حسب شہادت کتاب اعمال رسولان از جملہ زیتون
مرفوع الی السماء می دانند و محل رفع تا ایں دم مزار و مرجع نصاری است۔ شہزادگی و بزرگست
۱۱۳ ص ۱۱۳

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدایہ السؤل

وجلوہ دہی را بر خلق بہ رسم وآئین شاہزادگان بہ مسج مفرور و مجروح حسب زعم جناب و بریک جامہ وقوت بر درختاں قانع چہ نسبت۔ یوز آسف و مسج یسوع را چہ تناسب۔ اگر اہالی آں جا اورا قہر مسج داشتہ باشند ممکن است کہ حسب عادت جبلیہ خود از تضرع و زاری و روز و شب خالی گذارند و شہرت ایں معنی مثل شیوع مؤئے مبارک علی سادہ الصلوٰۃ والسلام جہانے را نگرفتہ باشد۔ ثبوت ایں را بہمت علیا بس است کہ تصدیق بجز فرستادہ خود حاصل نمودہ اند دلیل ثبوت فرار و سازادہ مندرجہ الامصال یک رنگ اند بعد تا مل در یکے ازاں با احتیاج بغور در دیگرے نمی ماند بناء علیہ چند ادلہ باقی ماندہ بطریق اختصار ذکر نمودہ می شود۔

سوال: از مرکب اضافی یعنی قیور انبیاء ہم کہ در حدیث مذکور گذشتہ مقبور و مدفون بودن مسج ثابت می شود؟

جواب: مرکب اضافی برائے عدم اشتہال او بر حکم افادہ ثبوت مقبوریت مسج نمی بخشد و نسبت مزعومہ و تخیلہ کفایت می کند برائے وقوع اوطرف کلام نظیرش در کلام قرآن مجید والہتہم است۔ مرکبات اضافیہ را در رنگ کلام تا حد مفید حکم دانستہ در چاہ ضلالت او قاذون نہ تھا خود بلکہ دیگر اں را ہم از ادہ او ہام نمودہ ایں ہمہ از بے علمی و نادانی است۔ و برائے تحقیق اضافت مزعومہ وجود ہماں قبر کہ متصل صلیب در باغ نمودہ بودند کافیت و نیز چونکہ ایمان بہ نبی وقت مستلزم ایمان بہ انبیاء سابقہ می باشد بناء علیہ انبیاء یہود و انبیاء نصاری ہم گفتہ می شود و مجمل برائے تحقیق مضمون حدیث شریف مذکور پیدا می گردد۔

در ازالہ اوہام یا از ادہ اوہام مکاشفات اکابر اولیاء و راہبر صدق دعوی
خود دلیل آورده اند افسوس است کہ کسی نمی گوید کہ قرآن کریم و مکاشفات نبوی علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام و مکاشفات بزرگان اُمت کہ جناب ہم بہ قول او شاں مثل محی الدین ابن عربی و جلال الدین سیوطی سند می گیرند ایں ہمہ نامسموع و مکاشفہ فلا نے و فلا نے برہان قوی مع آنکہ فلاں

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیٰ السؤل

بہ تشخیص اسم ہم جناب را ہم نہ گرفتہ باشد۔

از انجملہ آئکہ از دم مسج کافر خواہد مرد مطلبش آئکہ دلائل کمالش سجدے رسیدہ باشند کہ مخالف و منکر قوت مقابلہ آنہا نخواہد داشت۔

اقول: کمالیت دلائل لا ریب از کمالیت مدعی در قلعہ حصین زعم و خیال متخصن مانده و پیرایہ از وجود واقعی نیافتہ تا کہ در نظر منکراں و مخالفاں آید و او شاں متوجہ جدال و قتال او کردند کم کے است کہ در عالم زعم رفتہ و از کمین گاہ مناشی فاسدہ بدر کردہ بہلاک رسانند۔

از ان جملہ حسب اعداد آیت **وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهٖ لَفَادِرُونَ** کہ دو از دہ صد و ہفتاد و چار (۱۲۷۴) می باشد از ماضی ضعیف اسلام و خروج دجال ہماں زمانہ است۔

اقول: بدون قرآن کریم امر و ناہی و مخیر از حیثیت وضع لغت عربیہ است بناء علیہ وَلَقَدْ يَسْرُنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ وَجَاءَ دِغْرَانًا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ فرمودہ نہ از جهت اعداد جمل۔ **وَأَقِمْوُ الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ** ادائے نماز و زکوٰۃ را الی یوم القیامت فرض نمودہ نہ تا وقت اعداد آیت مذکورہ علی ہذا القیاس تنہید غلط و تفریع غلط۔

از ان جملہ مسج بعد موسیٰ **عليه السلام** بہ چہار دہ صد سال (۱۴۰۰) برائے اصلاح یہودیایں آمدہ و قسے کہ مغزو بطن توریت از یہودیایں برداشت شدہ بود علی ہذا در ہم چنین زمانہ ایں عاجز نیز آمدہ۔

اقول: آمدن مسج بعد موسیٰ **عليه السلام** بشانزدہ صد (۱۶۰۰) از کتب تاریخ ثابت است کہ آنحضرت **صلی اللہ علیہ وسلم** بعد از موسیٰ بہ پست و دو صد سال (۲۲۰۰) رونق افروز کئے عالم کشند و بعد از مسج بہ پنج صد و ہفتاد سال (۵۷۰) از ایں ظاہر است کہ مسج بعد موسیٰ **عليه السلام** بشانزدہ صد سال (۱۶۰۰) ظاہر گشتہ۔

بالفرض اگر آمدن مسج بعد موسیٰ **عليه السلام** چہار دہ صد سال مسلم داشتہ شود تا ہم مقصود جناب

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

حاصل نمی گردد الا بر تقدیر ظہور بعد چہارہ صد در سنہ چہارہ صد و چند۔ و باز از سر الوطن و مغز قرآن را کہ جناب از آسمان بر زمین آورده اند مشہور خواص و عوام شدہ

از اں جملہ ظہور مسیح در آخر الف ششم ضروری است و آن ایں عاجز است۔

اقول: ثبوت ایں امر کہ ظہورش در آخر الف ششم ضروری است محض در ظرف خیال جناب است۔

از اں جملہ علامت مسیح موعود خروج دجال و خرا و ظہور دخان و یا جوج و ماجوج

و ایں ہمہ بعرضہ وجود آندہ مراد از دجال علماء عیسائیاں و از خرریل و از دخان قحط و از یا جوج

و ماجوج نصاری و روس و از دخان الارض علماء اسلام است۔

اقول: ایں ہمہ یعنی علماء اسلام و علماء عیسائیاں و قحط نصاری و روس از عرضہ دراز

موجود اند و مسیح چہر اوقف نموده و نیز شخصیت دجال بعد ثبوت او از احادیث صحیحہ چنانچہ عنقریب

ی آید مستلزم است شخصیت خر خود را و نیز مطلق است تا ویل مذکور را۔

از اں جملہ الآیات بعد المائتین یعنی نشانیاں بعد گذشتن دو صدی ظاہر خواهند شد

مراد از آیات کبری ہستند چہر کہ صغری در زمانہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ظاہر بودند پس آیات کبری

کہ در صدی سیزدہم ظہور پذیرفتہ دعوی من است۔

اقول: بعد المائتین را مقتید بہ صدی سیزدہم نمودن استنباط جناب است بے وجہ نزد امام

جعفر صادق ظہور آیات کبری مثل قتل و زلازل و طاعون و بابا فراد از صدی سیوم شدہ و ہمیں

است مطابق واقع و مفہوم لفظ بعد المائتین و تا سید میکند اور اقرون مشہور و لہا بالخیر۔

بالفرض اگر از لفظ بعد المائتین صدی سیزدہم ہم مراد داشتہ شود چنان مفاہد حدیث

ہمیں قدر خواهد بود کہ آغاز آیات کبری از صدی سیزدہم است نہ آنکہ ہمگی آیات جملہ موجود

خواہند گشت تا کہ ظہور مسیح من جملہ آنها نیز واجب التحقیق باشد۔

اقول: علامات مسیح صادق: علامت اول کثرت مال بحدیکہ قبول نخواہد کرد

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہَدِیَّۃُ السُّعُولِ

اور اے چنانچہ در صحیحین و یکثر المال حتی لا یقبلہ احد۔ علامتِ ثانیہ در صحیحین
وتكون السجدة الواحدة خيرا من الدنيا وما فيها یعنی یک سجدہ بہتر و عزیز خواہد
بود از ہمسایہ دنیا۔ علامتِ سیوم با ہم بغض و حسد و در خواہد گشت اولاد انسان با مار ہا و شیر ہا بآز بازی
نمایند و یکے برادر بر برادر دیگر حُسن ظن پیدا خواہد نمود۔ از انصاف بفرمایند کہ در زمانہ جناب
کدام یکے از این ہا موجود است۔

جناب مرزا صاحب در ازالہ صفحہ ۲۴۴ می فرمایند احادیث متفق علیہا بخاری و مسلم
کہ از کبار صحابہ مروی اند کہ ابن حیا در ادجال معمود با خرد گروہ مسلمانان داخل نمود و خبر از مردن
اودادہ اند و در ازالہ صفحہ ۲۲۷ گفتہ اس واقعہ مسلمہ است کہ بعد خروج دجال معمود کسے کے
نزول کند ہماں صحیح صادق است۔

اقول: بعد انضمام ہر دو قول نتیجہ حاصل گشت (مرزا صاحب صحیح صادق نیست) چہ آمدن مسیح
موعود بعد خروج دجال ضروری ہو و دجال قبل از مسیح موعود بسیرہ صد سال مسلمان گشتہ مُرد۔

حدیث شریف: ”چگونہ ہلاک خواہد گشت ائمۃ کہ اول اومن و در میان او مہدی
و آخر اوسح ابن مریم“ تکذیب می کند مہدویت و مسیحیت یک شخص را چنانچہ ظاہری نماید
موضوعیت ”لامہدی الا عیسیٰ“ راجع آنکہ مضمون او مشعر است بموضوعیت او من
جملہ دلائل ثبوت موضوعیت بطلان مضمون فی نفسہ را نیز شمرده اند (تشریح) مُرد از مہدی
یا معنی علمی است یا وصفی و ہر دو (۲) باطل۔ چہ بر تقدیر اول معنی او ”نیلست مہدی مگر عیسیٰ“ مع
آنکہ کسے نہ گفتہ و دانستہ کہ عیسیٰ را نام مہدی ہم بودہ و بر تقدیر ثانی حصر مہدویت در و باطل
مع بطلان تخصیص وصف مہدویت علیٰ ہذا القیاس احادیث صحیحہ در نزول مسیح و خروج دجال
محدتو اتر معنی رسیدہ اند و ہر یک مکذّب است برائے دعوی مسیحیت از شخصہ غیر ابن مریم
باشد کہ در وقت خود نبی بود۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

مقصد سیوم

در ذکر احادیث صحیحہ در بارہ نزول مسیح ابن مریم

و خروج دجال و غیرہ اشراط ساعت

قبل از شروع در تحریر احادیث صحیحہ ذکر بعض وسوس جناب مرزا صاحب بمع دفع
آنها ضروری است۔ و ہوائ اول تعجب نیست کہ حقیقت کاملہ ابن مریم و دجال بر آنحضرت
ﷺ منکشف شدہ باشند و مراد از ابن مریم مثیل او و از دجال ہر حق پوش، دنیا پرست، یک چشم
یعنی چشم دین ندارد۔

می گویم بخاری و مسلم مرفوعاً از ابن عباس آورده کہ فرمود آنحضرت ﷺ دیدم من
در شب معراج موسیٰ را گندم گوں، دراز قند و گوشت۔ چنانچہ مردمان غفورہ می باشند و دیدم
من عیسیٰ را متوسط پیدائش سرخ و سفید۔ یعنی پر دوہ و چرخہ راست مو، و دیدم من مالک خازن
نار را و دیدم من دجال را ایں ہمہ را وقت رویت آیات و پند و اندیشہ ابن عباس در وقت روایت
ایں حدیث آیت "فَلَا تُكِنُّ فِتْنِي مَرْيَمَ مِنْ لِقَائِهِ" (سورۃ البقرہ ۲۳) برائے رفع شک مخاطبین
می خواند حدیث مذکور چونکہ در صحیحین مذکور است۔

و نیز راوی او عبد اللہ ابن عباس امید کہ جناب مرزا صاحب کشف سید الاولین
والآخرین را ناقص و مزید بر ایں کشف خود را زانندہ تصویب فرمایند۔ و نیز احادیث ابن
مریم قطعاً دلالت می کنند بر تعین ہماں ابن مریم کہ نبی وقت بود چنانچہ حدیث بخاری
لیوشکن الف قبل ازیں شنیدی و ہمیں طور احادیث دجال شاہد اند بر شخصیت او
حاصل آن کہ مکاشفات نبویہ از قبیل اطلاع الشخص علی الغیب اند۔ مفید علم یقینی
بدلیل فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ (سورۃ الجن ۲۶-۲۷)۔ بخلاف

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

مکاشفات جناب مرزا صاحب کہ بر تقدیر تسلیم از قبیل اظہار الغیب علی الشخص اند مفید تحقیقین۔
وسواس دوم صحابہ اجماع داشتند بریں کہ ابن صیاد دجال معبود بود و نیز ہمیں
بود رائے آنحضرت ﷺ۔

گوئیم ایں سراسر بہتان و افتراء است بر آنحضرت ﷺ و بر صحابہ احادیث نزول
مسح و خروج دجال پر ولایت اجلہ از صحابہ وائمہ اہل بیت کج تواتر رسیده اسامی رواۃ۔

۱۔ ابو بکر صدیق، ۲۔ ام المؤمنین عائشہ صدیقہ، ۳۔ عبداللہ ابن عباس، ۴۔ عثمان
ابن العاص، ۵۔ امین الامت ابی عبیدہ بن جراح، ۶۔ عبداللہ ابن عمر، ۷۔ عبداللہ ابن بسر،
۸۔ عبداللہ ابن مغفل، ۹۔ عبداللہ ابن مسعود، ۱۰۔ عامر بن عبداللہ بن جراح، ۱۱۔ ابو ہریرہ،
۱۲۔ معاذ بن جبل، ۱۳۔ صعیب بن جامہ، ۱۴۔ ابوسعید خدری، ۱۵۔ سعد، ۱۶۔ حذیفہ،
۱۷۔ اسماء، ۱۸۔ جابر بن عبداللہ، ۱۹۔ ابی بکرہ، ۲۰۔ انس، ۲۱۔ فلطان عاصم، ۲۲۔ نجش،
۲۳۔ اسامہ بن زید، ۲۴۔ سمرہ بن جندب، ۲۵۔ مجمع بن جاریہ، ۲۶۔ فاطمہ بنت قیس،
۲۷۔ عمران بن حصین، ۲۸۔ نافع بن عتبہ، ۲۹۔ ابی ذرہ، ۳۰۔ حذیفہ بن اسید، ۳۱۔ کیان،
۳۲۔ عمرو بن عوف، ۳۳۔ حذیفہ بن الیمان، ۳۴۔ نواس بن سمعان، ۳۵۔ ابی امامہ رضی اللہ
تعالی عنہم اجمعین۔

برعکس ایں دراز الہ صفحہ ۲۳۹ گفتہ کہ خروج دجال معبود و نزول ابن مریم در زمانہ
آخرین ایں ہر دور اعتقیدہ اجماعیہ صحابہ قرار دادن چہ قدر تہمت است بریں بزرگواران۔
و دراز الہ صفحہ ۲۳ گفتہ کہ گروہ عیسائیاں بلاشبہ دجال معبود است۔

می گوئیم در بارہ اجماع صحابہ و رائے مبارک آنحضرت ﷺ آنچہ بہتان صریح
گفتہ قابل غور است و واجب الاحتراز عجب حیرانم ازیں شطرنج بازی، گا ہے ابن صیاد
رادجال معبود گفتہ از عرصہ سیزدہ سال در مدینہ میراند و گا ہے گروہ عیسائیاں را مصداق دجال

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

معبودی گرداند۔ تارۃ حدیث نواس بن سمان را بشہادت آیات قرآنیہ و علی ہذا حدیث مدفون شدن مسیح در روضۃ مطہرہ علی صاحبہ الصلوٰۃ والسلام ہر دورا موضوع قراری دہد و احیاناً خود مطہراتی ہر دو بتاویل در روای می گردد۔

و این تاویلات و ابیہ از اں فروتر اند کہ عاقل برائے اظہار مفاسد آنہا تصبیح وقت نماید بیج کس قبول کردہ می تواند قومہا اقبالمند و واعظین از عیسائیاں دجال موعود اند۔ آنحضرت ﷺ در احادیث مظہرہ چنداں توضیح در بیان دجال بقید علامات و حلیہ و نشانہا بطوار کاہنہ و ساسرانہ او چرا فرمودہ و حمل نمودن اور بر مکاشفہ اجمالیہ تعبیر طلب چنانچہ در ایام الصلح از قبیل دیدن آنحضرت ﷺ و یائے مدینہ را در صورت زن و پراگندہ حال از قبیل قیاس مع الفارق است چہ ایں ہمہ داخل آیت کبری اند کہ در شب معراج دیدہ شدہ بودند و ظاہر است کہ آدم و نوح و ابراہیم و موسی و مالک خاؤن و غیرہ و غیرہ ہمہ باقی بر ظاہر خود اند نہ مؤول پس ہمیں طور مسیح و دجال و غیرہ و نیز آنحضرت ﷺ و بیان دجال و دعوی زیادت توضیح بر انبیاء سابقہ فرمود کہ مبنی است بر کشف تفصیلی و جلی و فرق ظاہر است میان رویت و با در صورت زن پراگندہ موسی و میاں آل کہ شخصے را بہ تعین حلیہ و اسم و صفت یا خطاب فرمودہ باشند کہ یا فلا نے یا با تو اے فلاں معاملہ چنین خواہد شد در پیشین گوئی با در حق مرتضی و حسنین و امثال آنہا کہ می آیند تامل باید نمود و ازیں قبیل است احادیث ابن مریم و دجال با جملہ تشکیک در امثال بغیر از نقص ایمانی متصور نہ۔ باز آمدیم بسر تاویل دجال و ولتمنداں و عیسائیاں۔

خدا را از سر انصاف بفرمایند کہ در زمانہ آنحضرت ﷺ کے دو تنہ حق پوش یک چشم عاری از چشم دین و فرقہ و اعظین از عیسائیاں نبود آیا در ایران مجوس آتش پرست و مصدق ژند کہ از تصدیق بہ کسے بنی از انبیاء محروم بودند علی ہذا ہنود و ہند مستغرق انواع شرک و ہمیں طور عیسائیاں صلیب پرست موجود نہ بودند چرا کہ کسے اشارہ نفرمودہ و اُمت

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

را در گرداب حیرت بر عکس فصاحتِ لاثانیہ انداختہ۔

از کتب پیشینیاں واحادیث نبویہ علی صاحبہا الصلوٰۃ واجماع صحابہ واجماع اُمت دجال شخصے معبود معلوم می شود۔ الا بروفق تحقیق جناب مرزا صاحب کہ بر تمثیلات خانہ زاد مثل لکل دجال عیسیٰ عیسیٰ عیسیٰ دعویٰ خود برافراشته اند و اعجاب العجائب آں کہ مسج وقت دیگران را کرایہ داده بر خر خود سوار می شود۔

در ازالہ جناب مرزا صاحب ابن صیاد در شہادت حلفی عمر رضی اللہ عنہ دجال معبود دانستہ و منع فرمودن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را از قتل او مع اظہار این کہ او اگر دجال معبود است پس نیستی تو قاتل او کہ آن عیسیٰ ابن مریم خواهد بود۔ خیال نہ فرمودند و احادیث دیگر را کہ مشتمل اند بر نوشته بودن کف بر پیشانی او مضطرب قرار داده اند۔

باید دانست کہ ایں جا بسیار کساں چونکہ باصل حقیقت پے نبودہ اند قاتل بہ مضطرب بودن احادیث دجال گشتہ اند و حقیقت امر آن کہ اولاً آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حسب سنت انبیاء سابقہ اُمت را از دجال خوف دادند و بر بیان بعض علامات او اکتفاء فرمودند کہ در خانہ والدین او تا سی سال (۳۰) اولاد نشدہ باشد بعد از ان یک طفل در خانہ او شاں پیدا خواهد بود۔ یک چشم بزرگ دندان کم منفعت۔ چشمانش خوابیدہ و دل بیدار پدر او در ان قد خشک گوشت بنی او مثل منقار۔ و مادر او فریہ چنادر از ہر دو دست دراز۔ و ایں ہمہ در ابن صیاد موجود بودند۔ قصہ رفتن ابی بکرہ صحابی مع زبیر ابن العوام نزد او باز شیوع ایں امر کہ تشریف بردن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در احادیث خواهد آمد لکن سہ (۳) امر در ایں حدیث ضروری الرعاۃ اند **اول** قول آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بعد یقین نمودن عمر رضی اللہ عنہ در حق ابن صیاد کہ ہمیں است دجال و ارادہ قتل او **ان یکن ہو** فلست صاحبہ انما صاحبہ عیسیٰ ابن مریم یعنی اگر ابن صیاد ہماں دجال معبود است پس قاتل او تو نیستی۔ جز ایں نیست قاتل او عیسیٰ ابن مریم است پس حسب تحقیق

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

مرزا صاحب ابن صیاد دجال معبود گفته شود۔ زندہ ماندن اوتا زمان صاحب اوعیسیٰ ابن مریم کہ مرزا صاحب است حسب فقرہ حدیث ضروری خواہد بود و محفوظ ماندن اواز تغیر جسمی واجب التسلیم خواہد شد۔ بالجملہ امورے کہ در حق مسیح ابن مریم اعتقاد بآنها موجب شرک بود در بابہ دجال واجب التسلیم خواہند گشت و دجال را مزیتے بر مسیح ابن مریم خواہد بود۔ **دوفیم** صحابہ الفاظ نبویہ را بر خطا حمل نموده بودند نہ آنکہ آنحضرت ﷺ یا صحابہ در رنگ استعارہ فہمیدہ باشند والا پس رفتن نزد شخص واحد و اورا دجال معبود خیال نمودن چہ معنی دارد۔

ازیں امر فہمیدہ ہاشی کہ تاویل دجال بہ ہزار ہا دولت مندان خلاف مراد آنحضرت ﷺ و صحابہ کرام است از لفظ دجال۔ **سیوم** آنکہ چونکہ آن شخص واحد کہ مصلاب اوعیسیٰ ابن مریم است خواہ مراد ازیں عیسیٰ مرزا صاحب باشند تا ایں زمانہ خروج نہ کردہ باید کہ حسب فقرہ حدیث جناب مرزا صاحب قبل از خروج آن شخص **عویسی** مسیح موعود نہ نمایند۔ باز آمدیم بسرایں کہ بعد علم بعلا مات مذکورہ دجال آنحضرت ﷺ را علم **علا مات** زائدہ دادہ شد۔ چنانچہ از احادیث دیگر ظاہر است مثل بودن ک ف رکتوب میان دو چشمان او مثل بودن اواز زمین مشرق۔ (زندہ)

حضرت انس می فرماید ہفتاد ہزار یہودی **الصفہان** تابع دجال خواہند بود و ہر یک باشد چادر سیاہ۔ مسلم و نیز بخاری از انس آوردہ کہ دجال وقتے کہ بجانب مدینہ خواہد آمد فرشتگان را چوکیدار مدینہ خواہد یافت پس نزدیک مدینہ خواہد آمد و در بخاری و مسلم از انس مروی است کہ ہر یک نبی اُمت خود را از یک چشم کذاب تر سانیدہ است کہ خبر دار باشید کہ آن یک چشم خواہد بود و خدائے شمایک چشم نیست و میان ہر دو چشمان او ک ف رکتوب خواہد بود۔

ازیں ہمہ بوضوح پیوستہ کہ ابن صیاد دجال نبود محض صحابہ قبل از اجتماع جمع علامت اورا یقین نمودہ بودند۔ عمر **عبداللہ** خود در زمان خلافت بر سر منبر آمدہ **مخضر جم** **عقیدہ** عدم تصدیق را بخروج دجال از علامت قیامت شمرده۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیٰ الرسول

چنانچہ شاہ ولی اللہ دراز الہ الخفا آورده و اخراج احمد عن ابن عباس قال
خطب عمر بن الخطاب و كان من خطبته و انه سيكون من بعدكم قوم يكذبون
بالرجم و بالرجال و بالشفاعة الخ ازیں ظاہر است کہ عمر ؓ ازاں زعم خویش
بعد استماع دیگر علامات رجوع فرمودہ۔ ایں است تحقیق مقام واللہ اعلم و علمہ اتم۔ و حدیث
تمیم داری عنقریب ہی آید۔

جناب مرزا صاحب بریں حدیث نیز خندہ می فرمایند کہ ملایان زمانہ را باید کہ
دجال و جساسہ اور از کسے جزیرہ تلاش کردہ بیارند و مردماں را بنمایند گوئیم قصہ اصحاب
کہف در قرآن مجید بہ بیان واضح مذکور است شمارا باید کہ اولاً اصحاب کہف را از غار تلاش کردہ
بدر آرید تا کہ مردماں را قوت در ایمان و ہمت در مقابلہ اعداؤ دین پیدا آید۔

بالجملہ مسلماناں را باید کہ پیشین گوئیہائے آنحضرت ؐ را بصدق دل و انما
بر الفاظ ظاہری محمول دانستہ قبول نمایند الا ورنہ قیام قرینہ صارفہ چنانچہ در مقدمہ
ذکر کردیم۔ و در مغالطہ مرزا صاحب نیایند کہ پیشین گوئی ہا آنحضرت ؐ را از قبیل خواب
و کشف اجمالی تعبیر طلب مع امکان خطا در تعبیری گویند و فی داند کہ فرق بین است میان
مکاشفہ اجمالی تعبیر طلب چنانچہ در منام منافی متمثل بہ صورت گشت محسوس می گردند لہذا محتاج تعبیر
می باشند و میان مکاشفہ تفصیلی یعنی کہ عبارت از معاینہ چیز سے قبل از ظہور راو۔

و قول آنحضرت ؐ ہلاک امتی علی یدی اغیلمہ سفہاء۔ بخاری و نیز
از اسامہ بن زید قال اشرف النبی ؐ علی اطم من اطام المدینہ فقال هل ترون
مااری قالوا لا قال فانی لاری الفتن تقع خلال بیوتکم کوقع المطر (حدیث)
و احادیث نزول مسیح و خروج دجال و امثال آنہا ہمہ از قبیل مکاشفہ غیبیہ اند۔
و دیدن آنحضرت ؐ و ستوانہائے زر کہ تعبیر ازاں ہا صاحب صنعاً و صاحب پیامہ فرمودہ

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

بودند و چنانچہ زن پرانگندہ سر را کہ عبارت از وہاب مدینہ بود و امثال آنہا از قبیل مکافئہ اجمالی اند محتاج بہ تعبیر لکن اس قسم نیز بعد تعبیر مثل اول واضح و غیر محتمل می گردد و خطا در تعبیر اگرچہ علی سبیل الندرۃ ممکن لکن اس قسم نیز بعد تعبیر مثل اول واضح و غیر محتمل می گردد و خطا در تعبیر اگرچہ علی سبیل الندرۃ ممکن لکن بقاء علی الخطاء مدت العمر منافی عصمت و شان نبوت است۔

الہام جناب مرزا صاحب و پیش گوئی او شاں کما ہو بظہور می آید یعنی عیسیٰ موعود توئی والہام آنحضرت ﷺ و پیش گوئی او اجمالی باشد با امکان خطا در تعبیر تا مدتہ نہ علی الاستمرار یا تفصیلی شاید معلم آنحضرت ﷺ العیاذ باللہ کم است از ہم مرزا صاحب یا استعداد نبوی علی سبب اسلوۃ و السلام ناقص از استعداد مرزا صاحب تعوذ باللہ من شرور انفسنا و من سیئات اعمالنا۔

ارے امکان خطا در تعبیر اگرچہ علی سبیل الندرۃ مسلم لکن بقاء علی الخطا منافی است برائے عصمت نبی بخلاف تنبیہ بعد از خطا کہ اساس صدق را دو چنداں مشید است بناءً علی ما ذکر۔ بقاء آنحضرت ﷺ تا وقت رحلت بر خطا و نزول ابن مریم و خروج دجال کہ ہر دورا بعینہ شخص معین دانستہ بودند منافی خواہد بود برائے عصمت او ﷺ العیاذ باللہ۔

برادران اسلام بخدائے عزوجل ہرگز بحسد و عناد نمی گوئیم آنچہ میگوئیم محض حسبہ للہ برائے نصیحت متنبہ می سازم از اس چنین عقائد فاسدہ مجتبہ ہاشم۔ چند پیشین گوئیاں نوشتہ می شوند ملاحظہ فرمائند کہ ظہور آنہا کما ہو آمدہ یا بطریق خطا

۱..... بود شخص کاتب وحی رسول اللہ ﷺ و آخر الامر مرتد گشتہ بمشرکین پیوست۔ فرمود آنحضرت ﷺ اس راز میں قبول نخواہد کرد آخر ہمیں طور گشت۔ وقتے کہ مرادوار در زمین چندیں مرتبہ دفن نمودہ ہرگز زمین اور بیروں می انداخت تا بایں حد کہ کفار تک شدہ اور بیر وں گذاشتند۔ (بخاری و مسلم از اس)

۲..... فرمود آنحضرت ﷺ کہ یک جماعت مسلماناں خزانہ شاہ رفاس را کہ در محل سفید

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

است خوابد کشود۔ چنانچہ مطابق فرمودہ در خلافت عمر جماعت مسلمانان از محل سفید خزانہ اخراج کردند۔ (مسلم از جابر بن سمرہ)

۳..... شخصی بدست چپ می خورد و فرمود اورا آنحضرت ﷺ بدست راست بخور۔ گفت بدست راست خورده نمی توانم (ایں قول اواز جہت شرارت یا بطریق دروغ بود) پس فرمود ﷺ تو خورده نمی توانی۔ بعد ازاں آن شخص گاہے بدست راست از بسوئے دہاں برداشته نمی توانست۔ مسلم عن مسلم بن اکوع۔

۴..... فرمود آنحضرت ﷺ امشب یک ہو سخت خوابد ورزید ہر کہ درواستادہ شود اورا ضرر خوابد رسید۔ در ہماں شب شخصی کہ در ہوا ایستادہ بود ہوا اورا برداشته میان دو (۲) کوبہ انداخت۔ (بخاری و مسلم عن ابی سعید ساعدی)

۵..... فرمود آنحضرت ﷺ شامصر رات خوابید نمود و گفت ابوذر را کہ ہر گاہ بینی دو شخص را در جائے مقدار دو خشت با ہم ترازع می کنند تو از انجا بیرون آئی گفت ابوذر بخنیں واقع شد مسلمانان مصر رات کردند و دیدم عبدالرحمن بن شریل و برادر اورا کہ ترازع می کردند در جائے یک مقدار خشت۔ پس من از مصر خارج شدم۔ (مسلم عن ابی ہریرہ)

۶..... حدیثی می گفت کہ خبر داد مرا آنحضرت ﷺ از دوازدہ منافق۔ باز فرمود کہ ہشت از اں باہم مرض ذیل خوابند و آخر ہمیں طور بوقوع آمد۔ چنانچہ آنحضرت ﷺ خبر دادہ بود۔ (مسلم عن حدیث) ۷..... آنحضرت ﷺ خبر دادہ بود کہ زید بن ارقم بعد انتقال مبارک تا پینا خوابد شد آخر ہمیں شد۔ (وابل النہۃ)

۸..... فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا فرمود آنحضرت ﷺ بعد از من از اہل بیت من اول از ہمد تو با من ملاقات خواہی کرد ہم چنیں شد۔ (تہذیب عن ابن عباس)

۹..... فرمود آنحضرت ﷺ ہلاکت امت من بردست چند نو جوانان قریش است۔ (بخاری عن)

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہدیۃ السؤل

ابی ہریرہؓ۔ مراد ازیں نو جوانان قاتلان حضرت عثمان و حضرت علی المرتضیٰ و حضرت حسن مجتبیٰ اند و نیزہ (عبید اللہ بن زیاد و یزید و شمر و حجاج و عبدالملک سلیمان بن عبدالملک۔ مختار و غیرہ)

در مجمع البحار است کہ ابو ہریرہؓ اشخاص اوشاں را بعد اسماء می دانستہ لکن از خوف فتنہ ظاہر نمی کرد۔

۱۰..... فرمود آنحضرت ﷺ شما پیروی پیشینیان خود خواهید نمود بالشت بالشت ذراع ذراع تا بحدی کہ اوشاں اگر در سوراخ رفتہ باشند۔ شما ہم چنین خواهید نمود پرسیدہ شد کہ مراد از پیشینیان یہو و نصاریٰ اند فرمود آنحضرت ﷺ دیگر کدام (یعنی ہماں ہستند)۔ (بخاری و مسلم از ابی سعید)

از آلہ او ہام را ملاحظہ نمایند کہ معجزات انبیاء را مسمریزم و ابو ولعب و تمسخر با عیسیٰ ابن مریم و بتک شان مریم گفتہ اند۔ ہمیں است پیروی یہو و نصاریٰ دشنام دادن انبیاء و انکار معجزات و غیرہ و غیرہ۔

۱۱..... فرمود آنحضرت ﷺ ہر گاہ اُمت رفتار تکبر خواهند نمود و بادشاہزادگان فارس و روم خدمت اوشاں نمایند۔ اللہ تعالیٰ اشرار را بر نیکاں مسلط خواهد نمود۔ (ترمذی عن ابن عمر)
مقتول شدن حضرت عثمان بعد فتح فارس و روم و غلبہ بنی امیہ بر بنی ہاشم مصداق این پیش گوئی است۔

۱۲..... فرمود آنحضرت ﷺ شما پس از من با جزیرہ عرب جنگ خواهید نمود و اللہ تعالیٰ فتح شمارا خواهد داد باز با دجال جنگ خواهید کرد و اللہ تعالیٰ برو نیز فتح خواهد داد۔ (مسلم بن نافع بن حبہ)
۱۳..... فرمود آنحضرت ﷺ قیامت نخواہد شد تا وقتہ کہ از زمین حجاز یک آتش بیروں آید کہ در بصرای گردن ہاشتر اں را روشن خواہد نمود۔ (بخاری و مسلم عن ابی ہریرہ)

این آتش در سنہ شش صد و پنجاہ ہجری (۶۵۰) بروز جمعہ سیوم جمادی الآخرہ ظاہر گشت و بروز یک شنبہ بست و فتنم ۲۷ رجب یعنی پنجاہ و دو روز موجود ماند۔ خواص عجیبہ ی

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

ہَدِیَّۃُ السُّؤْلِ

داشت آہن و سنگ را می گداخت و گیاه و ہیز زم را می سوخت و تا وقتے کہ ماند در بصری بوقت شب شہر راں در روشنی آوی رقتند و اہل مدینہ منورہ علی صاحبہا السلوٰۃ در شب چراغ نمی افروختند شب انور و روشن تر بود۔

۱۴..... فرمود ﷺ اَمْتُ مِنْ دَرَزِمِنْ پست نازل خواہد شدہ نام اوبصری خواہند نہاد۔ ایں نزدیک نہر خواہد بود کسی بہ دجلہ و براں پل خواہد بود و کان شہر بسیار باشند۔ ایں شہر یکے از شہر ہا مسلماناں خواہد بود و زمانہ آخر برائے مقاتلہ ساکنان ایں شہر ترک خواہند آمد چہر ہا ایشاں پہنا و چشمان خور خواہند بود و بر کثارۃ آں نہر نزول خواہند نمود۔ کان شہر گروہ گردند۔ یک گروہ بہ دُم بیلاں و در جنگل پناہ خواہند گرفت و ایں فرقہ ہلاک خواہد شد و گروہ دوسیم ازیشاں امان طلب خواہد نمود ایں نیز ہلاک گردد و گروہ سوم اولاد و زنان خود را پس پشت داشتہ جنگ خواہند نمود اکثر ازیں گروہ شہید خواہند گشت۔ (ابوداؤد ابن ماجہ)۔ در زمانہ خلیفہ مقتصم باللہ پنجمین بودہ۔

فرمود آنحضرت ﷺ اَوْتِيتَ الْقُرْآنَ وَ مِثْلَهُ مَعَهُ۔ مراد قرآن ہم دادہ شدہ و با و مثل نیز۔ خبر دار باشید قریب است کہ یک شکم پر (خورندہ نوشندہ مغرور) شخص بر چہار پائے خود نشستہ خواہد گفت کہ شا فقط قرآن را بگیر و آنچه در و حلال و آنچه در و حرام اور احرام بفہمید۔ تحقیق ایں است کہ آنحضرت ﷺ چیزے را کہ حرام کردہ بچنین است کہ خداوند تعالیٰ حرام کردہ۔ (ابن ماجہ واری و ابوداؤد عن مقدم بن معدکرب)

ایں پیش گوئی در ۱۳۰۸ ہجری در قادیان بظہور آمد کہ مدار صحت احادیث فقط قرآن کریم را قرار داد یا ہادی اِھْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ ہم چنین پیشین گوئیاں آنحضرت ﷺ بسیار اند کہ بعینہ حسب فرمان عالی بظہور آمدہ سرموئے تفاوت نشدہ۔ قبل ازیں نوشتہ ام کہ امکان علی الخطا۔ دیگر است و بقاء علی الخطا چیزے دیگر چہ اور حق انبیاء جائز نے برائے بودن او منافی عصمت را۔

Click For More Books

ہدیۃ السؤل

الغرض ظہور پیشین گوئی بانزول ابن مریم و خروج دجال و سائر علامات قیامت در رنگ ہمیں مذکورہ کہ الان ذکر نمودیم باید فہمید۔

چہ قرآن منافیہ برائے حمل علی غیر الظاہر موجود اندونیز باعث علی التاویل حمل نصوص قرآنیہ بود بر معانی زعمیہ و اذلیس فلیس و منشاء اختلاف صحابہ رضوان اللہ علیہم اجمعین در امر ابن صیاد ہما نیست کہ ذکر کردیم یعنی قبل از استماع جملہ علامات قاطبہ مختلف بودند۔

وبعد از علم بآقا جملہ مضطرب نمازند حتی کہ عمر رضی اللہ عنہ بر سر منبر در عہد خلافت انکار دجال معہوہ در اورسلک انکار شفاعت و رحم شمرده۔ بطریق پیشین گوئی بقولہ انہ سیکون الخ خبر داد۔

وقول راوی کہ مشکک مانند رسول خدا رضی اللہ عنہ در امر ابن صیاد حکایت ہماں ایام است کہ بنور علم بسائر علامات نیامد بود بہر کیف منع فرمودن حضرت رضی اللہ عنہ از قتل ابن صیاد و باز فرمودن فانما صاحبہ عیسیٰ ابن مریم ایوان دانستی ابن صیاد را دجال معبود با خاک برابر می کند چنانچہ قبل از یں ذکر کردیم۔

ونیز باید دانست کہ دیدن امرے بعالم خواب منافی نمی باشد برائے علم او بطریق دیگر غیر از خواب پس آنچہ جناب مرزا صاحب در ازالہ و بارۃ اضطراب احادیث دجال و بودن بعضی آنہا مکاشفہ رؤیا ذکر نموده اند مضرت نیست برائے امر واقعی و عقیدہ اجماعیہ فتدبر۔

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

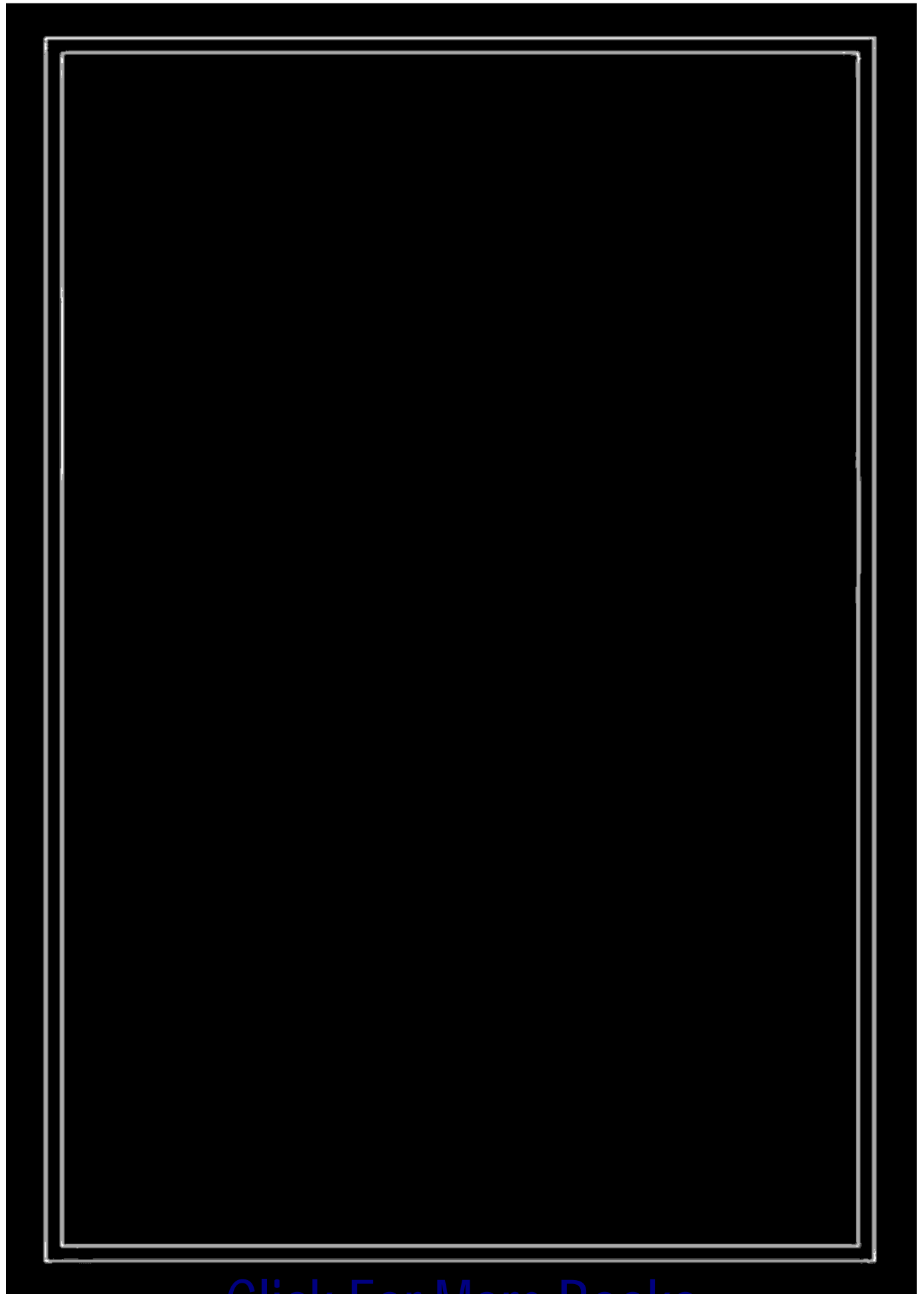
<https://ataunnabi.blogspot.com/>

www.aaqideislam.com/org/net

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>

<https://ataunnabi.blogspot.com/>

Click For More Books

<https://archive.org/details/@zohaibhasanattari>